

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

PROJEKAT PRAVOSUĐA
U BOSNI I HERCEGOVINI

POJMOVNIK TERMINA RELEVANTNIH ZA FINANSIJSKO-EKONOMSKE ISTRAGE

Sadržaj

A-12

B-20

C-24

D-28

E-34

F-38

G-40

I-44

K-52

L-62

M-66

N-70

O-76

P-80

R-100

S-106

T-112

U-116

V-120

W-124

Z-126

Skraćenice

Skraćenica	Značenje
A.D.	Akcionarsko društvo
AVR	Aktivna vremenska razgraničenja
BD	Brčko distrikt BiH
BiH	Bosna i Hercegovina
CMR	Konvencija o ugovoru o međunarodnom cestovnom prevozu robe
D.D.	Dioničko društvo
D.O.O.	Društvo sa ograničenom odgovornošću
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
KM	Konvertibilna marka
MRS	Međunarodni računovodstveni standardi
MSFI	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
PDV	Porez na dodatu vrijednost
PU	Poreska uprava
PVR	Pasivna vremenska razgraničenja
RS	Republika Srpska
UIO	Uprava za indirektno oporezivanje

Foreword

USAID's Justice Activity in Bosnia and Herzegovina (Project) is a five-year initiative in the field of rule of law which is being implemented from October 2014 to September 2019. Its purpose is to help justice institutions in Bosnia and Herzegovina (BiH) to more effectively prosecute corruption and more efficiently deal with cases of economic and organized crime.

One of the key activities of the Project is the development of specific analyses that address key issues in the field of fight against corruption. An analysis of the system of engaging expert witnesses in cases of corruption and organized and economic crime (Analysis) is one of them. This Analysis has identified a number of issues that require changes in the legislative framework and the improvement of practices when it comes to the use of expert witnesses by prosecutors' offices. Although the emphasis was on analyzing the use of finance and economic expert witnesses by prosecutors' offices, a good part of the findings and recommendations is of a universal nature, and they can also be applied to the work of prosecutors' offices with other expert witnesses. During the preparation of the Analysis, it was established that prosecutors who work on such cases are not only the experienced prosecutors specializing in this type of cases, but also prosecutors with less experience, as well as those who work in the prosecutor's offices on other types of crime. In interviews with prosecutors, some of them pointed out that it happens that participants in the procedure, whether it be the police, prosecutors or the courts, occasionally use different terms for explaining the same concepts, which in the case of financial investigations and prosecution of criminal offenses for which such investigations are conducted, may cause complications that affect the effectiveness of the procedure.

For these reasons, one of the Analysis' recommendations was to create a glossary of terms relevant to financial and economic investigations (Glossary). The purpose of the Glossary is to explain to the prosecutors, as well as to other participants in the procedure, in the simplest possible terms, the meaning of a number of basic concepts related to financial and economic investigations. Experts engaged by the Project, after consulting the Prosecutor's Offices, selected 200 terms that were processed in a way to make them understandable not only to economists, but also to lawyers and persons of other occupations taking part in the processing of corruption, economic and organized crime.

Experts who worked on the development of the Glossary and the definitions contained therein consulted relevant professional literature and regulations, the list of which can be found at the end of the publication. This means that the explanations of the concepts are based on an insight into the works published by well-known experts in specific fields. The explanations of certain provisions of the applicable regulations refer to those regulations that currently regulate certain areas, such as customs, direct and indirect taxes, bookkeeping, etc. This means that behind the explanation of each term there is a professional or legislative verification of the content. But the purpose of the Glossary is not to establish absolutely valid definitions for certain terms, but to help users get the correct initial information about a concept relevant to financial and economic investigations.

In the criminal proceedings, the court determines by the final judgment whether a person is responsible for the commission of a criminal offense or not. In cases of corruption, economic and organized crime, financial and economic expertise is often the most important means of proof. But in order for the prosecutor to quickly establish details of the investigation they should first concentrate on, to be able to write as precise order for expert witness as possible, and to

Predgovor

USAID-ov Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini (Projekat) petogodišnja je inicijativa iz oblasti vladavine prava koja se implementira od oktobra 2014. do septembra 2019. godine. Njegova svrha je da pomogne pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini (BiH) da efikasnije procesuiraju korupciju i efikasnije postupaju u predmetima privrednog i organizovanog kriminala.

Jedna od ključnih aktivnosti Projekta je i izrada specifičnih analiza koje obrađuju ključna pitanja iz oblasti borbe protiv korupcije. Analiza sistema angažovanja vještaka u predmetima korupcije i organizovanog i privrednog kriminala (Analiza) jedna je od njih. Ova Analiza je identifikovala niz pitanja koja zahtijevaju izmjene u legislativnom okviru i poboljšanje praksi kad je u pitanju korištenje vještaka od strane tužilaštava. Mada je akcent bio na analizi stanja korištenja vještaka finansijsko- ekonomske struke, dobar dio nalaza i preporuka je univerzalne prirode, i može se primijeniti i na rad tužilaštava sa ostalim vještacima. Tokom izrade Analize, utvrđeno je da na predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala ne rade isključivo iskusni tužioci specijalizirani za ove oblasti, nego i tužioci sa manje iskustva, kao i oni koji u tužilaštvima rade i na drugim vrstama kriminaliteta. Kroz razgovore vođene sa tužiocima, neki od njih su istakli da se dešava da učesnici u postupku, od policije preko tužilaštva do suda, ponekad koriste različite termine za objašnjavanje istih pojmova, što u finansijsko-ekonomskim istragama i procesuiranju krivičnih djela za koja se takve istrage vode može prouzrokovati komplikacije koje utiču na efikasnost postupka.

Iz ovih razloga, jedna od preporuka Analize bila je da se izradi Pojmovnik termina relevantnih za finansijsko-ekonomske istrage (Pojmovnik). Svrha izrade Pojmovnika je da tužiocima, ali i ostalim učesnicima u postupku, na najjednostavniji mogući način objasni značenje jednog broja osnovnih pojmova vezanih za finansijsko-ekonomske istrage. Eksperti angažovani od strane Projekta su, nakon konsultacija sa tužilaštvima, selektirali 200 pojmova koje su obradili tako da budu razumljivi ne samo ekonomistima nego i pravnicima i licima drugih zanimanja koja eventualno učestvuju u procesuiranju krivičnih djela korupcije, privrednog i organizovanog kriminala.

Eksperti koji su radili na izradi Pojmovnika i definicija koje on sadrži konsultovali su relevantnu stručnu literaturu i propise, čiji spisak se nalazi na kraju Pojmovnika. To znači da su objašnjenja pojmova sačinjena na osnovu uvida u radove koje su objavili afirmisani stručnjaci iz određenih oblasti. Objašnjenja pojedinih odredbi važećih propisa se referiraju na one propise koji trenutno regulišu određene oblasti, kao što su carine, direktni i indirektni porezi, knjigovodstvo itd. To znači da iza objašnjenja svakog pojma stoji stručna ili zakonodavna verifikacija sadržaja. Ali, svrha Pojmovnika nije da uspostavi apsolutno važeće definicije za određene pojmove, nego da pomogne korisnicima da dobiju pravilnu inicijalnu informaciju o nekom pojmu bitnom za finansijsko-ekonomske istrage.

U krivičnom postupku sud je taj koji pravosnažnom presudom utvrđuje da li je neko lice odgovorno za izvršenje krivičnog djela. U predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala, finansijsko-ekonomska vještačenja su nerijetko najvažnije dokazno sredstvo. Ali, da bi tužilac brzo razjasnio na koje detalje u istrazi najprije treba da se koncentriše, da bi napisao što kvalitetniju naredbu za vještačenje, da bi pravilno izveo ostale dokaze, potreban mu je instrument koji mu omogućava brzo i jednostavno razumijevanje osnovnih pojmova finansijsko-ekonomske

properly present other evidence, he needs an instrument that enables him to quickly and easily understand the basic concepts of financial and economic investigation. By using this Glossary, prosecutors, as well as other participants in the process, receive a means to better understand the basic terms in this field.

Since this is the first such publication in BiH, the Glossary needs to be critically examined and its level of applicability in the practice of prosecutor's offices evaluated. It also needs to be further developed and adapted to the needs of prosecutors working on financial and economic investigations. Only then will the Glossary fulfil its most important task, namely that prosecutors, police and other users apply the same terms with the same, or at least very similar, meaning.

istrage. Korištenjem ovog Pojmovnika, tužioci, a i ostali učesnici u postupku dobijaju sredstvo za bolje razumijevanje osnovnih termina iz ovog područja.

Budući da je ovo prva ovakva publikacija u BiH, Pojmovnik je potrebno kritički sagledavati i ocjenjivati nivo primjenjivosti u praksi rada tužilaštava, i dalje razvijati i prilagođavati potrebama tužilaca u finansijsko-ekonomskim istragama. Samo tako, Pojmovnik će ispuniti svoju najvažniju zadaću, a to je da tužioci, policija i ostali korisnici upotrebljavaju iste pojmove u istom, ili barem vrlo sličnom značenju.

Acknowledgment

The Glossary of terms relevant to financial and economic investigations was developed with the expert support of selected external associates - experts with many years of experience in the field of economics, taxes and prosecution: Mr. Fuad Balta, tax expert and former Assistant Director of the Tax Administration of the Federation of Bosnia and Herzegovina, mr. sc. Ranko Batinić, certified auditor and expert in the field of economics and Ms. Marija Vučko, Deputy Director and Head of the Prosecutor's Office of the Office for the Suppression of Corruption and Organized Crime of the Republic of Croatia (USKOK), whom we express our gratitude.

Zahvala

Pojmovnik termina relevantnih za finansijsko-ekonomske istrage je izrađen uz stručnu podršku odabranih vanjskih saradnika – eksperata sa višegodišnjim iskustvom u oblasti ekonomske, poreske i tužilačke struke: Fuad Balta, stručnjak u oblasti poreza i bivši pomoćnik direktora Poreske uprave Federacije Bosne i Hercegovine, mr. sc. Ranko Batinić, ovlašteni revizor i vještak ekonomske struke i Marija Vučko, zamjenica ravnateljice i voditeljica Odjela tužitelja Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala Republike Hrvatske (USKOK), kojima se posebno zahvaljujemo.

A

Akcept

Pod ovim pojmom podrazumijeva se svaka pisana ili usmena izjava o prihvatanju (priznavanju) neke obaveze uopšte.

Akcept je i potpis na mjenici kojom trasat (lice kome se daje nalog za plaćanje) prihvata da u roku dospelosti mjeničnom povjeriocu isplati mjeničnu svotu.

Akcept se ispisuje na samoj mjenici obično izrazima "priznajem" ili "prihvatam" ili drugom sličnom riječi uz potpis trasata. Potpis trasata na licu mjenice takođe se smatra akceptom. Na mjenici plativoj na određeno vrijeme, akcept se mora i datirati danom kada je dat.

Pravno dejstvo akcepta je da trasat njime postaje glavni mjenični dužnik. Ukoliko on ne isplati mjenicu u roku dospelosti, njen vlasnik/posjednik ima pravo da podigne tužbu protiv trasata radi naplate mjenične svote.

Trasat ima pravo da mjenicu akceptira u cijelosti ili samo djelimično, označavajući na koju svotu prima mjenicu, ili da odbije akcept.

Akceptant

Akceptant je lice koje usmeno ili pismeno prihvata ili odobrava izvještaj, obavezu i slično.

Specijalno, u mjeničnom pravu, akceptant je lice koje prihvata trasiranu mjenicu i koje svojim potpisom na mjenici potvrđuje da će u roku dospelosti mjeničnom povjeriocu isplatiti mjeničnu svotu.

Trasat akceptiranjem mjenice postaje akceptant i ujedno glavni mjenični dužnik. Prema njemu svi ostali mjenični dužnici, uključujući i trasanta (lice koje je izdalo mjenicu), mogu da imaju pravo na regres.

Povjerilac (posjednik mjenice), u momentu dospelosti mjenice za isplatu, prezentuje mjenicu, odnosno poziva glavnog mjeničnog dužnika (akceptanta) da isplati mjeničnu svotu. To je obavezna mjenična radnja. Isplata mjenice se ne može zahtijevati ako se mjenica o dospelosti ne prezentuje glavnom mjeničnom dužniku. Isplatom mjenične svote od glavnog mjeničnog

dužnika se svi ostali mjenični dužnici oslobađaju mjenične obaveze.

U slučaju da akceptant u dospelom roku ne plati mjeničnu svotu, vlasnik/posjednik mjenice i trasant imaju pravo da protiv akceptanta podignu tužbu radi naplate mjenične svote i drugih troškova.

Akceptirana mjenica

Akceptirana mjenica je mjenica na koju je trasat (isplatilac) stavio svoj potpis i time potvrdio da prihvata obavezu da plati mjeničnu svotu u dospelom roku.

Mjenica je akceptirana kada trasat na licu mjenice stavi riječ "priznajem" (ili "prihvatam") i potpiše se, čime trasat od trasanta (izdavalac mjenice) preuzima obavezu da u dospelom roku plati dug i na taj način postaje prvi/glavni mjenični dužnik.

Trasant očekuje od trasata da mjenicu akceptira iz razloga koji postoje unutar njihovog međusobnog poslovnog odnosa.

Akceptni nalog

Akceptni nalog je naziv obrasca (formulara) koji se koristi u platnom prometu između pravnih lica. To je nalog organizaciji ovlaštenoj za obavljanje poslova platnog prometa za prenos određene svote novca sa računa izdavaoca akceptnog naloga u korist računa drugog pravnog lica.

Specifičnost ovog naloga sastoji se u tome što taj nalog izdavalac ne podnosi direktno ovlaštenoj organizaciji za obavljanje poslova platnog prometa, već ga predaje licu (po pravilu svom povjeriocu) u korist čijeg računa će se prenijeti potraživanje, a to lice ga podnosi ovlaštenoj organizaciji za platni promet.

Povjerilac / pravno lice akceptni nalog podnosi "svojoj" banci, odnosno ovlaštenoj organizaciji za platni promet radi prenosa novčanih sredstava tek na dan dospjeća njegovog potraživanja od izdavaoca akceptnog naloga.

Izdavanje i predaja akceptnog naloga kao instrumenta obezbjeđenja plaćanja (a često i instrumenta obezbjeđenja budućeg plaćanja) povjeriocu uzimaju se kao jedan od načina osiguranja povjerilačkog potraživanja od izdavaoca akceptnog naloga. S

obzirom da je takav nalog u načelu neopoziv i da ovlaštena organizacija za platni promet obavlja prenos potraživanja bez saglasnosti izdavaoca/dužnika, akceptni nalog se može smatrati sigurnim u onoj mjeri u kojoj na dan dospjeća potraživanja na računu izdavaoca tog naloga (koji se vodi u "njegovoj" banci) ima dovoljno novčanih sredstava iz kojih se nalog može naplatiti.

Akceptni nalog se koristi u odloženim plaćanjima između pravnih lica i nije prenosiv sa jednog na drugo lice.

Akciza

Akciza je poseban oblik indirektnih poreza, koji su u regulisani Zakonom o akcizama u Bosni i Hercegovini (BiH).

Prema navedenom zakonu, proizvodi koji podliježu oporezivanju akcizom su:

- naftni derivati
- duhanske prerađevine
- bezalkoholna pića
- alkohol, alkoholna pića i voćna prirodna rakija
- pivo i vino
- kafa

Prihodi po osnovu akciza uplaćuju se na jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje (UIO BiH), a njihova raspodjela vrši se u skladu sa Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda.

Procesom naplate akciza rukovodi Sektor za poreze UIO BiH.

Akreditiv

Akreditivi su različiti instrumenti obezbjeđenja plaćanja u platnom prometu, kojima je zajednička karakteristika da korisniku stavljaju na raspolaganje određenu sumu novca koju on može koristiti u određenom roku po sopstvenoj inicijativi, često uz obavezu podnošenja određene dokumentacije, te uz ispunjenje nekih drugih uslova. Radi se o pravnom poslu u kome banka, shodno nalogu i instrukcijama klijenta, preuzima obavezu da trećem licu izvrši isplatu novčanih sredstava pod

određenim uslovima (vidjeti pod: "Instrumenti obezbjeđenja plaćanja").

Učesnici u platnom prometu u vezi s akreditivom su:

- nalagodavac, klijent banke, koji daje nalog za otvaranje akreditiva i određuje uslove isplate. Obično je to kupac robe, koji na ovaj način plaća ili izmiruje neku drugu obavezu.
- korisnik, lice/firma, koji ima pravo da zahtijeva isplatu, pošto je prodavac robe ili korisnik po nekom drugom osnovu. Svoje pravo realizuje u skladu sa uslovima koje određuje banka, odnosno nalagodavac.
- akreditivna banka, koja korisniku otvara akreditiv i daje izjavu kojom stvara obavezu isplate, te određuje uslove isplate prema klijentu. Ova banka svoje odnose s klijentom reguliše drugim poslom.
- korespondentna banka, koja poziva akreditivnu banku da realizuje isplatu. Ona samo posreduje za račun akreditivne banke, a svoje odnose sa akreditivnom bankom reguliše mimo akreditivnog posla.

Akreditivi se mogu podijeliti na inostrane (naročito se koriste u vanjskoj trgovini, jer pri plaćanju daju veliku sigurnost i kupcu i prodavcu) i domaće.

U inostrane akreditive se ubrajaju: dokumentovani (robni) i lični akreditivi i njima po prirodi veoma bliska cirkularna i kreditna pisma. Cirkularno pismo je pismo koje izdaje banka svom komitentu, a na osnovu kojeg komitent može podići sumu naznačenu u pismu, u naznačenom roku, i to kod bilo koje banke koja je u obračunskom odnosu sa bankom izdavaocem tog pisma, dok kreditno pismo predstavlja nalog kojim banka ovlaštava svog komitenta da kod drugih (njoj korespondentnih) banaka može, do određenog iznosa, podizati kredite uz garanciju banke izdavaoca naloga (vidjeti pod: "Kreditno pismo").

Od domaćih akreditiva, u našem platnom prometu se koriste:

Dokumentarni akreditiv, čija je osnovna karakteristika da korisnik akreditiva mora podnijeti određene dokumente kada zahtijeva isplatu. Obično su to robni dokumenti (tovarni list, osiguranja i drugo), kojima prodavac robe dokazuje da je otpremio robu kupcu.

Lični akreditiv, koji vlasnik transakcijskog računa otvara nekom trećem licu, stavljajući mu na raspolaganje određenu sumu novca do određenog roka, s tom razlikom što mu neposredno ne dostavlja novčana sredstva, već ga upućuje isplatnoj banci.

Korisnik novca je dužan da prilikom isplate banci podnese samo lične dokumente.

Neopozivi akreditiv, specifičan je po tome što nalogodavac ne može opozvati nalog bez pristanka korisnika. Ovaj se akreditiv može oročiti, tj. nalogodavac može dati nalog banci da isplati sumu novca do određenog roka, poslije čijeg dospijea nalog ne važi.

Opozivi akreditiv, nalogodavac može opozvati kada to želi. Zato što je nesiguran, prodavci ga nerado prihvataju od izdavalaca/kupaca.

Permanentni akreditiv, ima stalni karakter i obnavlja se poslije isteka određenog vremenskog perioda ili nakon isplate određenog iznosa novčanih sredstava.

Aktiva

U užem, ekonomskom smislu, aktiva predstavlja vrijednost sredstava određenog privrednog društva namijenjenih za obavljanje poslovne aktivnosti, a u širem, knjigovodstvenom smislu, pod aktivom, koja predstavlja protustavku pasivi, podrazumijeva se lijeva strana knjigovodstvenog bilansa u kojoj je prikazana imovina (stalna i obrtna sredstva) jednog pravnog lica.

Pod stalnim sredstvima smatraju se zgrade, mašine i oprema, zemljišta, ali i finansijska ulaganja trajnog karaktera kao investicije ili kupljeni udjeli u drugim firmama. Uz to, u stalna sredstva se ubrajaju i nematerijalna prava, kao što su koncesije, patenti, licence, robni ili uslužni žig, kao i specifične sposobnosti ili znanja koja posjeduje firma (know-how).

Pod obrtnim sredstvima tretiraju se: gotovina, potraživanja i zalihe materijala, poluproizvoda, gotovih proizvoda i robe.

Aktivna vremenska razgraničenja (AVR)

Pod AVR-om se podrazumijeva knjigovodstvena evidencija kojom se razgraničavaju rashodi i prihodi između dva obračunska perioda (npr. kalendarska godina) čime se omogućava utvrđivanje tačnog rezultata svakog obračunskog perioda. Na

taj način se u jednom obračunskom periodu iskazuju samo oni troškovi i prihodi koji se odnose na taj period, bez obzira na trenutak isplate (troškova), odnosno naplate (prihoda).

Kao AVR, u knjigovodstvu se iskazuju:

Izdaci koji su isplaćeni u jednom, a odnose se na više narednih obračunskih perioda, kao što su unaprijed isplaćeni izdaci za: osiguranje, zakupninu, članarine i drugo, a koji postupno treba da se iskažu kao trošak onih obračunskih perioda na koji se odnose.

Isplate na ime režijskih troškova, kao što su isplate za električnu energiju, vodu, grijanje i slično, pod uslovom da su ovi troškovi ranije obračunati kao trošak prethodnih obračunskih perioda u kojima su nastali i tom prilikom bili iskazani kao pasivna vremenska razgraničenja (vidjeti pod: "Pasivna vremenska razgraničenja").

Utvrđene štete i rizici, kao što su: kalo, rastur, kvar i lom materijala, nedovršene proizvodnje, proizvoda i robe, pod uslovom da su ove štete i rizici svojevremeno prethodno bili obračunati kao trošak i bili evidentirani kao pasivna vremenska razgraničenja (utvrđivanje kala i rastura vrši se obično krajem godine prilikom popisa, a kvar i lom u momentu nastanka).

Obračunati prihodi, npr. od zakupnine koja se naplaćuje unazad, obračunati prihodi od aktivnih kamata kada se iste naplaćuju dekurzivno (vidjeti pod: "Dekurzivne kamate"). Riječ je o prihodima koji se odnose na tekući obračunski period, iako nisu naplaćeni u tom periodu, pošto rok naplate dospijeva u narednom obračunskom periodu.

Dio unaprijed naplaćenih iznosa, npr. naplaćene zakupnine, kamata i slično, pod uslovom da su ovi unaprijed naplaćeni iznosi prilikom naplate bili iskazani kao pasivna vremenska razgraničenja.

Akumulirana (zadržana) dobit

Akumuliranu (zadržanu) dobit predstavlja dio kapitala privrednog društva koji je nastao akumuliranjem – zadržavanjem dijela

ostvarene dobiti iz prethodnih obračunskih perioda.

Akumulirana dobit se može rasporediti u korist vlasničkog kapitala, rezervi, pokrića gubitka iz ranijih godina, za isplate dividende i slično.

Na povećanje akumulirane dobiti utiče neto dobit obračunskog perioda, a na smanjenje utiču raspoređivanje akumulirane dobiti i gubitak tekuće godine (gubitak ostvaren u obračunskom periodu).

Primjer:

Preduzeće je imalo iskazan pozitivan finansijski rezultat (dobit): u 2015. godini 20.000 KM, u 2016. godini 25.000 KM. Akumulirana dobit na kraju 2016. godine je 45.000 KM.

U 2017. godini je ostvarena dobit u iznosu od 35.000 KM, s tim što je dobit iz 2015. godine raspoređena za isplatu dividende. Akumulirana dobit na kraju 2017. godine iznosi 60.000 KM (45.000 + 35.000 - 20.000).

U 2018. godini je ostvaren gubitak u iznosu od 10.000 KM, tako da akumulirana dobit na kraju 2018. godine iznosi 50.000 KM (60.000 - 10.000).

Akumulirani gubitak

Akumulirani gubitak predstavlja ukupan iznos gubitka na dan sastavljanja finansijskih izvještaja. To je zbir gubitka ostvarenog u ranijim godinama i gubitka ostvarenog u tekućoj godini.

Gubitak predstavlja negativnu razliku između ostvarenih ukupnih prihoda i ukupnih rashoda koji su nastali radi ostvarenja tih prihoda u određenom (izvještajnom) vremenskom periodu. U slučaju da se gubitak uvećava, bilo da se radi o konkretnom poslu ili o ukupnom poslovanju firme u određenom vremenskom periodu, radi se o akumuliranom gubitku.

Primjer:

Preduzeće je u kontinuitetu imalo iskazan negativan finansijski rezultat poslovanja: u 2015. godini 10.000 KM, u 2016. godini 12.000 KM i u 2017. godini 30.000 KM. Akumulirani gubitak tog preduzeća iznosi 52.000 KM.

Alokacija

Alokacija u ekonomskom smislu znači raspodjelu ekonomskih dobara, uvoznih kvota, deviza i drugih prava pojedinim učesnicima u raspodjeli.

U računovodstvenom smislu, ovaj izraz se najviše koristi kod raspodjele opštih (fiksni/režijskih) i varijabilnih (promjenjivih) troškova radi njihovog ukalkulisavanja u finalne učinke – proizvode i usluge.

Primjer za alokaciju troškova usluga:

Firma izdaje prostore u zakup i dobija račune za: utrošenu električnu energiju, vodu, grijanje i druge vrste komunalnih usluga. Pomenute troškove raspoređuje (alocira) na zakupce, prema kvadraturi zakupljenog prostora i/ili nekom drugom dogovorenom kriteriju raspodjele troškova.

Amortizacija

Amortizacija je postepeno smanjenje neke vrijednosti u određenom vremenskom periodu, uključujući poništenje i/ili otpis.

Amortizacija osnovnih sredstava, s knjigovodstvenog aspekta, predstavlja postepeno smanjenje vrijednosti osnovnih sredstava, s težnjom da se ona svede na nulu, uz istovremeno prenošenje te vrijednosti na troškove poslovanja. Tako evidentirani troškovi amortizacije smanjuju poresku osnovicu, do iznosa koji se priznaje kao poreski rashod po osnovu amortizacije, utvrđen u skladu s poreskim propisima.

Amortizacija duga predstavlja otplatu dugoročnog zajma anuitetima koji se plaćaju u jednakim vremenskim razmacima (godišnje, polugodišnje, mjesečno). Anuiteti sadrže dio glavnice i dospjelu kamatu (vidjeti pod: "Anuitet").

Obračun amortizacije osnovnih sredstava za računovodstvene svrhe je postupak utvrđivanja novčanog iznosa amortizacije za obračunski period primjenom odgovarajuće metode. U praksi se primjenjuju dvije metode: vremenska i funkcionalna.

Primjer:

Primjenom vremenske metode procijenjen je vijek upotrebe nekog osnovnog sredstva 20 godina. U

tom slučaju, godišnja stopa amortizacije tog sredstva je 5% ($100 : 20 = 5$). Ukoliko je nabavna vrijednost predmetnog osnovnog sredstva 200.000 KM, iznos amortizacije na godišnjem nivou je 10.000 KM ($200.000 \times 5\%$).

Prema funkcionalnoj metodi, iznos amortizacije se utvrđuje kao odnos vrijednosti sredstva i pretpostavljenog učinka. U ovom slučaju, vijek trajanja osnovnog sredstva ne utiče na stopu amortizacije, odnosno na iznos obračunate amortizacije na godišnjem nivou. Iznos godišnje amortizacije po funkcionalnoj metodi obračunava se na osnovu nabavne vrijednosti osnovnog sredstva i projektovane količine učinka. Ako je nabavna vrijednost mašine 200.000 KM, a procijenjeni učinak 5.000 komada određenog proizvoda koji se može proizvesti pomoću te mašine u redovnom radnom režimu, amortizacija po proizvodu iznosila bi 40 KM ($200.000 : 5.000 = 40$). Ukoliko bi se, korištenjem te mašine, u određenom obračunskom periodu (jedna kalendarska godina) ostvarila proizvodnja 500 komada, amortizacija za taj period bila bi 20.000 KM ($500 \times 40 = 20.000$).

Analiitička kartica

Dokument koji prikazuje sve promjene na određenom računu, odnosno računovodstvenom kontu, u određenom periodu, smatra se analitičkom karticom. Prema tome, analitička kartica je pomoćni knjigovodstveni dokument koji daje prikaz dugovnog i potražnog prometa evidentiranog u određenom vremenskom periodu, kao i stanje (saldo) nekog analitičkog konta na određeni dan.

Analiitička kartica kupca "XY" za 2017. godinu na dugovnoj strani sadrži početni saldo (prenos salda iz 2016. godine) i promet po osnovu izdatih faktura tom kupcu u 2017. godini, dok na potražnoj strani sadrži sve uplate kupca "XY" primljene u 2017. godini. Razlika između zbira dugovne i potražne strane predstavlja saldo (iznos potraživanja od kupca) na dan presjeka.

Zakonima o računovodstvu Federacije BiH (FBiH), Republike Srpske (RS) i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (BD) je propisana obaveza pravnih lica da prije sačinjavanja godišnjih finansijskih izvještaja vrše usaglašavanje međusobnih potraživanja i obaveza

(konfirmacija salda). To usaglašavanje se, po pravilu, dokazuje izvodom otvorenih stavki (IOS).

U sudskoj praksi, analitička kartica se može koristiti kao dokaz o postojanju potraživanja i/ili izmirenju obaveza, pod uslovom da su sve stavke na istoj dokumentovane vjerodostojnim knjigovodstvenim ispravama.

IOS se takođe koristi kao dokaz postojanja obaveza na određeni dan, pod uslovom da je potpisan od lica ovlaštenih za zastupanje dužnika.

Anuitet

Anuitet je novčana suma koja se plaća godišnje ili u određenim periodičnim ratama na ime otplate glavnog duga i plaćanja kamate po dugoročnom zajmu.

U procesu podizanja kredita, često se ne zna koja je razlika između rate i anuiteta. I anuiteti i rate mjesečne su otplate kredita, ali se različito formiraju pa znatno utiču na iznos otplate kredita.

Standardna anuitetska otplata znači jednaki mjesečni anuitet tokom cijelog perioda otplate.

Svaki mjesečni anuitet se sastoji od kamate i glavnice. U početku se otplaćuje veći udio kamate u odnosu na glavicu u anuitetu, dok se s vremenom otplaćuje veći udio glavnice u odnosu na kamatu u anuitetu.

Međutim, otplata na rate znači da u svakoj rati iznos glavnice je jednak, a iznos kamate se smanjuje od prve prema zadnjoj rati. Kod takvog načina otplate veće su otplatne rate u početnim godinama otplate.

Asignacija

Asignacija ili uputa je termin koji se najčešće koristi kod obračunskog načina plaćanja.

To je pisana izjava (ovlaštenje) koju daje jedno pravno lice (asignant/uputilac) drugom pravnom licu (asignatu/upućeniku) da za njegov račun isplati određeni iznos trećem pravnom licu (asignataru / primaocu upute),

koje se ovlaštava da tu isplatu primi u svoje ime.

Asignacijom se daju dva ovlaštenja: jedno asignatu da izvrši isplatu, a drugo asignataru da primi isplatu. Moraju je prihvatiti i upućenik i primalac upute.

Asignacijom se može izmiriti obaveza ili naplatiti potraživanje samo do najnižeg iznosa, ako su međusobne obaveze i potraživanja iskazani u različitim iznosima.

Asignaciju obično vrši dužnik. On upućuje drugo lice da isplati njegovog povjerioca, a povjerioca ovlaštava da primi isplatu.

Asignaciju najčešće poduzimaju firme koje imaju problem sa likvidnošću. Nije rijedak slučaj da se putem asignacije izmiruju obaveze za vrijeme blokade transakcijskih računa pravnog lica, čime se određeni povjerilac stavlja u povoljniji položaj, a na štetu drugih povjerilaca.

Zakonom o unutrašnjem platnom prometu i Zakonom o finansijskom poslovanju, koji se primjenjuju u FBiH, dopušten je obračunski sistem plaćanja (i putem asignacije) i za vrijeme nelikvidnosti i blokade računa. Međutim, analognim propisima u RS-u korištenje obračunskih sistema plaćanja (pa i asignacije) je zabranjeno u slučaju blokade računa, a ukoliko je navedenim načinom plaćanja nanescena šteta nekom povjeriocu, smatra se krivičnim djelom.

Autorsko djelo

Autorskim djelom, u smislu Zakona o autorskim i srodnim pravima, smatra se originalna individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja.

Autorska djela su posebno, ali ne isključivo: jezička djela (pisana djela, govorna djela, kompjuterski programi), muzička djela (s riječima ili bez riječi), dramska i dramsko-muzička djela, koreografska i pantomimska djela, djela likovnih umjetnosti, te djela arhitekture, djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog dizajna, fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom, audiovizuelna djela (kinematografska djela i djela stvorena na način sličan kinematografskom stvaranju),

kartografska djela, prikazi naučne ili tehničke prirode kao što su crteži, planovi, skice, tablice i druga djela.

Autorsko djelo je predmet zaštite autorskog prava.

Za pojam autorskog djela, kao temeljnog pojma autorskog prava, bitno je da se radi o originalnom intelektualnom (kreativnom) ostvarenju, odnosno ostvarenju ljudskog duhovnog stvaralaštva.

Autorsko djelo je predmet zaštite autorskog prava. Stoga, ko neovlašteno odnosno bez odobrenja autora ili drugog nosioca koristi autorska prava stavi u promet autorsko djelo čini kazneno djelo protiv imovine nedozvoljenom upotrebom autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, odnosno povredom prava autora ili proizvođača slikovnog ili zvučnog snimka. Najučestaliji primjer koji imamo u praksi je stavljanje u promet "piratiziranih" CD-a i DVD-a koji su nastali nedozvoljenim snimanjem muzike, igrice, filmova i sl.

Avalirana mjenica

Avalirana mjenica je mjenica potpisana od jemca, čime on potvrđuje da će mjenični dužnik za koga jamči ispuniti svoju obavezu. Jemac se, istovremeno, obavezuje da preuzima obavezu iz mjenice ukoliko mjenični dužnik za koga jamči ne ispuni tu obavezu na dan njenog dospijeca.

U poslovnim odnosima najčešći mjenični avalisti su banke. Bankarskim avalom banka jamči za mjeničnog dužnika – obično svog klijenta – da će izvršiti njegovu obavezu isplate po mjenici ako tu obavezu ne plati klijent na dan njenog dospijeca.

Na osnovu pisanog zahtjeva klijenta, banka po pravilu avalira mjenice privrednim društvima koja su kod nje otvorila bankovni(e) račun(e). Banka može da avalira mjenice i drugim poslovnim subjektima ako smatra da su joj od posebnog interesa.

Upisivanjem klauzule o avalu, uz koju je stavljen punopravni vlastoručni potpis, na obrascu mjenice, avalista odgovara po toj mjenici onako kako odgovara onaj za koga jamči.

Kada banka jamči za glavnog mjeničnog dužnika, ona o roku dospelosti avalirane mjenice ima obavezu jednaku obavezama glavnog mjeničnog dužnika.

Ako banka (jemac) isplati mjenični dug, stiće pravo regresa prema glavnom mjeničnom dužniku.

B

Bilans stanja

Bilans stanja je dokument o dvostranom pregledu sredstava – njihovom iznosu i strukturi, na kraju obračunskog perioda.

Bilans stanja sadrži statičku sliku, tj. pregled stanja sredstava/imovine i izvora sredstava pravnog lica, na dan bilansiranja, izraženog u novcu.

U bilansu stanja imovina se posmatra sa dva aspekta: sredstva po funkciji ili namjeni u procesu rada formiraju aktivu, a izvori sredstava (kapital i obaveze) formiraju pasivu.

Svako sredstvo ima svoj izvor, pa se osnovna bilansna ili računovodstvena jednačina može prikazati odnosom: aktiva = pasiva, kao izraz kvantitativne ravnoteže lijeve (aktiva) i desne (pasiva) strane bilansa. Ova ravnoteža mora da postoji, odnosno zbir aktive i pasive mora da bude jednak.

Menadžment preduzeća često pribjegava friziranju podataka u bilansu stanja s ciljem da na taj način utiče na rezultat poslovanja i finansijsku poziciju preduzeća. Zbog toga je veoma važno, u postupku revizije finansijskih izvještaja, primijeniti adekvatne analitičke postupke s ciljem identifikovanja eventualnih nepravilnosti u vezi s procjenom pozicija bilansa stanja. Posebno, u vezi s procjenom zaliha, gotovine, potraživanja i obaveza.

Bilans uspjeha

Bilans uspjeha je dvostrani pregled prihoda i rashoda, te finansijskog rezultata (dobit ili gubitak) pravnog lica za određeni vremenski period.

Bilans uspjeha se sastavlja na osnovu knjigovodstvenih podataka evidentiranih na računima prihoda i rashoda, i to nakon proknjiženih svih poslovnih promjena koje se odnose na obračunski period.

Razlika između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda iskazanih u bilansu uspjeha predstavlja finansijski rezultat (dobitak ili gubitak) perioda za koji se sastavlja bilans uspjeha.

Prevara u vezi s poslovanjem privrednog društva su najčešće povezane s friziranjem podataka iskazanih u bilansu uspjeha. Najčešći oblici prevara su predimenzionirani prihodi i/ili potcijenjeni rashodi, radi izbjegavanja iskazivanja negativnog finansijskog

rezultata, te potcijenjeni prihodi i/ili precijenjeni rashodi, radi izbjegavanja poreskih obaveza.

Prihodi i rashodi, iskazani u bilansu uspjeha, najčešće su predmet kontrole nadležnih poreskih organa. Problem je što se time ne uočavaju manipulacije u bilansu stanja koje takođe mogu biti povezane s različitim oblicima prevara. Zbog toga i revizorski izvještaji predstavljaju važan izvor informacija o potencijalnim prevarama.

Bilansna pozicija

Bilansna pozicija je izdvojena vrijednost (posebna stavka) svake kategorije sredstava i izvora sredstava iskazanih u bilansu.

Prema Međunarodnom računovodstvenom standardu (MRS) I, pravno lice treba da iskaze tekuća i stalna sredstva, te kratkoročne i dugoročne obaveze, kao izdvojeno klasifikovane pozicije na bilansu stanja.

Broj i naziv bilansnih pozicija u bilansnoj shemi (propisana forma bilansa) mora da odgovara broju i vrsti konta sadržanih u kontnom planu. Na ovaj način ostvaruje se povezanost knjigovodstva i bilansa.

Svrstavanje bilansnih pozicija u bilansu može da bude različito, prema konkretnim potrebama, zavisno od toga da li je riječ o funkcionalnom principu, principu likvidnosti ili principu sigurnosti.

Primjer:

Prema funkcionalnom principu, osnovna sredstva se u aktivni grupišu prema funkciji. U proizvodnom privrednom društvu osnovna sredstva bi se grupisala sljedećim redoslijedom: zemljište, građevinski objekti, postrojenja i oprema (mašine, krupni alat i inventar, razni instrumenti, transportna sredstva). Grupisanje obrtnih (tekućih) sredstava moglo bi biti: zalihe, kratkoročna potraživanja, kratkoročni plasmani, gotovina. U pasivi se prvo prikazuju izvori sopstvenih sredstava – fondovi, zatim dugoročne obaveze, kratkoročne obaveze i ostali izvori.

Prema principu likvidnosti, grupisanje sredstava u aktivni vrši se prema stepenu mogućnosti pretvaranja u novčana sredstva. Prvo se iskazuju efektivna novčana sredstva u blagajni, zatim kod banaka, vrijednosni papiri / hartije od vrijednosti i na kraju investicije kao najnelikvidnija aktiva, dok se u pasivi prvo iskazuju kratkoročne, a zatim dugoročne obaveze i sopstveni izvori sredstava.

Prema principu sigurnosti, prvo se u aktivnu nose investicije, a na kraju novčana sredstva u blagajni, dok

se u pasivi prvo prikazuju sopstveni izvori sredstava, a kao posljednje iskazuju se kratkoročne obaveze.

Blagajnički dokumenti

Blagajnički dokumenti su knjigovodstvene isprave kojima se dokumentuje vjerodostojnost i opravdanost isplata i naplata putem blagajne.

U blagajnička dokumenta spadaju: blagajnički dnevnik (blagajnički izvještaj), isplatnica (nalog za isplatu) i uplatnica (nalog za naplatu).

Blagajnički dnevnik (blagajnički izvještaj) je pregled transakcija u blagajni u toku jednog radnog dana. Ovaj izvještaj sadrži podatke o svim uplatama i isplatama tokom svakog radnog dana, kao i stanje gotovog novca, na početku i na kraju radnog dana.

Uplatnica (nalog za naplatu) je dokument koji blagajnik sačinjava za svaku primljenu uplatu u blagajnu u toku radnog dana.

Isplatnica (nalog za isplatu) je dokument koji blagajnik sačinjava prilikom isplate, a sadrži: datum, iznos isplaćenog novca, ime lica kome je isplaćen novac, svrhu isplate, potpis lica koje je primilo novac itd.

Blagajničko poslovanje je regulisano Zakonom o unutrašnjem platnom prometu i Uredbom o uslovima i načinu plaćanja gotovim novcem.

Nepoštovanje pomenutih propisa, u pogledu naplate potraživanja i izmirenja obaveza gotovim novcem te nepridržavanja propisanih rokova za uplatu gotovog novca na račun, po pravilu ima za cilj izbjegavanje poreskih obaveza.

Primjer 1:

Pazar ostvaren u prodavnici privrednog društva registrovanog za promet na malo u iznosu od 15.000 KM je predat u blagajnu. Navedeni iznos nije uplaćen na transakcijski račun društva, nego je iskorišten za nabavku (gotovinsko plaćanje) robe iz maloprodaje. Tako nabavljena roba je prodana putem prodavnice, s tim da ista nije evidentirana u poslovnim knjigama društva. Maloprodajna vrijednost neevidentirane robe je 23.400 KM (nabavna vrijednost: 15.000 KM + razlika u cijeni / maloprodajna marža: 5.000 KM+ PDV: 3.400 KM). Dio novca dobijenog prodajom te robe (15.000 KM) je vraćen u blagajnu, dok je razlika (8.400 KM) koja se sastoji od maloprodajne marže (razlike u

cijeni) i PDV-a iskorišten za isplatu u gotovom dijela plate radnicima zaposlenim u prodavnici.

Na opisani način je izbjegnuto prijavljivanje i plaćanje poreskih obaveza (poreska utaja) po osnovu: PDV-a: 850 KM (5.000 x 17%), poreza na dobit: 500 KM (5.000 x 10%), doprinosa: 4.597 KM, (8.400 : 0,603 = 13.930 x 33%) i poreza na dohodak: 933 KM (13.628 x 10%), što ukupno iznosi 6.881 KM za jedan mjesec.

Broker

Broker je posrednik koji na berzi po nalogu i za račun klijenta kupuje i prodaje vrijednosne papire i robu.

Na berzama posluju brokerske firme i pojedinci.

Klijenti koji daju naloge brokerskoj firmi kontaktiraju jedino sa brokerom, od čijeg kvaliteta rada zavisi da li će klijent poslovati s tom firmom. Pored toga što prima i realizuje naloge klijenata, broker daje i savjete klijentima o tome koje dionice bi trebalo kupiti, odnosno prodati, a koje ne.

Broker koji je zaposlen u brokerskoj firmi ostvaruje dio provizije od poslova koje je realizovao, umjesto plate.

Samostalni broker prima naloge od klijenata i brokerskih firmi, izvršava ih i za svoje usluge naplaćuje proviziju. Pored navedenih aktivnosti, samostalni broker kupuje i prodaje dionice za svoj račun i na vlastiti rizik i tako ostvaruje profit (ili gubitak).

Bruto bilans

Bruto bilans je pregled ukupnog prometa na kontima glavne knjige u toku jednog obračunskog perioda.

Cilj sastavljanja bruto bilansa je provjera ispravnosti i usklađenosti sprovedenih knjiženja u dnevniku i u glavnoj knjizi.

Ukupan promet proknjiženih promjena kroz dnevnik i kroz glavnu knjigu mora biti u računskoj ravnoteži (AKTIVA + RASHODI = PASIVA + PRIHODI). Eventualno nepostojanje navedene ravnoteže znači da postoji greška (slučajna ili namjerna) u knjiženju poslovnih promjena, odnosno da podaci prezentovani

u bruto bilansu nisu tačni. U tom slučaju kontrolni organi moraju ispitati značajnost, vrstu i uzrok greške.

Bruto bilans se koristi u analizi poslovanja jedne firme, kako od računovođa i menadžera, tako i pri sudskom vještačenju, internoj i eksternoj reviziji, te poreskoj kontroli od strane sudskih vještaka, revizora, odnosno poreskih inspektora.

Bruto plata

Bruto platu čine: neto plata, porez na dohodak i pripadajući unos doprinosa.

Osnovica za obračun doprinosa je bruto plata, a osnovica za obračun poreza na dohodak je bruto plata umanjena za doprinose.

Za razliku od RS-a, gdje ne postoje doprinosi na platu, u FBiH se na teret poslodavca obračunavaju i doprinosi na platu, što se prikazuje kao tzv. bruto2 iznos plate i čini ukupan trošak plate radnika kod poslodavca.

U praksi se još koristi i termin bruto I, a to je iznos od kojeg se odbiju doprinosi iz plate i porez na dohodak prije nego što se neto iznos plate preusmjeri na tekući račun radnika/zaposlenika.

Sva pitanja u vezi s obračunom i plaćanjem poreza na dohodak i doprinosa definisana su zakonima o porezu na dohodak i zakonima o doprinosima u FBiH, RS-u i BD-u, te odgovarajućim podzakonskim propisima.

Najčešće pojave nepoštovanja tih propisa odnose se na neplaćanje obaveza po osnovu obračunatih i prijavljenih poreza i doprinosa, uglavnom zbog nelikvidnosti poreskih obveznika. Pored toga, u praksi je prisutno i namjerno izbjegavanje plaćanja poreza na dohodak i doprinosa tako što poslodavci dio plate isplaćuju u gotovu i na taj dio ne obračunavaju niti prijavljuju porez na dohodak i zakonom propisane doprinose.

C

Carina

Carina je dažbina sa specifičnom primjenom u vanjskotrgovinskom prometu, koja po svom ekonomskom karakteru predstavlja vrstu posrednog poreza.

Primjenjuje se na uvoz i, rjeđe, na izvoz roba, vrlo rijetko i na tranzit roba, a u savremenim carinskim sistemima zastupljena je prvenstveno kao uvozna carina.

Dakle, carina predstavlja obavezu uvoznika-izvoznika roba da u momentu kada roba prelazi carinsku liniju, obično nacionalnu granicu, plati propisanu sumu novca u korist države na granici ili na carinarnicama u unutrašnjosti zemlje.

Carina ima fiskalnu i zaštitnu ulogu.

Kao fiskalni instrument, carina služi za osiguranje finansijskih sredstava budžetu, a zaštitni karakter carine ogleda se u tome da se zaštitni domaća proizvodnja, naročito ona koja se razvija,

Poseban carinski propis u kome su robe svrstane po kategorijama i grupama i u kome su utvrđene carinske stope je carinska tarifa.

Nepoštovanje carinskih propisa, u najvećem broju slučajeva, odnosi se na falsifikovanje isprava tako što se lažiraju podaci o vrsti, količini i cijeni robe koja je predmet carinjenja.

Carinska deklaracija

Carinska deklaracija je dokument koji podnosi carinski obveznik kao prijavu za carinjenje prilikom uvoza ili izvoza robe.

Carinska deklaracija sadrži podatke o vrsti, količini i vrijednosti robe, kao i druge propisane podatke.

Carinsku deklaraciju podnosi carinskom organu lice na koje glasi prevozna isprava. Obično je to posebno ovlaštena špediterska firma, koja uz deklaraciju prilaže i druge robne dokumente.

Carinska deklaracija po pravilu se koristi u svakom postupku pri uvozu i izvozu.

Carinska faktura

Carinska faktura je faktura koja se, kao podloga za utvrđivanje carinske osnovice, mora podnijeti carinskim organima.

Carinska faktura sadrži, pored cijene robe, i sve troškove i izdatke koji se uračunavaju u carinsku osnovicu, kao što su: troškovi prevoza i osiguranja provizije posrednika, vrijednost alata i pribora koji je prodavac dao besplatno i tako dalje.

Podaci iz carinske fakture moraju se slagati sa podacima datim u carinskoj deklaraciji, što se provjerava prilikom carinjenja.

Kod nekomercijalnog uvoza, koji obavljaju građani kada unose robu prilikom povratka iz inostranstva ili kada primaju robu u paketima, ne primjenjuje se carinska faktura, nego lista vrijednosti robe koju propisuje državni organ.

Carinsko skladište

Carinsko skladište je uređeni prostor pod kontrolom carinskih organa namijenjen za skladištenje i čuvanje neocarinjene robe.

Carinsko skladište se koristi za privremeno čuvanje robe, skladištenje robe namijenjene reeksportu, kao i robe koja će kasnije biti podvrgnuta carinjenju.

Ova skladišta se osnivaju u većim lukama, na graničnim prelazima i u mjestima gdje postoje carinarnice.

Prilikom odobravanja zahtjeva za skladištenje robe određenoj firmi, carinarnica može da odredi i rok skladištenja iste, posebno ako je riječ o lijekovima, lako kvarljivoj i robi za koju je propisano kraće vrijeme upotrebe, vodeći računa da taj rok ne bude duži od propisanog vremena upotrebe robe.

Cesija (ustupanje potraživanja)

Prenos nekog potraživanja na drugo lice smatra se cesijom, pri čemu povjerilac (cedent) prenosi svoje potraživanje iz obligacije na neko treće lice (cesionara), koji

postaje novi povjerilac, dok dužnik i predmet obligacije ostaju isti.

Cesija se može zasnivati na ugovoru (koji obično uključuju stari i novi povjerilac), sudskoj odluci, zakonu ili drugom propisu.

Dužnik se obavezno obavještava o cesiji, ali njegova saglasnost nije potrebna.

Novi povjerilac stiče ista prava kao što je imao stari povjerilac. Dakle, potraživanje se ne mijenja, ono ostaje isto po obimu i kvalitetu.

Kada je predmet cesije teretni pravni posao, stari povjerilac odgovara novom i za istinitost i za naplativost potraživanja.

Cesija se posebno upotrebljava kod faktoringa, finansijskog posla kojim se kupuju potraživanja za prodatu robu ili izvršenu uslugu prije dospelja roka plaćanja.

Ustupati se mogu sadašnja i buduća potraživanja (cijela ili njihovi dijelovi, nesporna ili sporna, egzistentna ili zastarjela, neutužena ili utužena). Ne mogu se ustupiti neotuđiva potraživanja. Dakle, ona čiji je prenos zakonom zabranjen, odnosno strogo osobna potraživanja vezana za osobu povjerioca (npr. naknada za uzdržavanje), te potraživanja koja se po svojoj prirodi ne mogu prenijeti na drugoga.

Cijena koštanja

Ukupan zbir troškova (direktni i odgovarajući dio opštih troškova) nastalih u vezi s proizvodnjom određenog proizvoda čini cijenu koštanja tog proizvoda.

Postupak raspoređivanja ukupnih troškova na nosioce (proizvode) naziva se kalkulacija. U proizvodnim preduzećima najveće značenje pridaje se kalkulaciji cijene koštanja i prodajne cijene proizvoda, odnosno usluga.

Cilj utvrđivanja cijene koštanja je da se svaki proizvod (kao nosilac troška) optereti onim iznosom troškova koji su nastali u proizvodnji tog proizvoda. Na taj način se omogućava efikasnija kontrola troškova i stvara osnova za donošenje odgovarajućih odluka u vezi s prodajnom cijenom proizvoda, načinom povećanja obima proizvodnje i o samoj proizvodnji, te nabavkom novih inputa potrebnih za dalji razvoj proizvodnje.

CMR tovarni list

CMR tovarni list je isprava kojom se potvrđuje ugovor o međunarodnom prevozu robe uz naknadu.

CMR je kratica za "Convention relative au contrat de transport international de marchandises par route" (Konvencija o ugovoru o međunarodnom cestovnom prevozu robe).

Konvencija se primjenjuje na svaki ugovor o prevozu robe, ako se u cijelosti odvija cestovnim ili djelimično cestom, a djelimično nekim drugim saobraćajem, sve dok roba ostaje u originalnom vozilu na putu iz jedne zemlje u drugu i ako je jedna od tih zemalja ugovorna strana Konvencije.

CMR tovarni list se uglavnom sastoji od četiri primjerka: jedan sa crvenim linijama za pošiljaoca robe, jedan primjerak sa plavim linijama za primaoca robe, te jedan primjerak sa zelenim linijama i jedan primjerak sa crnim linijama za prevoznika. Kada prevoznik preuzima robu pošiljalac i prevoznik potpisuju crvenu, plavu i zelenu kopiju. Pošiljalac zadržava crvenu kopiju. Prilikom isporuke robe primalac robe potpisuje plavu i zelenu kopiju, te zadržava plavu. Prevoznik zadržava zelenu i crnu kopiju. Dok CMR tovarni list potvrđuje postojanje Ugovora, njegovo nepostojanje ili nepokazivanje ne poništava ugovor ili obavezu poštivanja propisa CMR konvencije.

Ukoliko se roba prevozi u okviru jednog ugovora na različitim vozilima ili je podijeljena zbog različitih prirodnih osobina, prevoznik ili pošiljalac može zahtijevati da se u takvim situacijama napravi izdvojeni CMR tovarni list za svako vozilo ili za svaku vrstu robe.

CMR tovarni list mora da sadrži određene specifične detalje kao što su: oznake i brojevi, broj i vrsta paketa, opis robe, ukupna težina, volumen itd. U njemu se mora navesti da je prevoz predmet CMR-a.

Gdje je to primjenjivo, CMR tovarni list mora da sadrži dodatne informacije koje mogu koristiti stranama ugovora (izjavu da je prenošenje i pretovaranje robe u drugo vozilo dozvoljeno, troškove koje je pošiljalac preuzeo da plati, iznos gotovine za troškove isporuke, deklaraciju o vrijednosti robe, smjernice pošiljaoca za prevoznika u pogledu osiguranja robe, rok u kome se prevoz treba izvršiti).

Pošiljalac robe je odgovoran za sve troškove, gubitke ili oštećenja koje je pretrpio prevoznik kao rezultat

netačnosti popunjavanja CMR tovarnog lista, vezano za informacije koje pošiljalac treba obezbijediti.

Pošiljalac je odgovoran prevozniku za oštećenja ili troškove nastale zbog neispravnog pakovanja robe, osim ako te nepravilnosti nisu bile poznate prevozniku kada je preuzimao robu i pomenute nepravilnosti naveo u "primjedbama" u tovarnom listu.

Prilikom primanja robe, prevoznik mora provjeriti tačnost detalja prikazanih u CMR tovarnom listu, posebno informacije o broju paketa, očevidne uslove u kojima se roba nalazi, njihovu ambalažu i kako su oni označeni.

Prevoznik je odgovoran za ukupni ili djelimični gubitak robe i za svako njeno oštećenje nastalo između vremena kada je preuzeo robu i vremena isporuke robe, osim ako je gubitak, oštećenje ili kašnjenje nastalo zbog pogrešnih radnji ili nemara tražioca potraživanja. Obaveza dokazivanja u ovom slučaju leži na prevozniku.

D

Dani vezivanja kupaca

Pod danima vezivanja kupaca ili vremenom trajanja obrta kupaca podrazumijeva se prosječno vrijeme naplate potraživanja od kupaca u analiziranom periodu.

Ovaj termin se upotrebljava prilikom analize potraživanja od kupaca s ciljem poboljšanja likvidnosti privrednog društva. U tom smislu, potrebno je izračunati koeficijent obrta kupaca (vidjeti pod: "Koeficijent obrta").

$$\text{Koeficijent obrta kupaca} = \frac{\text{Neto prihod od prodaje}}{\text{Prosječan saldo kupaca}}$$

Zatim se utvrđuju dani vezivanja kupaca, primjenom sljedeće formule:

$$\text{Dani vezivanja} = \frac{(365 \text{ dana})}{\text{Koeficijent obrta kupaca}}$$

Primjer:

Privredno društvo je u 2017. godini ostvarilo prihod od prodaje u iznosu od 800.000 KM. Na početku te godine iskazan je saldo kupaca u iznosu od 60.000 KM, a na kraju godine 100.000 KM, tako da prosječni saldo kupaca iznosi 80.000 KM ($60.000 + 100.000 = 160.000 : 2$).

$$\text{Koeficijent obrta kupaca} = \frac{800.000}{80.000} = 10$$

$$\text{Dani vezivanja kupaca} = \frac{365}{10} = 37 \text{ (zaokruženo)}$$

Proizilazi da su dani vezivanja kupaca 37, što znači da je prosječno vrijeme naplate potraživanja od kupaca u 2017. godini bilo 37 dana.

Dekurzivna kamata

Dekurzivna kamata je kamata koja se plaća periodično unazad, na iznos duga za protekli period od dana uzimanja zajma do dana plaćanja kamate ili na iznos štednog pologa

do dana kada istekne period na koji je štednja oročena.

Ključna karakteristika ove kamate jeste da se plaća na kraju, odnosno nakon isplate glavnice (u slučaju zajma ili štednje). Periodi koji se obično koriste za obračun ove kamate su: godine, mjeseci ili dani.

Kamate se mogu obračunavati primjenom jednostavnog i složenog kamatnog računa. Razlika između jednostavnog i složenog obračuna kamata je u tome što se kod jednostavnog obračuna kamate računaju uvijek na isti iznos glavnice i jednake su za svaki obračunski period (period ukamataivanja), dok se kod složenog obračuna kamate računaju na glavicu iz prethodnog perioda i u svakom obračunskom periodu su veće nego u prethodnom. Dakle, kod primjene složenog kamatnog računa, kamate računamo na glavicu uvećanu za kamate obračunate u prethodnom periodu.

Primjenom jednostavnog dekurzivnog obračuna, kamate se računaju pomoću formule:

$$K \text{ (kamata)} \\ \left(C \text{ (glavnica)} \cdot p \text{ (kamatna stopa)} \cdot n \text{ (vrijeme} \right. \\ \left. \text{za koje se računaju kamate)} \right) \\ = \frac{\quad}{(365 \times 100)}$$

Primjer:

Ako zajam iznosi 200.000 KM sa dekurzivnom kamatom 4% na godišnjem nivou i rokom vraćanja 180 dana, korisnik zajma će stvarno primiti 200.000 KM, a poslije 180 dana platit će pored duga još i dekurzivnu kamatu u iznosu od 3.945 KM. Iznos kamate je dobijen uz korištenje sljedeće formule:

$$K = \frac{(200.000 \times 4 \times 180)}{(365 \times 100)} = 3.945$$

Dekurzivna kamata računa se kod svih pasivnih bankovnih poslova, a u nekim slučajevima i kod dugoročnih aktivnih anuitetskih zajmova, kao i kod tekućih računa. Pasivni bankarski poslovi su poslovi kojima banka vrši mobilizaciju i koncentraciju finansijskih sredstava. Na ove poslove banka isplaćuje pasivnu kamatnu stopu. Mobilisana sredstva banka plasira u vidu kredita, na koje naplaćuje aktivnu kamatnu stopu.

Depozitni poslovi

Pod depozitnim poslovima podrazumijevaju se pasivni kratkoročni bankarski poslovi (čekovni ili transakcijski depoziti) kojima se finansijska sredstva svakodnevno deponuju u banku radi obavljanja tekućih plaćanja, kao i depoziti na štednju (npr. ulozi na štednju stanovništva, sudski depoziti i dr.).

Depozitnim poslovima obično se bave depozitne banke, koje su pretežno orijentisane na prikupljanje depozita (uloga na štednju, pologa na tekućim i žiroračunima i drugih oblika depozita po raznim osnovama).

Devizni bilans

Pod ovim pojmom se podrazumijeva pregled svih ostvarenih plaćanja i naplaćivanja jedne zemlje sa inostranstvom u devizama (ostvoreni priliv i odliv u devizama), u određenom periodu.

Devizni bilans, pored deviznog priliva i deviznog odliva, pokazuje i stanje likvidnosti zemlje prema inostranstvu (sposobnost zemlje da obezbijedi sredstva potrebna za izmirenje obaveza domaćih subjekata prema inostranstvu i nesmetan platni promet sa inostranstvom).

Devizni bilans pokazuje efektivna međunarodna plaćanja, te u ovaj bilans nisu uključeni podaci o postojećim potraživanjima ili dugovima sa inostranstvom koji nisu realizovani u periodu na koji se devizni bilans odnosi, nego samo oni koji su stvarno realizovani u datom vremenskom periodu.

Dionica/akcija

Dionica/akcija je vrijednosni papir koji predstavlja dio kapitala dioničkog

(akcionarskog) društva i koji ima svoju nominalnu i tržišnu vrijednost.

Prema pravima koja vlasnik stiče kupovinom dionica, razlikujemo obične (redovne) i prioritetne (privilegovane) dionice:

- a. Redovne dionice vlasniku daju pravo na učešće u:
 - upravljanju dioničkim/akcionarskim društvom
 - raspodjeli dobiti
 - diobi imovine preostale nakon stečaja ili likvidacije dioničkog društva
- b. Vlasnik prioritetne dionice ima pravo na fiksnu dividendu koja mu se isplaćuje prije nego što se isplati dividenda za redovne dionice. Međutim, vlasnik prioritetne dionice obično nema pravo glasa na skupštini društva.

Dionice su neograničeno prenosive, osim u slučajevima utvrđenim statutom dioničkog društva u skladu sa zakonom.

Dionice mogu biti predmet trgovanja na posebnim berzama, prema berzanskim propisima.

Nominalna vrijednost dionice utvrđuje se prilikom emisije dionica i to je odgovarajući dio kapitala dioničke firme. Na primjer, kapital nekog dioničkog društva od 500.000,00 KM podijeljen je na 100 dionica, od kojih svaka dionica ima nominalnu vrijednost od 5.000,00 KM.

Tržišnu vrijednost dionice određuje cijena po kojoj se dionice prodaju na berzi. Cijena dionice zavisi od dividende koju "donose" dionice. Ukoliko dioničko društvo dobro posluje, ostvaruje veću dobit i redovno isplaćuje dividende, tržišna vrijednost dionice će znatno premašiti njenu nominalnu vrijednost i obrnuto – ako je poslovanje firme loše, cijena dionice na tržištu po pravilu pada ispod njene nominalne vrijednosti, tako da se ponekad desi da dionice takvih privrednih društava postanu potpuno bezvrijedne (vidjeti pod: "Emisija dionica/akcija").

Direktne investicije

Pod direktnim investicijama najčešće se podrazumijevaju strane direktne investicije, koje mogu biti u novcu, hartijama od vrijednosti, stvarima, uslugama i pravima.

Strane direktne investicije predstavljaju ulaganje stranog lica u domaće pravno lice čime strani ulagač stiče udio ili dionice/

akcije u osnovnom kapitalu tog (domaćeg) pravnog lica. Dakle, strane direktne investicije označavaju ulaganje stranog kapitala od strane investitora rezidenta jedne zemlje u pravno lice rezidenta druge zemlje radi ostvarivanja zajedničkih interesa.

U smislu Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u BiH, direktno strano ulaganje znači ulaganje u novoosnovano privredno društvo ili ulaganje u postojeće domaće privredno društvo, kao i ulaganje u novoosnovanu ustanovu ili postojeću ustanovu, koje može biti u novcu, stvarima i pravima.

Direktnim ulaganjem strani investitor stiče pravo svojine, kontrole i upravljanja nad pravnim licem u koje je uložio sredstva radi ostvarivanja nekog dugoročnog ekonomskog interesa.

Strane direktne investicije se razlikuju od drugih oblika stranih ulaganja po tome što predstavljaju samo ulaganja u osnivanje i izgradnju novog preduzeća ili ulaganja u kupovinu akcija (vlasničkog udjela) u već postojećem preduzeću, na osnovu čega investitor postaje vlasnik sa pravom kontrole i upravljanja preduzećem u inostranstvu.

Nasuprot tome, ona inostrana ulaganja sa kojima se ne obezbjeđuje pravo kontrole i upravljanja preduzećem u koje je investirano predstavljaju portfolio investicije.

Poseban značaj za direktne strane investitore ima način zaštite stranih investicija. Sporovi vezani za strana ulaganja rješavaju se pred nadležnim sudovima u BiH, osim ako zainteresovane strane ne ugovore neku drugu proceduru kojom će se ti sporovi rješavati, uključujući ali i ne ograničavajući se na domaće ili međunarodno mirenje ili arbitražu.

Prema odredbama Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u BiH, zakonima entiteta i BD, strani ulagači imaju ista prava i obaveze kao i rezidenti Bosne i Hercegovine.

S obzirom na značaj koji direktne strane investicije i strana ulaganja imaju za razvoj BiH, smanjenje svih vrsta rizika bi moglo biti u funkciji podsticaja stranih direktnih investicija i bržeg tempa ekonomskog razvoja.

Pored ogromnog značaja koji direktne strane investicije mogu imati za ekonomski razvoj, one predstavljaju i veliki rizik u pogledu potencijalnih krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala, prije svega pranja novca i različitih oblika korupcije. Shodno tome, i sredstva za suzbijanje pranja novca, poreske evazije i finansijskih prevara bi trebala biti na

odgovarajućem nivou radi prevencije i procesuiranja ovih krivičnih djela.

Direktni porezi

Direktni porezi su porezi kojima se neposredno oporezuju imovina, dohodak i prihodi poreskih obveznika (npr. porez na imovinu pravnih lica, porez na dobit pravnih lica, porez na dohodak fizičkih lica, porez na nasljeđe, poklone itd.).

Na području BiH porezi su po principu proporcionalni (ista poreska stopa), s tim da su u entitetima propisani i paušalni porezi (plaćaju se u unaprijed utvrđenom iznosu).

Uopšteno, u entitetima su direktni porezi uvedeni na: profit (dobit), dohodak, kapitalne dobitke (vidjeti pod: "Kapitalni dobitak"), poklon, nasljedstvo i porez na imovinu, uključujući i promet nepokretnosti.

Mnogi poreski analitičari pod direktnim porezima, u širem smislu, podrazumijevaju i doprinose koji su sastavni dio bruto plate, tim prije što se podvode i pod pojam poreske obaveze.

Dividenda

Dividenda je dio dobiti dioničkog/ akcionarskog društva koji se isplaćuje vlasnicima dionica/akcija.

Dividenda se obično iskazuje u procentu od nominalne vrijednosti dionice, a može se iskazati i u procentu od njene tržišne vrijednosti. Isplaćuje se u novcu ili novim dionicama, u skladu sa odlukom skupštine dioničara.

Na primjer, dividenda 20% znači da za svaku dionicu čija je nominalna vrijednost 100,00 KM vlasnik dionice dobije po 20,00 KM.

Ako je tržišna vrijednost te dionice 200,00 KM, onda investitor koji kupi dionicu po tržišnoj cijeni dobije 10% na uloženi kapital, jer je u ovom slučaju uloženi

kapital po dionici 200,00 KM, a 20,00 KM predstavlja 10% navedenog iznosa.

20 (%) (dividenda za nominalnu vrijednost) x

$$\frac{100 \text{ (nominalna vrijednost u KM)}}{200 \text{ (tržišna vrijednost u KM)}} = 10(\%)$$

Dividenda može biti redovna ili prioritetna, minimalno garantovana ili negarantovana, može pored uobičajene visine sadržavati i jednokratni dodatak („bonus“ ili „superdividendu“), ukoliko je takva podjela predviđena statutom društva i ako je donesena odgovarajuća odluka na skupštini društva.

Primjer:

Preduzeće je u kontinuitetu imalo iskazan negativan finansijski rezultat poslovanja: u 2015. godini 10.000 KM, u 2016. godini 12.000 KM i u 2017. godini 30.000 KM. Akumulirani gubitak tog preduzeća iznosi 52.000 KM.

Doprinosi iz plate i na platu

Doprinos je novčani iznos koji je poreski obveznik dužan plaćati vanbudžetskim fondovima u skladu sa propisima koji regulišu te obaveze (entitetskim zakonima o doprinosima i pratećim podzakonskim propisima).

U BiH, na svim nivoima vlasti, doprinosi se obračunavaju na temelju bruto plate.

Bruto plata obuhvata neto platu zaposlenika pomnoženu s utvrđenim koeficijentom plus doprinosi iz plate. Za razliku od FBiH u kojoj su propisani doprinosi iz plate i doprinosi na platu, u RS-u nisu propisani, odnosno ne postoje doprinosi na platu.

Tako u FBiH zbirna stopa doprinosa iznosi 41,5%, a u RS-u 33% na osnovicu koju čini bruto plata.

Specificirano, procentualni udio u doprinosima koji u ime zaposlenika kao osiguranika i obveznika plaća poslodavac je:

- u FBiH: 17% za penzijsko i invalidsko osiguranje, 12,5% za zdravstveno osiguranje i 1,5% za osiguranje u slučaju nezaposlenosti (ukupno 31% na bruto platu). Dodatno, udio u doprinosima koji plaća poslodavac na svoj teret u FBiH iznosi: 6% za penzijsko i invalidsko osiguranje, 4% za zdravstveno osiguranje i 0,50% za osiguranje

u slučaju nezaposlenosti (ukupno 10,50% na osnovicu koju čini bruto plata), tako da ukupna stopa doprinosa iznosi 41,5%.

- u RS-u: 18,5% za penzijsko i invalidsko osiguranje, 12% za zdravstveno osiguranje, 0,8% za osiguranje u slučaju nezaposlenosti i 1,7% za zaštitu djece (ukupno 33% na bruto platu).

Dospijeće

Pod dospijećem se podrazumijeva vrijeme, odnosno dan kada neka obaveza treba biti izvršena – da se izmiri porez, isplati mjenica, isporuči roba, plati faktura i slično.

Dan kada obavezu treba izvršiti određuje se zakonom (zakonski rok) ili ugovorom (ugovoreni rok), odnosno drugim opštim pravnim aktima, a može biti određen i uzansama ili običajima.

U principu, vrijedi pravilo da se u svim slučajevima kada dospijeće/dospjelost nisu odredile same stranke, obaveza mora izvršiti u zakonom predviđenom roku.

Ako rok nije propisan zakonom, potrebno je primijeniti pravilo koje podrazumijeva da dužnik u tim slučajevima mora ispuniti obavezu čim to povjerilac zahtijeva, odnosno da povjerilac mora da primi ispunjenje obaveze čim to dužnik ponudi.

Dospijeće se određuje na više načina:

Po viđenju, obaveza dospijeva kada povjerilac zatraži izvršenje (npr. čekovi uvijek dospijevaju po viđenju, s tim što moraju biti podneseni u određenim rokovima, zavisno od udaljenosti mjesta izdavanja čeka i mjesta u kome se isti treba isplatiti, kao i od vrste čeka)

Odredenog dana (npr. mjenica dospijeva 27. 11. 2018. godine)

Rokom i/ili periodom (npr. rok za podnošenje godišnje poreske prijave je 31. 03. tekuće za prethodnu kalendarsku godinu).

Dvojno knjigovodstvo

Dvojno knjigovodstvo predstavlja knjigovodstveni sistem u kome se svaka promjena istovremeno knjiži na dugovnu (lijevu) stranu jednog ili više računa i

potražnu (desnu) stranu drugog ili više drugih računa.

Dvojno knjiženje svake promjene potiče otuda što se i svaka faza obrta sredstava sastoji od kretanja u dva pravca.

Na primjer: nabavka robe (pretvaranje novčanog oblika sredstava u robni oblik) povećava vrijednost robe i smanjuje vrijednost novčanih sredstava (vidjeti pod: "Knjiženje na teret" i "Knjiženje u korist").

U dvojnog knjigovodstvu se promjene obuhvataju hronološki i sistematski. U tom smislu, vodi se jedinstveni dnevnik (vidjeti pod: "Poslovne knjige") za hronološko knjiženje i glavna knjiga (vidjeti pod: "Glavna knjiga") za sistematsko knjiženje.

Za razliku od privrednih subjekata koji su obavezni da poslovne knjige vode po sistemu dvojnog knjigovodstva, obrtnici, slobodna zanimanja, udruženja građana i neprofitne organizacije mogu da vode poslovne knjige po sistemu prostog knjigovodstva.

Način i uslovi vođenja poslovnih knjiga po sistemu prostog knjigovodstva definisani su računovodstvenim i poreskim propisima entiteta i BD.

E

Elektronske valute

Elektronske valute su valute koje nije moguće dodirnuti i s njima neposredno raspolagati, odnosno vršiti svakodnevna plaćanja u radnji kao sa gotovim novcem, i koje su, zapravo, virtualne.

Elektronske valute (kripto valute), za razliku od novčanih valuta, ni u čemu nemaju pokriće osim, uslovno rečeno, u povjerenju. Na području BiH najviše se od takvih valuta spominju bitcoin i litecoin, koji u materijalnom smislu ne postoje, ali imaju materijalnu prirodu.

Najjednostavniji i najmasovniji način zarađivanja bitcoina je takozvano "kopanje" ("rudarenje"). To je način na koji računar obrađuje određene transakcije koristeći algoritme za kriptovanje, kojima formira opet takozvane "blokove", iz kojih se kasnije ostvaruje profit. Bitcoin se emituje licima koja vrše tzv. kopanje, odnosno korištenjem računara rješavaju kontinuirano zadate algoritamske matematičke probleme. Lice koje riješi određeni broj algoritama dobija iz "primarne emisije" bitcoin, koji čuva u svom digitalnom novčaniku (na hard disku, USB-u, telefonu ili na samom internetu). U principu, to je jedan jako složen proces u kome se koristi adekvatna računarska oprema.

Pored navedenog načina, bitcoin se može sticati i trgovinom. Naime, bitcoin se može kupiti na specijalizovanim mjenjačnicama koje se nalaze na internetu. Prije kupovine potreban je digitalni novčanik, ili digital wallet, u kojem se čuvaju bitcoini. To je aplikacija koja može biti na mobilnom telefonu, tabletu, laptopu ili računaru. Instalacijom ove aplikacije dobija se jedinstvena adresa na kojoj je početno stanje (do prve kupovine bitcoina) nula. U digitalnom novčaniku je moguće čuvati bitcoin, koristiti ga za plaćanje robe i usluga. Bitcoin se može pretvoriti u bilo koju drugu valutu.

U razvijenim zemljama postoje restorani, hoteli i prodavnice koje primaju bitcoin, kao i bitcoin bankomat na kojem se može podići novac, a moguće je i prebaciti vrijednost bitcoina na devizni bankovni račun. Bitcoin se najčešće kupuje zbog toga što njegova cijena može predstavljati dobru priliku za ostvarivanje profita.

Emisija dionica/akcija

Emisija dionica je izdavanje dionica/akcija radi povećanja dugoročnog kapitala pravnog društva.

Osnovni kapital može se povećati emisijom novih dionica samo ako su dionice ranijih emisija uplaćene u cijelosti.

Prilikom izdavanja dionica, obavezno se utvrđuje: iznos kapitala, broj dionica na koji se dijeli kapital i nominalna vrijednost dionice, koja može biti privilegovana i obična.

Firma koja izdaje dionice može na tržište dionica plasirati cjelokupnu količinu izdatih dionica, a može dio dionica zadržati i plasirati ih drugom prilikom kada ocijeni da će to biti korisnije. Na primjer, plasira se odmah 55% dionica po nominalnoj vrijednosti, a u momentu porasta tržišne vrijednosti dionica firma plasira preostalih 45% dionica po većoj cijeni.

Postupak emisije/izdavanja dionica ima više faza.

Kao prvo, nadležna Komisija za vrijednosne papire treba da na zahtjev firme odobri javnu ponudu dionica u skladu sa zakonom koji reguliše tržište vrijednosnih papira.

Upis dionica nove emisije vrši se na temelju rješenja Komisije o odobrenju javne ponude dionica i objavljenog javnog poziva za upis i uplatu dionica ili prijave zatvorene prodaje, u skladu sa odredbama Zakona o privrednim društvima i zakona kojima se uređuju emisija i promet vrijednosnih papira.

Nadalje, firma treba da obavi pregovore sa investicionom bankom ili brokerskom kućom o uslovima emisije/plasmana dionica na primarno tržište zbog toga što firma koja emituje dionice ne posluje na berzi, nego traži posrednika koji će preuzeti njene dionice i plasirati ih, odnosno organizovati prodaju dionica.

Pri tome je najvažnije sa jednim ili grupom posrednika utvrditi cijenu dionica, pošto njihova nominalna cijena može biti uvećana ili umanjena, zavisno od ponude i potražnje na berzi, a potom zaključiti ugovor(e) sa brokerskom firmom ili investicionom bankom o emisiji dionica (vidjeti pod: "Dionica/akcija").

Eskont

Eskont ili diskont je aktivni bankarski posao komercijalnih banaka koji se sastoji od otkupa/kupovanja uglavnom mjenica prije

roka njihovog dospijea, ali tako što banka od mjenične sume odbija (eskontuje) kamatu i proviziju, računajući je od dana kupovanja do dana dospijea i tako dobijen iznos (čist iznos) isplaćuje podnosiocu mjenice na eskont.

Eskont je, ustvari, davanje kredita na bazi mjeničnog jemstva.

Pri otkupu mjenice, dotadašnji vlasnik prenosi mjenicu indosamentom u vlasništvo banke koja mu je odobrila eskontni kredit i samim tim preuzima regresnu obavezu prema banci. Ako dospjelu mjenicu ne isplati glavni mjenični dužnik ili akceptant, banka stiče pravo traženja naplate od svih potpisnika na mjenici na osnovu mjeničnog protesta i od strane nadležnog suda odobrenog izvršenja na osnovu vjerodostojne isprave, u konkretnom slučaju mjenice s protestom.

Banka ne prihvata za eskont svaku mjenicu koja joj se podnese i ne primjenjuje uvijek istu eskontnu (kamatnu) stopu. Uslovi pod kojima se vrši eskont mjenica, po pravilu, odgovaraju uslovima reeskonta centralne banke. Obično, mjenica treba da ima najmanje tri sigurna potpisa, da glasi na kratak rok (npr. do tri mjeseca), da potiče iz poslovnih odnosa itd.

Visina eskontne stope, koja se kao i svaka druga kamata izražava u procentu na jednogodišnji rok, zavisi od stanja na novčanom tržištu, solventnosti potpisnika i visine zvanične eskontne stope koju primjenjuje centralna banka.

Pored mjenica, predmet eskontovanja mogu biti i drugi vrijednosni papiri kao što su: blagajnički zapisi, državne obveznice, dividende i drugo.

EURIBOR

EURIBOR je Evropska međubankarska stopa.

EURIBOR (Euro Interbank Offered Rate) predstavlja dnevnu referentnu stopu po kojoj banke jedna drugoj nude novac za pozajmljivanje na međubankarskom tržištu.

Visina kamate se određuje svakog dana oko 11 sati, a obračunava se po principu godine od 360 dana.

F

Faktoring

Faktoring je finansijski posao u kojem se kupuju potraživanja za prodanu robu ili izvršenu uslugu prije dospijea za naplatu, odnosno posao u kome povjerilac prodaje svoje potraživanje posredniku. U ovom poslu nije potrebna saglasnost dužnika u odnosu na kojeg se potraživanje prodaje, odnosno kupuje.

Na temelju Zakona o faktoringu i drugih propisa iz te oblasti, banke i firme koje imaju odobrenje nadležnog organa odnosno organizacije (ministarstva finansijska, agencije za bankarstvo) otkupljuju kratkoročna potraživanja koja određena firma ima od svojih kupaca-dužnika, a koja dokumentuje odgovarajućim ispravama (faktura, situacija za izvršene radove, otpremni dokument, carinska deklaracija i slično).

Po pravilu se otkupljuju kratkoročna potraživanja s rokom dospijea do 180 dana.

Faktoring posao sklapa se potpisivanjem ugovora o faktoringu, kojim prodavac prodaje svoja potraživanja od dužnika, proizašla iz isporuke robe i/ili izvršena usluga odgovarajućoj finansijskoj instituciji, uz obavezu da će kupcu potraživanja platiti faktoring naknadu i faktoring kamatu.

Posrednik odmah plaća djelimični ili cjelokupan iznos, s tim što za sebe zadržava ugovoreni dio (obično 2% do 3% vrijednosti potraživanja) na ime provizije i kamate do dana dospijea, slično eskontu.

Finansijske institucije

Finansijske institucije su posrednici na finansijskom tržištu, pri transferu sredstava između suficitarnih i deficitarnih organizacija, odnosno organizacija koje imaju višak finansijskih sredstava i organizacija koje imaju potrebu za tim sredstvima.

Finansijske institucije prikupljaju novčana sredstva, kao i instrumente obezbjeđenja plaćanja i druge dragocjenosti i plasiraju ih za dugoročne ili kratkoročne potrebe drugih subjekata.

Na prikupljene novčane i druge depozite finansijske institucije plaćaju kamate, ali prilikom preusmjeravanja novčanih i drugih sredstava u raznovrsne kredite,

razne novčane usluge i drugo zaračunavaju kamate po višim stopama.

Finansijske institucije prikupljaju novčana sredstva: u obliku depozita, emisijom vrijednosnih papira / hartija od vrijednosti, uzimanjem kredita, naplatom članarina, prodajom polisa osiguranja itd.

Najznačajnija finansijska institucija je banka (centralna i poslovne – finansijske, depozitne, investicione, hipotekarne i komercijalne banke). Bankarske finansijske institucije su i mjenjačnice i štedionice.

Ostale finansijske institucije su nebankarske, a predstavljaju posrednike za prenošenje gotovinskih novčanih sredstava i štednje sa jednih subjekata na druge na finansijskom tržištu.

Nebankarske finansijske institucije čine: penzioni fondovi, firme za osiguranje i reosiguranje, investicioni fondovi, finansijske kompanije, društva za lizing, brokersko-dilerske kuće, berze, mikrokreditne organizacije i sl.

Finansijsko tržište

Finansijsko tržište je tržište na kome se obavljaju transakcije novcem, devizama i vrijednosnim papirima, čime se omogućava alokacija slobodnih finansijskih sredstava od onih subjekata koji raspolažu viškovima sredstava ka onim subjektima kojima ta sredstva nedostaju.

Na finansijskom tržištu, koje čine novčano, devizno, kao i tržište kapitala, obavljaju se finansijski poslovi.

Na novčanom tržištu se daju i uzimaju kratkoročni krediti, kupuje i prodaje novac, te vrijednosni papiri, čiji je rok dospijea kraći od godinu dana.

Devizno tržište predstavlja kupovinu i prodaju deviza, kao i trgovinu stranim sredstvima plaćanja.

Na tržištu kapitala obavljaju se transakcije dugoročnim sredstvima, tj. kapitalom, daju i uzimaju dugoročni krediti, te kupuju i prodaju vrijednosni papiri sa rokom dospijea dužim od godinu dana.

Na finansijskom tržištu vrše se finansijski poslovi na kratak rok i na terminski rok. Sklapanje finansijskih poslova na kratak rok znači da se ti poslovi likvidiraju za 2-5 dana, a terminski rok podrazumijeva da se finansijski poslovi likvidiraju poslije određenog roka, obično između 3 mjeseca i pola godine.

G

Glavna knjiga

Glavna knjiga je osnovna poslovna knjiga u sistemu dvojnog knjigovodstva u kojoj se sve nastale ekonomske promjene knjiže sistematski, prema usvojenom kontnom planu (vidjeti pod: "Konto").

Glavna knjiga omogućava uvid u stanje sredstava (aktiva) i izvora sredstava (pasiva), u nastale promjene, ekonomske procese i ostvareni finansijski rezultat.

Glavna knjiga je bitno obilježje dvojnog knjigovodstva, uređena je na temelju kontnog plana i služi za sumarno praćenje cjelokupnog poslovanja pravnog lica.

Pojedina konta glavne knjige imaju karakter osnovnih ili sintetičkih konta, ali se u okviru glavne knjige mogu voditi i analitička konta (vidjeti pod: "Konto").

Glavni dug

Glavni dug (glavnica) je nominalni iznos duga na koji se plaćaju odnosno naplaćuju kamate.

U smislu poreskih propisa, glavni dug predstavlja iznos poreskih obaveza koji poreski obveznik duguje, na određeni dan, po osnovu javnih prihoda koji nisu plaćeni u zakonskom roku.

Ukoliko obaveze po osnovu poreza, doprinosa, naknada i taksu prema državnim, entitetskim i kantonalnim propisima nisu izmirene u propisanom roku, obračunavaju se zatezne kamate.

Mnoge države uvele su odgovarajuće stimulanse da poreski obveznici mogu u cijelosti izmiriti glavni dug kako bi im se zatezne kamate otpisale.

U slučaju zastare glavnog duga zastarijevaju i obračunate nenaplaćene zatezne kamate.

Glavni račun

Zakonima o unutrašnjem platnom prometu propisano je da poslovni subjekti (firme i poduzetnici) mogu imati otvorene račune kod više banaka. Ako poslovni subjekt u ovlaštenim organizacijama ima više od jednog

računa za redovno poslovanje, dužan je da odredi glavni račun.

Glavni račun se otvara u sjedištu poslovnog subjekta kod neke od banaka koje posluju u istom mjestu (gradu) gdje je i sjedište tog subjekta.

Sa glavnog računa izvršavaju se: nalozi za plaćanje carina i carinskih dažbina, posebnih poreza-akciza, poreza na dodatu vrijednost, poreza na dohodak i drugih poreza po posebnim propisima, nalozi za plaćanje doprinosa iz plata i na plate, nalozi za ostale javne prihode po posebnim propisima, nalozi za prisilnu naplatu zakonskih obaveza i javnih prihoda, nalozi za naplatu vrijednosnih papira i instrumenata osiguranja plaćanja, te nalozi za izvršenje sudskih odluka i drugih izvršnih isprava.

Poslovni subjekt može promijeniti glavni račun samo ako na tom računu nema evidentirane neizvršene naloge za prinudnu naplatu, a zbog istog razloga banka ne može zatvoriti njegov glavni račun.

Banka kod koje je otvoren glavni račun poslovnog subjekta u obavezi je da vodi posebno propisanu evidenciju naloga za prinudnu naplatu.

Goodwill

Goodwill u širem smislu predstavlja renome ili ugled određene firme. To je, ustvari, popularnost firme razvijane godinama i poznate po njenom dobrom ponašanju i dobrom glasu po proizvodima i/ili uslugama, odnosno ugledu na tržištu.

U knjigovodstvenom smislu, goodwill je razlika između plaćene i knjigovodstvene vrijednosti preduzeća.

Goodwill kao renome ili ugled određene firme je rezultat dugogodišnjih poslovnih napora i ulaganja u firmu (vjerovanja u firmu zbog kvalitetnih proizvoda, profesionalno planirane i realizovane reklame i propagande, priznavanja reklamacija, naknade štete

kupcima i drugih vidova borbe na tržištu s ciljem kontinuiranog podizanja reputacije).

U knjigovodstvenom smislu, goodwill dolazi do izražaja prilikom prodaje preduzeća, kao razlika između plaćene i knjigovodstvene vrijednosti.

Primjer:

Preduzeće "A" je kupilo preduzeće "B" za 50.000 KM. Knjigovodstvena vrijednost preduzeća "B" je 40.000 KM.

Razlika između navedene dvije vrijednosti u iznosu od 10.000 KM predstavlja goodwill i knjiži se u aktivi (vidjeti pod: "Aktiva") preduzeća "A".

Gotovina / gotov novac

Pod gotovinom ili gotovim novcem podrazumijeva se novac koji se sastoji od novčanica i kovanog novca u blagajni, kao i novca na bankarskim računima (vidjeti pod: "Blagajnički dokumenti").

Uslovi i način plaćanja gotovim novcem propisani su entitetskim zakonima o unutrašnjem platnom prometu i uredbama donesenim na osnovu tih zakona.

U razvijenim sistemima, gotov novac se sve manje koristi, zbog sprečavanja korupcije i kriminala, a umjesto gotovog novca koriste se razne kartice i elektronski načini plaćanja.

Najčešći oblici prevara vezanih za gotovinu su: krađa gotovine, plaćanje gotovinom nepostojećih obaveza i prisvajanje dijela gotovine.

Postoje razni metodi krađe gotovine, kao što su: krađa pazara iz kase, krađa novca iz blagajne, krađa novca pri transportu i sl.

Najčešća prevara u vezi s plaćanjem gotovinom je plaćanje nepostojećih obaveza (plaćanje na osnovu fiktivnih faktura). Ovu prevaru je teško uočiti jer se fiktivne fakture evidentiraju u knjigovodstvenoj evidenciji kao vjerodostojne knjigovodstvene isprave.

Prisvajanje dijela gotovine je prevara koja se najčešće događa u trgovini na malo, ugostiteljstvu, benzijskim pumpama i sl.

S ciljem otkrivanja krivičnih djela izvršenih plaćanjem u gotovom novcu, potrebno je identifikovati i kontrolisati sumnjive transakcije izvršene u gotovom novcu. U tom smislu, potrebno je kontrolisati tačnost knjigovodstvene evidencije i vjerodostojnost knjigovodstvenih isprava isplatioca i primaoca novčanih sredstava.

Imovina

Pod imovinom se podrazumijeva skup prava potraživanja, svojinskih i drugih stvarnih prava pravnog i fizičkog lica izraženih u novcu. To podrazumijeva sva pokretna i nepokretna dobra, novac i prava s kojima raspolaže neko lice.

Imovina pravnog lica se dijeli na stalna sredstva i tekuća (obrotna) sredstva.

Stalna sredstva imaju namjenu dugoročnog korištenja (više od jedne godine) i obuhvataju: nematerijalna sredstva (ulaganja u razvoj, goodwill, koncesije, patenti, licence i ostala prava), nekretnine, postrojenja i opremu, biološka sredstva (šume, višegodišnji zasadi i osnovno stado) i sredstva kulture (knjige trajne vrijednosti, djela likovne, vajarske, filmske i druge umjetnosti, spomenici kulture i historijski spomenici, predmeti muzejske vrijednosti, arhivska građa i sl.) te dugoročne finansijske plasmane.

Tekuća sredstva obuhvataju: zalihe, stalna sredstva i sredstva obustavljenog poslovanja namijenjena prodaji (vidjeti pod: "Stalna sredstva namijenjena prodaji"), kratkoročna potraživanja, kratkoročne plasmane i gotovinu (novac i gotovinski ekvivalenti). Neko stalno sredstvo (npr. poslovna zgrada, postrojenje i oprema) klasifikuje se kao tekuće (obrotno) ukoliko se ne koristi za obavljanje djelatnosti nego je namijenjeno prodaji. Pored toga, u tekuća (obrotna) sredstva svrstavaju se građevinski objekti izgrađeni ili nabavljeni radi prodaje, te mašine, postrojenja i oprema ukoliko je njihova proizvodnja ili nabavka izvršena radi prodaje.

Imovina pravnog lica mora biti fizički odvojena od imovine vlasnika.

Indirektni porezi

U smislu Zakona o postupku indirektnog oporezivanja, pojam "indirektni porezi" odnosi se na uvozne i izvozne dažbine kada se isključivo navedu, akcize, porez na dodatu vrijednost, putarinu i sve druge poreze na državnom nivou zaračunate na robu i usluge pored ili umjesto navedenih obaveza.

Indirektni porezi ili porezi na potrošnju su u nadležnosti BiH i prikupljaju se u korist budžeta BiH, a njihova raspodjela vrši se prema utvrđenim kriterijima.

Ovi porezi predstavljaju jednu od najznačajnijih kategorija prihoda u budžetima BiH i entiteta.

Predmet oporezivanja je promet proizvoda i usluga. Poreski obveznik plaća porez, ali ga ekonomski ne snosi. Poreski teret se prevlađuje na krajnjeg potrošača tako što je porez uračunat u cijenu proizvoda i usluga.

Indosament

Indosament je izjava povjerioca (indosanta) na mjenici ili čeku da se potraživanje na osnovu te hartije od vrijednosti (mjenice ili čeka) ima isplatiti nekom drugom licu – novom povjeriocu (indosatar).

Indosatar je novi vlasnik mjenice i sva njegova prava, koja su nezavisna od prava ranijeg imaoća mjenice (indosanta), izviru iz mjenice kao isprave.

Indosamentom se omogućava da mjenica ne bude ograničena samo na jedno plaćanje. Daljim indosiranjem se ista mjenica može koristiti u izmirenju većeg broja obaveza između različitih poslovnih subjekata, što može poboljšati likvidnost firme (dužnik obaveze izmiruje indosiranjem mjenica, bez povlačenja novčanih sredstava sa svog bankovnog računa).

Indosament mora biti bezuslovan, jer se prenose sva prava koja proističu iz mjenice. Svaki uslov koji bi bio stavljen (napisan) na mjenici smatrao bi se kao da nije napisan. Prema tome, djelimični indosament je ništav pošto se mjenica može indosirati samo kao cjelina sa ukupnim iznosom mjenične svote.

Indosament može po svom obliku da bude: puni indosament, indosament na donosioca i bjanko (blanko) indosament.

Kod punog indosamenta, na poleđini mjenice ili na alonžu (dodatni papir uz mjenicu), tačno se naznači lice na koje se vrši prenos (indosatar) sa datumom i mjestom prenosa.

Indosament na donosioca je takav indosament kod koga se umjesto imena indosatara upisuje riječ "donosiocu". Takav indosament vrijedi kao bjanko indosament.

Kod bjanko (blanko) prenosa, kao mjenični povjerilac smatra se svako ko takvu mjenicu drži. Takav mjenični povjerilac se smatra zakonitim imaoćem ako svoje pravo dokaže nizom indosamenata. Prema tome, indosatar kod bjanko indosamenta je onaj ko ima takvu mjenicu.

Niz indosamenata na mjenici se ne smije prekidati, a ukoliko dođe do prekida tog niza, posljednji imalac

mjenice neće moći da ostvari svoja prava iz mjenice. Zbog toga je vrlo važna detaljna kontrola niza indosamenata kako bi se preduprijedio svaki pokušaj zloupotrebe mjenice.

Instrumenti obezbjeđenja plaćanja

Instrumenti obezbjeđenja plaćanja uglavnom služe povjericima kao svojevrсна garancija da se zaštite u slučaju neplaćanja obaveza od dužnika.

Jedan od najčešće korištenih instrumenata obezbjeđenja plaćanja je bankarska garancija.

Bankarske garancije nastale su kao sredstvo osiguranja izvršenja ugovornih obaveza stranaka, odnosno zaštita od rizika neurednog izvršenja tih obaveza. Korisnik bankarske garancije ostvarit će uredno izvršenje ugovornih obaveza, odnosno naknadu štete zbog povrede tih obaveza, ako ne od poslovnog partnera onda od banke koja je izdala garanciju. Banke ne osiguravaju ispunjenje obaveze glavnog dužnika. One se samo obavezuju da će korisniku bankarske garancije nadoknaditi štetu u granicama visine iznosa navedenog u bankarskoj garanciji.

Mjenica se, takođe, često koristi kao instrument obezbjeđenja plaćanja, posebno mjenica avalirana od banke. Mjenica je vrijednosni papir propisanog oblika, koji sadrži obavezu isplate određene svote novca. Njenim izdavanjem i određivanjem dospijeća u bližu ili daljnju budućnost može se dogoditi plaćanje obaveza i osigurati normalno odvijanje poslovanja (vidjeti pod: "Mjenica").

Kao instrument obezbjeđenja plaćanja koristi se i zadužnica u smislu zapljene računa po pristanku dužnika, kao oblik dobrovoljnog izvansudskog osiguranja i naplate potraživanja. Zadužnica je isprava na kojoj je notarski ovjeren potpis dužnika kojom dužnik daje saglasnost da se radi naplate potraživanja određenog povjerioca blokiraju svi njegovi računi koje ima kod pravnih osoba koje obavljaju poslove platnog prometa, te da se novac s tih računa, u skladu s njegovom izjavom, direktno isplaćuje povjericu. Takva isprava ima učinak pravosnažnog rješenja o prinudnoj naplati kojim se, radi naplate potraživanja, zapljenjuju sredstva na računu dužnika i prenose na račun povjerioca.

Instrument obezbjeđenja plaćanja može biti i hipoteka. Po svom sadržaju, hipoteka je uvijek garancija za novčano potraživanje. Nekretnine odgovaraju za dug

kao objekt koji se može pretvoriti u novac, tako da je, zapravo, pravi predmet hipoteke vrijednost nekretnina.

Hipoteka je stvarni teret na nekretninama, tako da umjesto lične odgovornosti dužnika za dug postoji realna odgovornost, pa tako vlasnik nekretnina na kojima postoji hipoteka odgovara za ispunjenje potraživanja.

Za osiguranja plaćanja kao instrumenti mogu se koristiti jemstva i davanje zaloga na određene vrijednosti, a u međunarodnom osiguranju plaćanja najčešće se koriste dokumentarni akreditivi.

Osnovna razlika između akreditiva i bankarske garancije je u momentu ispunjenja uslov za "aktiviranje" jednog i drugog instrumenta. Akreditiv se koristi kao instrument obezbjeđenja plaćanja, tako da banka vrši plaćanje pri urednoj prezentaciji dokumenta po akreditivu, dok se kod garancija plaćanje vrši u slučaju neispunjenja obaveze plaćanja ili drugih ugovornih obaveza od strane nalagodavca.

Otuđenje, uništenje ili oštećenje svoje stvari na kojoj drugi ima založno pravo ili pravo uživanja s ciljem da se osujeti ostvarivanje tog prava je krivično djelo.

Interkalarna kamata

Interkalarna kamata je kamata na iznos isplaćenih sredstava kredita za period od datuma isplate kredita do datuma početka otplate anuiteta. Interkalarna kamata obračunava se po stopi i metodi kao i redovna kamata.

Ako se kredit koristi za finansiranje izgradnje nekog objekta, interkalarna kamata se računa na svaku isplaćenu sumu u toku gradnje i to od dana isplate do dana početka otplate anuiteta.

Iznos obračunate interkalarne kamate se dodaje ukupnom iznosu kredita, a za isti iznos se povećava ukupna vrijednost građevinskog objekta koji je finansiran iz tog kredita, u skladu s MRS-om 23.

Inventura/popis

Inventura je popis sredstava i izvora sredstava radi utvrđivanja stvarnog stanja i usklađivanja

knjigovodstvenog sa stvarnim stanjem na dan popisa.

Inventura može biti potpuna i djelimična, a potpuna inventura može biti redovna i vanredna.

Potpuno inventarisanje (popis) obuhvata sva sredstva i izvore sredstava.

Redovno potpuno inventarisanje, po pravilu, vrši se na kraju poslovne godine, a vanredno potpuno inventarisanje vrši se: na početku poslovanja (radi sastavljanja početnog bilansa), prilikom statusnih promjena, na dan otvaranja likvidacijskog ili stečajnog postupka nad imovinom pravnog lica i u drugim slučajevima.

Vanredno djelimično inventarisanje vrši se prilikom primopredaje dužnosti lica koja rukuju materijalnim i novčanim vrijednostima, i to samo za vrijednosti koje su predmet primopredaje.

Godišnja inventura sredstava/imovine i izvora sredstava/obaveza, sa stanjem na dan bilansiranja (dan na koji se završava poslovna godina), obavezna je za sva pravna lica. Ta obaveza je utvrđena računovodstvenim propisima i MRS-om.

Predmet, ciljevi, obveznici, metode, tehnike, postupak i procedure popisa, vrste i rokovi za izvršenje popisa, te načini usklađivanja knjigovodstvenog sa stvarnim stanjem imovine i obaveza propisani su Pravilnikom o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog sa stvarnim stanjem imovine i obaveza.

Elaborat o popisu sadrži: izvještaje popisnih komisija, popisne liste, izjave lica zaduženih za imovinu koja je predmet popisa i sl., a isti razmatraju i usvajaju nadležni organi upravljanja (u skladu s opštim aktima pravnog lica).

Kvalitetnom analizom informacija i podataka prezentovanih u elaboratu o popisu, moguće je identifikovati eventualne indicije krađe, prevare i/ili drugih kriminalnih radnji.

Investicioni fondovi

Investicioni fondovi su finansijske organizacije ili institucionalni investitori koji prikupljaju sredstva od svojih ulagača te ih plasiraju u kratkoročne i dugoročne investicije, odnosno u različite finansijske oblike.

Investicijski fondovi se pojavljuju na finansijskom tržištu kao institucionalni ulagači koji putem javne

ponude prikupljaju finansijska sredstva te ih, uz uvažavanje načela sigurnosti, profitabilnosti, likvidnosti i raspodjele rizika, ulažu u prenosive vrijednosne papire ili nekretnine, te depozite u finansijskim institucijama.

To su, dakle, finansijske organizacije ili institucije koje povlače sredstva manjih investitora, kojima zauzvrat emituje dionice/akcije ili potvrde u finansijskoj aktivi fonda. Tako prikupljena sredstva investicioni fondovi investiraju, na domaćem i/ili međunarodnom finansijskom tržištu, u različite vrste hartija od vrijednosti stvarajući diverzifikovani investicioni portfolio.

Zavisno od kriterija koji se koristi, investicioni fondovi se mogu različito klasifikovati. Najčešći kriterij za klasifikaciju investicionih fondova je način investiranja u njih i povlačenju sredstava iz njih. Po tom kriteriju investicioni fondovi se dijele na otvorene i zatvorene. Otvoreni investicioni fondovi su uvijek spremni da emituju dodatne dionice/akcije zainteresovanim investitorima i da na njihov zahtjev otkupljuju iste.

Zatvoreni investicioni fondovi posluju kao i sva druga dionička/akcionarska društva (po pravilu, emituju fiksni broj akcija i ne otkupljuju svoje akcije od investitora).

Investiciona imovina

U računovodstvenom smislu, investiciona imovina je ona nekretnina (neko zemljište i/ili zgrada ili dio zgrade – ili i jedno i drugo) koju posjednik imovine (vlasnik ili korisnik lizinga, po osnovu finansijskog lizinga) drži radi ostvarivanja zarade od izdavanja nekretnine ili radi uvećanja vrijednosti kapitala zbog očekivanog porasta vrijednosti te nekretnine, ili radi i jednog i drugog, a ne radi upotrebe za proizvodnju ili snabdijevanja robom ili pružanje usluga ili za administrativno poslovanje. Po tome se ulaganje u takve nekretnine razlikuje od nekretnine koju koristi vlasnik ili najmoprimac za obavljanje redovne djelatnosti. Takođe, prihodi koji se ostvaruju po osnovu najamnine i novčani tokovi u vezi s takvom imovinom nisu u uskoj vezi sa ostalom imovinom i novčanim tokovima koji služe za redovnu djelatnost pravnog lica. U računovodstvenim knjigama

se ova imovina posebno knjiži i to u skladu sa zahtjevima MRS-a 40.

Ova razlika je vidljiva i u oblasti oporezivanja. Naime, sa stanovišta propisa o oporezivanju dobiti i dohotka, investicionom imovinom (investiciono dobro) smatra se sva imovina koju posjeduje poreski obveznik poreza na dobit, a koja se ne koristi za obavljanje djelatnosti poreskog obveznika. Takođe, to je imovina koju fizičko lice, poduzetnik, nabavi, a koja mu ne služi za obavljanje samostalne djelatnosti i ne uključuje imovinu koja se koristi u samostalnoj poslovnoj djelatnosti fizičkog lica.

Prema MRS-u 40, investicione nekretnine čine:

- zemljište koje se drži s ciljem dugoročnog porasta vrijednosti kapitala, a ne s ciljem kratkoročne prodaje u redovnom poslovanju
- zemljište koje se drži za trenutno nepoznatu buduću upotrebu (tada se smatra da se nekretnina drži radi porasta vrijednosti kapitala)
- objekti u vlasništvu organizacije iznajmljeni u okviru poslovnog lizinga
- objekat koji nije iznajmljen, ali se drži radi iznajmljivanja, i
- nekretnine u procesu izgradnje ili razvoja koje će se koristiti kao investicione nekretnine.

Ispravka vrijednosti osnovnih sredstava

Ispravka vrijednosti osnovnih sredstava je smanjenje vrijednosti stalne imovine (osnovnih sredstava) zbog njenog tehničkog i/ili ekonomskog trošenja.

Razlika između nabavne vrijednosti osnovnog sredstva i njegove ispravke vrijednosti predstavlja knjigovodstvenu ili sadašnju ili neamortizovanu vrijednost osnovnog sredstva.

Početno stanje na kontu "Ispravka vrijednosti" uvijek je na potražnoj strani i predstavlja korekciju početnog stanja konta nabavne vrijednosti osnovnih sredstava koje je uvijek na dugovnoj strani. Povećanje ispravke

vrijednosti knjiži se na potražnoj strani, a na osnovu obračuna amortizacije (vidjeti pod: "Amortizacija").

Iznos na dugovnoj strani (smanjenje) konta "Ispravka vrijednosti" knjiži se jedino prilikom otuđivanja osnovnih sredstava (prodaja, rashodovanje i davanje sredstava bez naknade).

Ispravka vrijednosti osnovnih sredstava se iskazuje u bilansu stanja, kao korekcija nabavne vrijednosti.

Na opisani način, u bilansu stanja su vidljivi podaci o nabavnoj, sadašnjoj i ispravci vrijednosti osnovnih sredstava. Na osnovu tih podataka utvrđuje se stepen otpisa osnovnih sredstava, kao važan pokazatelj njihove zastarjelosti i tehničke istrošenosti.

Ispravka vrijednosti potraživanja

Pod ispravkom vrijednosti potraživanja podrazumijeva se indirektni otpis potraživanja na osnovu procjene njihove naplativosti, na dan bilansa (obično na kraju poslovne godine).

Obaveza procjene vrijednosti (naplativosti) potraživanja definisana je MRS-om, računovodstvenim propisima i računovodstvenim politikama pravnog lica. Tom prilikom, u zavisnosti od procijenjene mogućnosti naplate potraživanja, vrijednost potraživanja u poslovnim knjigama se može umanjiti na dva načina:

1. indirektnim otpisom potraživanja – ispravkom vrijednosti potraživanja, koje se vrši u slučaju kada pravno lice procijeni da realno stanje ukazuje da postoji mogućnost da se određeno potraživanje ili njegov dio neće moći naplatiti, ali ne odustaje u potpunosti od naplate tog potraživanja; i
2. direktnim otpisom potraživanja – brisanjem potraživanja iz poslovnih knjiga u slučaju kada je potpuno izvjesno da se potraživanje neće moći realizovati (npr. nastupjela apsolutna zastarjelost i sl.).

Procjenu naplativosti potraživanja vrši menadžment pravnog lica na osnovu popisa stanja potraživanja na dan procjene i informacija o starosti potraživanja, poduzetih aktivnosti s ciljem naplate, te saznanja o bonitetu (likvidnosti) dužnika.

Zakonski zastupnik, ili drugi nadležni organ pravnog lica, donosi odluku o ispravci vrijednosti (indirektnom

otpisu) potraživanja. Ta odluka je osnov za knjiženje ispravke vrijednosti.

Prema MRS-u 39 – Finansijski instrumenti: Priznavanje i mjerenje, ispravka vrijednosti potraživanja se priznaje u bilansu uspjeha kao rashod.

U propisima o oporezivanju dobiti propisan je način priznavanja indirektnog otpisa potraživanja odnosno ispravke vrijednosti istih na teret rashoda.

Poresko priznavanje ispravke vrijednosti ili otpisa potraživanja u poreske svrhe u FBiH je dozvoljeno ukoliko je ispunjen jedan od sljedećih uslova:

1. da su otpisana potraživanja u prethodnom poreskom periodu bila uključena u prihode poreskog obveznika i da je od datuma dospjeća naplate proteklo najmanje 12 mjeseci,
2. da su otpisana potraživanja u prethodnom poreskom periodu bila uključena u prihode poreskog obveznika i da su utužena ili da je pokrenut izvršni postupak ili da su potraživanja prijavljena u likvidacionom ili stečajnom postupku nad dužnikom.

Prema poreskim propisima RS-a, troškovi ispravke vrijednosti potraživanja nastalih u vezi s prodajom robe ili usluga, pod uslovom da je prihod prethodno bio uključen u poresku osnovicu, priznaju se u sljedećim iznosima:

- 25% iznosa potraživanja koje je starije od 12 mjeseci
- 50% iznosa potraživanja koje je starije od 18 mjeseci
- 75% iznosa potraživanja koje je starije od 24 mjeseca.

Troškovi ispravke vrijednosti potraživanja priznaju se u cijelosti kao poreski rashod ukoliko potraživanje nije naplaćeno u roku od 12 mjeseci od dana dospjeća potraživanja na naplatu i ako je poreski obveznik poduzeo najmanje jednu od sljedećih mjera za naplatu:

- podnio tužbu nadležnom sudu radi naplate potraživanja
- podnio zahtjev za izvršenje
- pokrenuo postupak prinudne naplate
- potraživanje prijavio u stečajnom ili likvidacionom postupku nad dužnikom.

Slična situacija je i u BD. Zakonom o porezu na dobit priznaje se pravnom licu pravo na odbitak po osnovu otpisanih potraživanja koja proisteknu u vezi s prodajom roba ili usluga, ali samo ako je prihod od

prodaje bio prethodno uključen u poresku osnovicu pravnog lica pod uslovom da:

- a. potraživanje nije naplaćeno u roku od 12 mjeseci od datuma dospjeća potraživanja na naplatu i ako je povjerilac utužio potraživanja ili se zbog njih vodi postupak prinudne naplate, i
- b. da su potraživanja prijavljena u stečajnom postupku nad dužnikom.

Analizom izvještaja revizorskih institucija u BiH, možemo konstatovati da, u velikom broju slučajeva, osnov za izražavanje modifikovanog revizorskog mišljenja predstavlja činjenica da subjekt revizije nije izvršio procjenu i ispravku vrijednosti potraživanja, zbog čega su potcijenjeni rashodi i precijenjen finansijski rezultat u bilansu uspjeha.

Istanjena kapitalizacija

Istanjena kapitalizacija je pravilo kojim je, u skladu s poreskim propisima FBiH, uslovljena visina poresko priznatih rashoda na ime kamate na kredite od povezanih lica, što se ne odnosi na kamatu po osnovu dobijenih kredita od banaka i osiguravajućih društava. Navedeni rashodi su uslovljeni omjerom iznosa ukupnih obaveza po osnovu finansijskih ugovora i iznosa upisanog kapitala (vidjeti pod: "Upisani kapital") koji ne može biti veći od 4:1 (Ukupne obaveze: Upisani kapital \leq 4:1). Rashodi po osnovu kamate na kredite od povezanih lica koji se mogu pripisati iznosu koji prelazi omjer 4:1 predstavljaju poresko nepriznat rashod.

Pod upisanim kapitalom, u smislu Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dobit FBiH, smatra se iznos upisanog i uplaćenog kapitala poreskog obveznika evidentiran u sudski registar ili drugi registracioni organ.

Za izračun stanja obaveza i učešća u kapitalu uzima se 31. decembar odnosno godine.

Ukoliko je tokom poreskog perioda bilo promjena u stanju obaveza ili kapitala, utvrđuje se prosječno stanje obaveza ili kapitala.

Poresko nepriznati rashodi koji nastaju na ovaj način ne mogu se prenositi iz jednog poreskog perioda u drugi.

Pravilo "istanjene kapitalizacije" se ne odnosi na banke i osiguravajuća društva.

Primjer:

Poreski obveznik je, na dan 31. 12. 2017. godine, na odgovarajućim bilansnim pozicijama iskazao sljedeće podatke:

- upisani kapital, 10.000 KM
- obaveze za kredit od povezanog lica, 85.000 KM
- troškovi po osnovu kamata za 2017. godinu, 15.000 KM
- ukupne obaveze po osnovu kredita od povezanog lica, 100.000 KM.

Proizilazi:

- poresko dopustiv rashod (iznos kamata koji se proporcionalno može pripisati iznosu kredita) = 40.000 KM (10.000 KM x 4)
- poresko nedopustiv rashod (iznos kamata koji se ne može proporcionalno pripisati iznosu kredita) = 60.000 KM (od 40.000 KM do 100.000 KM).

Zakonima o porezu na dobit RS-a i BD-a nije tretirano pravilo "istanjene kapitalizacije".

Izvoz kapitala

Pod izvozom kapitala podrazumijevaju se svi oblici direktnog ili indirektnog ulaganja kapitala u inostranstvu.

Direktno ulaganje kapitala je ono ulaganje kojim investitor ulaže svoja sredstva u proizvodnju dobara i usluga u inostranstvu, bez obzira na to gdje će ih poslije prodati.

Takođe, direktno je ulaganje i kupovina imovine – dionica preduzeća i drugih vrijednosnih papira u inostranstvu, čime se stiče udio u njihovom kapitalu.

Indirektno je ono ulaganje kojim se privreda strane zemlje ili sama strana država kreditira robnim kreditima, novčanim zajmovima i slično, s tim da je dužnik dužan vratiti sav iznos duga i platiti ugovorenu kamatu (odobranje zajmova nerezidentnim firmama).

Smisao izvoza kapitala je ostvarivanje profita ili naplata kamata na kapital, koje su obično veće u inostranstvu nego u vlastitoj zemlji.

K

Kamata

Kamata je naknada za korištenje novčanih sredstava pribavljenih putem kredita ili pozajmica.

Kamatu za pozajmljeni kapital plaća dužnik. Visina kamate zavisi od kamatne stope, vremena dugovanja i iznosa glavnice duga.

Ako kamatu označimo sa K , kamatnu stopu sa P , vrijeme dugovanja izraženo u godinama sa V i glavnicu duga sa G , kamata se obračunava po formuli: $K = G \times P \times V / 100$.

Primjer 1:

U slučaju da je: glavnica 25.000,00 KM, kamatna stopa 6%, a vrijeme dugovanja 2 godine.

$$K = 25.000 \times 6 \times 2 / 100 = 3.000$$

Dakle, kamata za pozajmljeni kapital pod navedenim uslovima iznosi 3.000 KM za dvogodišnji period.

Primjer 2:

Ukoliko je vrijeme dugovanja izraženo u danima, obično se primjenjuje tzv. opšta metoda obračuna, pri čemu se uzima da godina ima 360 dana, te se primjenjuje sljedeća formula:

$$K = G \times P \times \text{broj dana} / 360.000$$

Ako je: glavnica 70.000,00 KM, kamatna stopa 8%, a vrijeme dugovanja 72 dana.

$$K = 70.000 \times 8 \times 72 / 360.000 = 1.120$$

To znači da kamata iznosi 1.120 KM.

Pored ove metode postoji i precizna metoda obračuna kamate kada je vrijeme dugovanja izraženo u danima, pri čemu se broj dana računa 365 ili 366 (prestupna godina). Koju metodu će davalac kredita koristiti zavisi od njegove poslovne politike. Kamate su veće ukoliko se za obračun uzima godišnje iskazan manji broj dana (360 dana).

Ukoliko je ugovorena kamata nesrazmjerno visoka u odnosu na tržišne uslove u vrijeme sklapanja ugovora, radi se o "zelenaškim/lihvarskim" kamatama. Navedeno je često povezano s počinjenjem krivičnih djela prijetnje, iznude i sl. (vidjeti i pod: "Interkalarna kamata" i "Zatezna kamata")

Kamata između povezanih lica

Kamata između povezanih lica je naknada za korištenje novčanih sredstava pribavljenih

putem kredita ili pozajmica od povezanih lica (vidjeti pod: "Povezana lica").

Praktičan aspekt primjene kamate između povezanih lica često je predmet zabuna prilikom prikazivanja poreske osnovice.

Povezana lica mogu međusobno odobravati pozajmice i pod povoljnijim uslovima od tržišnih. U tom slučaju oporezuje se transferna cijena, na način da se ista iskazuje u poreskom bilansu one strane koja je zbog takvih netržišnih transakcija ostvarila i iskazala manju dobit nego da je te transakcije obavila pod tržišnim uslovima.

Prema poreskim propisima FBiH, RS-a i BD-a, ukoliko je pravno lice povezano licu dalo pozajmicu bez kamate ili po stopi nižoj od tržišne kamate (koja se nalazi na web-stranici Centralne banke BiH), u svom poreskom bilansu mora korigovati (povećati) prihode do iznosa kamata obračunatih po tržišnoj kamatnoj stopi. S druge strane, ako je pravno lice povezanom licu plaćalo veću kamatu od tržišne, dužno je da poveća svoju oporezivu dobit za razliku iznosa plaćene kamate i kamate koja bi bila plaćena pod tržišnim uslovima.

Na ovaj način je ograničena mogućnost izbjegavanja poreskih obaveza po osnovu poreza na dobit, što je ilustrovano sljedećim primjerima:

Primjer 1:

Godišnji tržišni trošak kamate (iznos kamata obračunat po tržišnoj kamatnoj stopi) po pozajmici je 10.000,00 KM, a ugovorena kamata između povezanih pravnih lica iznosi 5.000,00 KM.

Korekciju kroz poreski bilans za 5.000,00 KM vrši zajmodavac, pošto je umanjena osnovica za porez na dobit za iznos manje naplaćenog troška kamate, nego da je transakcija obavljena po tržišnim uslovima.

Primjer 2:

Godišnji tržišni trošak kamate po pozajmici je 10.000,00 KM, a ugovorena kamata između povezanih lica iznosi 14.000,00 KM.

Korekciju kroz poreski bilans za 4.000,00 KM vrši zajmoprimac, pošto je za navedeni iznos umanjena osnovica poreza na dobit za plaćeni veći trošak kamate nego da je transakcija obavljena po tržišnim uslovima.

Dakle, u prvom slučaju je poreska osnovica umanjena kod zajmodavca, a u drugom kod zajmoprimca.

Kapital – adekvatnost i neadekvatnost

Adekvatnost kapitala privrednog društva je odnos između dugoročnih izvora finansiranja (vlastiti kapital, dugoročni krediti i sl.), s jedne strane, i obima i vrste poslova koje društvo obavlja, te rizika kojima je izloženo u poslovanju, s druge strane.

Neadekvatnost kapitala privrednog društva je nastala ako mu je na dan sastavljanja finansijskih izvještaja gubitak iz tekuće godine zajedno s prenesenim gubicima dostigao polovinu visine njegovog osnovnog kapitala.

Adekvatnost kapitala banke je odnos između kapitala i rizične aktive (sposobnost banke da apsorbuje gubitke nastale lošim poslovanjem).

Minimalna stopa adekvatnosti kapitala banke utvrđena je Zakonom o bankama i podzakonskim propisima.

Prema propisima o finansijskom poslovanju, uprava svakog društva je dužna poduzeti sve potrebne mjere da društvo raspolaze s dovoljno dugoročnih izvora finansiranja, s obzirom na obim i vrstu poslovne djelatnosti.

Banka je dužna da, u zavisnosti od svog rizičnog profila i sistemskog značaja, u svakom trenutku obezbijedi iznos kapitala adekvatan vrsti, obimu i složenosti poslovanja i rizicima kojima je izložena.

Kapitalni dobitak

Kapitalni dobitak je dobitak (pozitivna razlika između prodajne cijene i knjigovodstvene vrijednosti) ostvaren po osnovu prodaje imovine, prava, udjela i vrijednosnih papira.

Kapitalni dobitak podložan je oporezivanju u skladu sa poreskim propisima entiteta i BD-a.

Prilikom prodaje imovine, prodajnom cijenom, u smislu Zakona o porezu na dobit, smatra se ugovorena cijena ili tržišna cijena koju odredi nadležna

poreska uprava ako utvrdi da je ugovorena cijena niža od tržišne.

Kod prenosa imovine i imovinskih prava putem razmjene za drugu imovinu i imovinsko pravo, prodajnom cijenom se smatra ugovorena cijena imovine i imovinskih prava koji su predmet razmjene, odnosno tržišna cijena koju utvrđuje nadležna poreska uprava ako je ugovorena cijena niža od tržišne.

Kapitalni dobitci koji nastanu u toku poreske godine se priznaju prilikom utvrđivanja poreske osnovice za tu godinu.

Kapitalni gubitak

Kapitalni gubitak je gubitak (negativna razlika između knjigovodstvene vrijednosti uvećane za troškove prodaje i prodajne cijene) ostvaren po osnovu prodaje imovine, prava, udjela i vrijednosnih papira.

Kapitalni gubitak može nastati kao rezultat prodaje, odnosno razmjene kapitalne imovine. U tom slučaju, kapitalni gubitak čini negativna razlika između manje prodajne vrijednosti kapitalne imovine (prodajne cijene) i (veće) njene knjigovodstvene vrijednosti uvećane za troškove prodaje.

Pored toga, kapitalni gubitak predstavlja i gubitak koji je nastao prodajom vrijednosnih papira po cijeni manjoj od cijene po kojoj su kupljeni.

Pod kapitalnim gubitkom tretira se i negativna razlika između tržišne cijene dionica i njihove knjigovodstvene vrijednosti.

Kapitalni gubici koji nastanu u toku poreske godine priznaju se prilikom utvrđivanja poreske osnovice za tu godinu.

Kartica prometa

Pojam “kartica prometa” često se koristi u bankarskom poslovanju, a podrazumijeva evidenciju svih finansijskih transakcija koje se obavljaju po određenim računima u okviru banke.

U knjigovodstvenom smislu, pod ovim terminom podrazumijeva se analitička kartica na kojoj se evidentiraju sve promjene na

određenom računu, odnosno analitičkom kontu (vidjeti pod: "Analitička kartica").

U praksi razlikujemo sintetičku evidenciju (glavna knjiga) i analitičku evidenciju (pomoćne knjige).

Glavna knjiga je evidencija koja putem sintetičkih konta (vidjeti pod: "Sintetički konto") obezbjeđuje opšti uvid u stanje i kretanje vrijednosti sredstava i izvora sredstava. Podaci iz sintetičke evidencije su zbirni podaci koji nisu dovoljni za kvalitetno izvještavanje i efikasno rukovođenje i upravljanje privrednim društvom.

U analitičkoj evidenciji, putem kartica prometa, zbirni podaci sintetičkih konta su raščlanjeni na njihove sastavne dijelove. Zahvaljujući toj evidenciji i korištenju odgovarajućih računovodstvenih programa, privredna društva, banke i druge organizacije su u mogućnosti da obezbijede dnevnu knjigovodstvenu ažurnost i ispis kartica prometa po svim analitičkim računima.

Analizom podataka iskazanih na karticama prometa moguće je otkriti nenamjerne greške kao i prevare.

Katastarski prihod

Katastarski prihod je prihod od poljoprivrednog zemljišta određenog boniteta (bonitet zemljišta predstavlja klasifikaciju kvalitete zemljišta koja se određuje u skladu sa propisanim kriterijima). Prema nekim definicijama, katastarski čisti prihod je novčana vrijednost srednjeg prinosa zemljišta koji se može postići uobičajenim načinom gazdovanja u određenom kraju, a po odbitku prosječnih redovnih troškova pri uobičajenom načinu proizvodnje.

Katastarski prihod se izračunava pri izradi katastra zemljišta za jedinicu površine svake katastarske kulture i klase, a zatim i za svaku parcelu, prema odgovarajućim kategorijama.

Katastarski prihod u mnogim zemljama služi kao osnovica za oporezivanje prihoda od zemljišta individualnih poljoprivrednih proizvođača, odnosno za procjenu zemljišta kao osnovnog sredstva poljoprivrednih gazdinstava.

Da bi se što približnije utvrdio prosječan prihod koji može ostvariti vlasnik u svrhu oporezivanja, uzimaju se objektivne pretpostavke koliko za jedan hektar iznose prosječni troškovi obrade zemljišta za odgovarajuće

kulture i koliko iznose prosječni prihodi, pa se na taj način dolazi do osnovice za oporezivanje.

Klirinški poslovi

Pod klirinškim poslovima podrazumijevaju se specifični aranžmani gdje se vezivanje trgovinskih transakcija ne vrši na nivou konkretnih privrednih subjekata, nego na nivou država.

Klirinški poslovi imaju značaj u razvoju vanjskotrgovinskih odnosa između dviju ili više zemalja, posebno za države koje imaju ograničene zalihe deviza. Tako se umjesto plaćanja za robu ili usluge u valuti zemlje izvoznice, plaćanja vrše u valuti zemlje uvoznice, a međusobne obaveze likvidiraju prebijanjem uzajamnih potraživanja i dugovanja. Vezani vanjskotrgovinski poslovi predstavljaju trgovinske transakcije u kojima se u okviru jednog ili više ugovora u međunarodnoj trgovini plaćanje isporuka robe ili usluga vrši, u cjelini ili djelimično, isporukama neke druge robe ili usluge. Za razliku od redovnog izvoza i uvoza, ovdje se ne koriste konvertibilna sredstva plaćanja, nego se vrši razmjena robe za robu.

Kupci i prodavci obavljaju kupovine i prodaje odvojeno i jednosmjerno, mada može postojati i vezivanje, isto kao kod redovnog izvoza i uvoza, a na osnovu prethodno ugovorenih robnih lista među državama, koje se uglavnom zaključuju u odnosu 1:1.

Kod međudržavnih ugovora velikih vrijednosti najčešće se predviđa obaveza izvoznika (prodavca) da u svoj finalni proizvod uključi specifične materijale, dijelove ili komponente koje dobija od isporučioča iz zemlje izvoza u vezanoj trgovini.

Sva potraživanja i dugovanja između zemalja knjiže se na računima kod dogovorenih banaka dviju zemalja. Račun je, u principu, uravnotežen, a privremene neravnoteže otklanjaju se manipulativnim kreditom (kredit koji banka odobrava klijentu za vrijeme dok na njegov račun ne stigne uplata koju izvrši dužnik) naknadnom isporukom robe, a izuzetno rijetko i konvertibilnim valutama.

Knjigovodstvena isprava

Knjigovodstvena isprava je pisani dokument u materijalnom ili elektronskom obliku o nastalom poslovnom događaju, potpisan od strane lica ovlaštenih za sastavljanje i kontrolu

knjigovodstvene isprave, a služi kao osnov za knjiženje u poslovnim knjigama.

Knjigovodstvenom ispravom smatra se i isprava primljena telefaksom, kopija originalne isprave ili isprava na elektronskom zapisu ako je na ispravi navedeno mjesto čuvanja originalne isprave, odnosno razlog upotrebe kopije, i ako je potpisana od lica ovlaštenog za zastupanje pravnog lica ili lica na koje je preneseno ovlaštenje.

Prema poreskim propisima koji se primjenjuju u entitetima i BD-u, da bi poslovni događaj bio evidentiran u poslovnim knjigama, mora imati sljedeća obilježja:

- stvarno je nastao
- može se izraziti u novcu
- mijenja pozicije imovine, obaveza i kapitala, prihoda i rashoda, i
- postoji dokument, tj. knjigovodstvena isprava kao dokaz nastanka događaja ovjeren od nadležnog lica.

Sadržaj knjigovodstvene isprave mora nedvojbeno i vjerodostojno pokazivati vrstu i obim nastale promjene (količina, cijena, ukupan iznos), karakter poslovne promjene u knjigovodstveno-tehničkom smislu (kupovina za gotov novac ili na kredit), tehnička obilježja (datum kupovine, valuta plaćanja i sl.) s mogućnošću pravovremenog nadzora.

Vjerodostojnom se smatra ona knjigovodstvena isprava na osnovu koje treće lice, koje nije učestvovalo u poslovnom događaju, može nedvojbeno utvrditi prirodu i obim poslovnog događaja.

Lica odgovorna za sastavljanje i kontrolu knjigovodstvenih isprava svojim potpisom (u pisanom ili elektronskom obliku) potvrđuju da je knjigovodstvena isprava potpuna, istinita, računski tačna i da odražava suštinu poslovnog događaja na koji se odnosi.

Lice ovlašteno za zastupanje pravnog lica ili lica na koje je preneseno ovlaštenje, prije unosa podataka sa knjigovodstvene isprave u knjigovodstvenu evidenciju, jamči potpisom na knjigovodstvenoj ispravi da je ona vjerodostojna i ispravna.

Entitetskim poreskim i računovodstvenim propisima je određeno da se knjigovodstvene isprave na osnovu

kojih su podaci uneseni u poslovne knjige čuvaju najmanje pet godina.

Dnevnik i glavna knjiga čuvaju se najmanje 10 godina.

Pomoćne knjige čuvaju se najmanje pet godina.

Finansijski izvještaji i izvještaji o reviziji čuvaju se trajno u originalnom obliku.

Najčešće manipulacije knjigovodstvenim ispravama, s ciljem ostvarivanja protivpravne imovinske koristi (utaja poreza, namjeran stečaj i sl.), odnose se na:

- sastavljanje i knjiženje fiktivnih knjigovodstvenih isprava
- neevidentiranje knjigovodstvenih isprava u knjigovodstvenoj evidenciji
- namjerno pogrešno evidentiranje knjigovodstvenih isprava
- uništavanje knjigovodstvenih isprava prije isteka propisanog roka čuvanja.

U situacijama kada isprava za knjiženje nije vjerodostojna i kada se iz nje ne može pouzdano utvrditi mjesto i vrijeme njezinog sastavljanja i materijalni sadržaj (odnosno narav, vrijednost i vrijeme), prava narav i cilj određenih aktivnosti može se vidjeti samo ako se prate novčani tokovi i dinamika obavljenih transakcija.

Knjiženje na teret

Knjiženje na teret podrazumijeva knjiženje na dugovnoj (lijevoj) strani određenog konta.

U praksi se u istom smislu upotrebljavaju i izrazi: “zadužiti” i “teretiti”.

U zavisnosti o kakvom kontu je riječ, knjiženje na teret može da znači:

- povećanje sredstava na kontu aktive
- smanjenje izvora sredstava na kontu pasive
- stvaranje ili povećavanje rashoda
- smanjenje prihoda na kontu prihoda i dr.

Moguće su manipulacije prilikom knjiženja (vidjeti pod: “Analitička kartica”, “Kartica prometa” i “Bilans uspjeha”).

Knjiženje u korist

Knjiženje u korist podrazumijeva knjiženje na potražnoj (desnoj) strani određenog konta.

U istom smislu se u praksi upotrebljavaju i izrazi: “odobriti”, “priznati” i “razdužiti”.

Zavisno od toga o kojem kontu se radi, knjiženje u korist može da znači:

- povećanje izvora sredstava na kontu pasive
- smanjenje sredstava na kontu aktive
- stvaranje ili povećanje prihoda na kontu prihoda i dr.

Koeficijent obrta

Koeficijent obrta je broj koji pokazuje koliko se puta sredstva ili pojedine vrste sredstava privrednog društva obrnu u određenom periodu.

Koeficijent obrta je jedan od pokazatelja efikasnosti. Može se računati za ukupna poslovna sredstva ili za obrtna sredstva.

Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava dobije se tako da se neto prihod od realizacije (prihod od prodaje umanjeno za naknadno odobren rabat/popust) podijeli s knjigovodstvenom vrijednošću prosječno korištenih ukupnih poslovnih sredstava.

Koeficijent obrta obrtnih sredstava dobije se tako da se vrijednost realizacije podijeli s prosječno korištenim obrtnim sredstvima.

Osim ovih opštih koeficijenata obrta, utvrđuju se i parcijalni koeficijenti kojima se iskazuje obrt za pojedine vrste obrtnih sredstava.

Primjer 1:

Privredno društvo je u analiziranom periodu ostvarilo neto prihod od realizacije u iznosu od 800.000 KM. Knjigovodstvena vrijednost prosječno korištenih ukupnih poslovnih sredstava u istom periodu je 200.000 KM.

Koeficijent obrta ukupnih poslovnih sredstava = $800.000/200.000 = 4$

Primjer 2:

Privredno društvo je u analiziranom periodu ostvarilo neto prihod od realizacije u iznosu od 800.000 KM. Knjigovodstvena vrijednost prosječno korištenih

ukupnih obrtnih sredstava u istom periodu je 100.000 KM.

Koeficijent obrta ukupnih obrtnih sredstava = $800.000/100.000 = 8$

Primjer 3:

Privredno društvo je u analiziranom periodu ostvarilo neto prihod od realizacije u iznosu od 800.000 KM. Knjigovodstvena vrijednost prosječnog stanja zaliha materijala u istom periodu je 10.000 KM.

Koeficijent obrta materijala = $800.000/10.000 = 80$

Veći koeficijent obrta znači brže obrtanje sredstava u privrednom društvu (moguće je isti obim poslovanja finansirati manjim iznosom obrtnih sredstava), što u pravilu utiče na povećanje efikasnosti društva.

Kompenzacija (prebijanje)

Kompenzacija (prebijanje) je način izmirenja obaveza prema nekom povjeriocu prebijanjem sa potraživanjima od tog povjerioca.

Kompenzacija je najčešći oblik obračunskog plaćanja bez realne novčane transakcije kojim se pojednostavljuje postupak ispunjenja uzajamnih obaveza.

Ako su uzajamne obaveze po vrijednosti iste, dolazi do prestanka i jedne i druge (potpuno prebijanje).

Ako su uzajamne obaveze po vrijednosti različite, tada se prebijanjem obaveza koja je po vrijednosti manja u potpunosti gasi, a po vrijednosti veća samo djelimično prestaje za dio koji po vrijednosti odgovara manjoj obavezi (djelimično prebijanje).

Da bi kompenzacija nastala, potrebno je očitovanje volje jedne od stranaka, uobičajeno u pisanoj formi. Takvo očitovanje daje se izjavom o kompenzaciji. Za obavljanje kompenzacije nije potrebna saglasnost druge strane.

Do prebijanja može doći na tri načina: na osnovu ugovora (ugovorna kompenzacija), po sili zakona (zakonska kompenzacija) i na osnovu vansudskog ili sudskog zahtjeva jednog od subjekata (jednostrana kompenzacija).

Konačna poreska obaveza

Konačna poreska obaveza je poreska obaveza utvrđena pravilnim obračunom i uplatom poreza po odbitku prema propisima za oporezivanje dobiti (za pravna lica) i dohotka (za fizička lica) i poreska obaveza utvrđena rješenjem drugostepenog poreskog organa, nakon okončanja upravnog postupka.

Poreska obaveza smatra se konačnom nakon pravilnog obračunavanja, obustavljanja i uplaćivanja poreza po odbitku prema propisima o oporezivanju dobiti. Dakle, nakon obračuna poreza u skladu sa poreskim propisima koji se vrši prije uplate potraživanog iznosa na račun potražioca, te obustave dijela uplate prema potražiocu za visinu obračunatog poreza, i nakon uplate tog iznosa nadležnoj poreskoj upravi, taj iznos se smatra konačnom poreskom obavezom.

Kao primjer konačne obaveze je obračun poreza kod nerezidentnih pravnih i fizičkih lica (vidjeti pod: "Porez po odbitku").

Pored toga, konačna poreska obaveza utvrđuje se i u upravnom postupku.

Koncesija

U najširem smislu, ova riječ znači svako ustupanje, dopuštanje, odobrenje ili dozvolu javne vlasti koja se daje pravnim ili fizičkim licima, domaćim ili inostranim, za obavljanje određene djelatnosti po unaprijed propisanim uslovima.

Koncesija predstavlja dvostrano obavezujući pravni posao – sporazum – koji se ostvaruje između davaoca koncesije – koncedenta (koji može biti država, odnosno organ državne vlasti i lokalne samouprave) i primaoca koncesije – koncesionara, u cilju ostvarivanja većeg stepena efikasnosti u eksploataciji predmeta ugovora o koncesiji, kojim se koncesionar obavezuje da će ustupljeno pravo koristiti u određenom vremenskom periodu, pod unaprijed potpisanim uslovima i uz plaćanje nadoknade.

Koncesionar može biti fizičko ili pravno lice koje ima državljanstvo ili nacionalnu pripadnost domaće, odnosno strane zemlje, s tim što je pravo stranaca na dobijanje koncesije u određenim privrednim sektorima isključeno zbog zaštite nacionalnog interesa. Koncesija se uglavnom odnosi na iskorištavanje prirodnih bogatstava, odnosno dobara u opštoj

upotrebi, na izgradnju ili rekonstrukciju i finansiranje određenog objekta, uređaja ili postrojenja, njegovom korištenju i predaji državnom vlasniku u ugovorenom roku.

Konsignacija

Konsignacija je posao u kojem vlasnik robe (konsignant) ustupa robu svom zastupniku (konsignataru) s ovlaštenjem da je proda u svoje ime, a za račun konsignanta.

Konsignacija kao poseban oblik prodaje koristi se naročito u vanjskoj trgovini (prodaja inostrane robe u zemlji ili prodaja domaće robe u inostranstvu), na osnovu ugovora o konsignaciji.

Glavna obilježja konsignacione prodaje su:

- do trenutka prodaje, roba je vlasništvo konsignanta
- konsignatar je obavezan da primi robu i da je čuva, te da u poslovnim odnosima postupa prema uputstvima konsignanta
- da poduzme sve potrebne aktivnosti s ciljem pravilnog izbora kupaca i prodaje robe
- u obavezu prema trećim licima stupa samo konsignatar, a ne i konsignant
- konsignant ima obavezu prema konsignataru da mu nadoknadi troškove nastale u vezi s prodajom i isplati ugovorenu proviziju.

Konsignaciono skladište

Konsignaciono skladište je prostor u kojem se čuva uskladištena neocarinjena konsignaciona roba.

Ova skladišta po pravilu osnivaju zastupnici inostranih kompanija radi uskladištenja uvezene robe do njene prodaje domaćem kupcu. Roba se nalazi pod carinskim nadzorom, a carina se plaća prilikom prodaje. Konsignaciono skladište može da osnuje i vlasnik robe (konsignant), koji, na temelju sklopljenog ugovora, prepušta svom zastupniku (konsignataru) vođenje konsignacionog skladišta.

Roba koja se nalazi na konsignacionom skladištu ostaje vlasništvo konsignanta do momenta prodaje sa konsignacionog skladišta.

Roba koja je smještena na konsignaciono skladište osigurava se kod osiguravajućih društava od krađe,

požara i poplave, a troškove osiguranja snosi konsignant.

Konsignatar je dužan da kao savjestan privrednik postupa sa robom na konsignacionom skladištu, a robu sa konsignacionog skladišta prodaje prema cijenama koje određuje konsignant.

Međusobna prava i obaveze konsignanta i konsignatara definišu se ugovorom o konsignacionoj prodaji.

Konto

Konto je račun na kojem se u knjigovodstvenoj evidenciji iskazuju stanja i promjene vrijednosti sredstava i izvora sredstava, kao i iznos rashoda i prihoda.

Smatra se da je konto osnova knjigovodstvenog sistema. U računovodstvu se sve poslovne promjene obuhvataju knjiženjem na kontima.

Za svaki oblik sredstava i izvora sredstava otvara se poseban konto. U tom smislu, konto je shema ili grafički prikaz stanja, promjene na imovini i njenim izvorima, rashodima i prihodima.

Izgradnja knjigovodstvenog sistema polazi od osnovnog ili sintetičkog konta.

Svaki konto mora da ima minimum podataka, kao što su: naziv konta, broj konta (šifra iz kontnog plana), datum nastanka poslovnog događaja, vrijednosni iskaz poslovnog događaja i saldo konta.

Razlikujemo sintetička konta koja se koriste za vođenje knjigovodstvene evidencije u glavnoj knjizi i analitička konta koja se koriste za vođenje knjigovodstvene evidencije u pomoćnim knjigama.

Sintetičko knjigovodstvo ili glavna knjiga je evidencija koja nam putem sintetičkih konta pruža zbirne podatke koji daju opšti uvid u stanje i kretanje vrijednosti sredstava i izvora sredstava. Na primjer vrijednost ukupnih zaliha robe, iznos ukupnih potraživanja od kupaca, iznos ukupnih obaveza prema dobavljačima i sl.

Analitička evidencija pruža detaljne podatke tako što se putem analitičkih konta sintetički (zbirni) podaci raščlanjuju na njihove sastavne dijelove. Na primjer, vrijednost zaliha robe – po vrsti, iznos potraživanja

od kupaca – posebno za svakog kupca, iznos obaveza prema dobavljačima – posebno za svakog dobavljača i sl.

Kontni plan ili kontni okvir je spisak konta koji se koriste u knjigovodstvu za evidentiranje poslovnih promjena u svakom pravnom licu.

Kontrolisane transakcije

Pod terminom “kontrolisane transakcije” podrazumijevaju se transakcije između povezanih lica zbog mogućeg uticaja (kontrole) koji povezana lica, u skladu sa svojim statusom međusobne povezanosti, mogu ostvariti u odnosu na te transakcije.

Naziv kontrolisane transakcije nastao je upravo zbog same mogućnosti da se kontrolišu (može se vršiti uticaj na njih) usljed povezanosti pravnih lica (vidjeti pod: “Povezana pravna lica”), što je glavna razlika u odnosu na takozvane nekontrolisane transakcije koje nastaju između međusobno nepovezanih lica, za koja se pretpostavlja da posluju po tržišnim pravilima.

Poreski obveznik koji ima kontrolisane transakcije (transakcije s povezanim licima) dužan je da utvrdi svoju poresku osnovicu u skladu sa principom “van dohvata ruke” kako se te transakcije ne bi razlikovale od uslova pod kojim bi se odvijale između nepovezanih lica u uporedivim transakcijama i uporedivim okolnostima.

Princip “van dohvata ruke”, u smislu entitetskih poreskih propisa, podrazumijeva da se uslovi pod kojima se obavljaju transakcije između povezanih lica ne razlikuju od uslova pod kojima bi se te transakcije obavljale između nepovezanih lica.

Na primjer, ukoliko je data beskamatna pozajmica između povezanih lica, zajmodavac mora u svoju poresku osnovicu uračunati prihod koji bi ostvario da je pozajmica data uz tržišnu kamatnu stopu. Na taj način se umanjuje izbjegavanje plaćanja poreza zbog primijenjenog “netržišnog pristupa” poslovanju.

Ukoliko se uslovi kontrolisanih transakcija razlikuju od onih u uporedivoj nekontrolisanoj transakciji (između nepovezanih lica), neophodno je izvršiti povećanje oporezivog prihoda ili smanjivanje priznatih rashoda (vidjeti pod: “Kamata između povezanih lica”).

Konverzija

Ovaj termin u najširem smislu podrazumijeva promjenu (promijeniti, pretvoriti, obrnuti, okrenuti).

Konverzija je uobičajeni naziv posebno kod državnih dugova kada se kratkoročni državni dugovi konvertuju u dugoročne ili kada se više dugova pretvara u jedan novi dug. Prilikom izmjene ugovornih uslova otplate kredita, mijenjaju se kamatna stopa i rok otplate, najčešće u korist dužnika.

U bankarskom poslovanju, pod konverzijom se podrazumijeva pretvaranje jedne vrste potraživanja u drugo (pretvaranje kratkoročnog kredita u dugoročni) ili pretvaranje jedne valute u drugu (npr. konverzija KM u EUR).

U građanskom pravu, pod konverzijom se podrazumijeva pretvaranje jednog apsolutno ništavog pravnog posla u drugi pravni posao, koji bi bio punovažan i koji bi ugovorne strane zaključile da su znale za razloge ništavosti (npr. pretvaranje mjeničnog ugovora u ugovor o poklonu).

Konverzija najčešće nastaje usljed neobaviještenosti ugovornih strana o uslovima potrebnim za nastanak ugovora, pa sačine ugovor koji se zbog nedostataka u svom sadržaju smatra apsolutno ništavim, odnosno nepostojećim.

Kratkoročno potraživanje

Pod kratkoročnim potraživanjem se podrazumijeva potraživanje čija naplata dospijeva u kratkom roku – najduže do jedne godine.

Najveće učešće u kratkoročnim potraživanjima privrednog društva imaju potraživanja od kupaca nastala u vezi s prodajom robe ili usluga. Ova potraživanja mogu nastati i iz novčanog ili robnog kredita ili spontano, zbog tehničke nemogućnosti da se dugoročno potraživanje (potraživanje s rokom naplate dužim od jedne godine) naplati u trenutku dospjeća.

Termin "kratkoročno potraživanje" često se nalazi u revizorskim izvještajima zbog mogućih neregularnosti u vezi s procjenom kratkoročnih potraživanja (vidjeti pod: "Ispravka vrijednosti potraživanja").

Kreditna sposobnost

Pod ovim pojmom se podrazumijeva sposobnost tražioca kredita (fizičkog ili pravnog lica) da ispuni svoje kreditne obaveze u pogledu iznosa, rokova i načina otplate.

Procjenu kreditne sposobnosti vrše banke prije odobranja kredita.

Zavisno od vrste kredita, procjena se temelji na stepenu zaduženosti određenog lica, rentabilnosti posla za koji se odobrava kredit, odnosu dužnika prema dosadašnjim obavezama, njegovoj mogućnosti da vrati kredit, poslovnim rezultatima i drugim elementima.

Uobičajena je pojava da tražilac kredita frizira podatke na osnovu kojih se procjenjuju njegove kreditne sposobnosti, a banka na osnovu takvih podataka (bez provjere tačnosti) odobri kredit. Posljedica toga je, po pravilu, nemogućnost naplate kredita od korisnika kreditnih sredstava i pokretanje postupka naplate od subjekta koji garantuje povrat kredita od strane glavnog dužnika.

Kreditni poslovi

Kreditni poslovi su aktivnosti banke u kojima se najčešće banka pojavljuje kao povjerilac, odnosno kao davalac kredita.

U kreditne poslove spadaju: eskontni i lombardni poslovi, krediti po tekućem računu, potrošački krediti, akceptni poslovi, izdavanje garantnih pisama i jemstava, davanje investicionih i hipotekarnih kredita i drugi poslovi.

Kreditni ili aktivni bankarski poslovi predstavljaju glavni izvor bankarskih prihoda u koje se, po pravilu, angažuje najveći dio poslovnih sredstava svake banke.

Kreditno pismo

Kreditno pismo je nalog koji banka daje svom klijentu/komitentu, koga upućuje kod druge (njoj korespondentne) banke da može,

do određenog iznosa, podizati kredite uz garanciju banke izdavaoca naloga.

Kod kreditnog pisma postoje tri subjekta:

- banka izdavalac kreditnog pisma (banka adresant)
- komitent i klijent ili korisnik, i
- banka koja se pojavljuje kao izvršilac.

Banka jedno kreditno pismo može uputiti na adrese više korespondenata, odnosno drugih banaka. Takva kreditna pisma nazivaju se cirkularna pisma.

Lažni bilans (fiktivni dobitak ili gubitak)

Lažni bilans je bilans stanja koji sadrži netačne podatke o vrijednosti imovine i obaveza i/ili bilans uspjeha koji sadrži netačne podatke o iznosu prihoda i rashoda, odnosno precijenjen ili potcijenjen finansijski rezultat smatraju se lažnim bilansima.

Fiktivni dobitak, kao rezultat prevare u finansijskim izvještajima, obično se iskazuje zbog nastojanja da se prikaže bolji rezultat poslovanja od stvarnog. To se ostvaruje prikazivanjem većih prihoda i/ili manjih rashoda od stvarnih, što po pravilu rezultira većom vrijednosti imovine i kapitala i/ili manjom vrijednosti obaveza od realnih vrijednosti.

Prikazivanje većih (lažnih) prihoda od stvarnih najčešće se zasniva na izdavanju fiktivnih računa za robu ili proizvode koji nisu isporučeni, odnosno za radove i usluge koji nisu izvršeni. Tako izdati računi najčešće se ne dostavljaju kupcima, već se samo evidentiraju u poslovnim knjigama. Pored toga, uz takve račune često se prilaže i druga krivotvorena dokumentacija (narudžba, dostavnica, primka – dokument o prijemu robe i sl.). Ovakve prevare ponekad se provode u dogovoru s poslovnim partnerima za isporuke koje će se u sljedećoj godini realizovati ili stornirati, zbog čega ih je još teže razotkriti. Prihodi se ponekad povećavaju i obračunavanjem kamata dužnicima na kašnjenje plaćanja, iako se ne namjeravaju naplatiti itd.

Prikazivanje manjih rashoda je češći oblik prevare u bilansu uspjeha, jer je prihode teže krivotvoriti nego rashode. Postoji više načina na koji se iskazuju manji rashodi u odnosu na stvarne (primjenom manjih stopa amortizacije, isključivanje nekog dijela imovine iz obračuna amortizacije, neusklađivanje vrijednosti imovine kada je njena stvarna vrijednost manja od knjigovodstvene, neevidentiranje manjka, ispravke vrijednosti sumnjivih potraživanja, neevidentiranje dijela obaveza i sl.).

Fiktivni gubitak, kao rezultat prevare u finansijskim izvještajima, ima za cilj prikazivanje lošijeg stanja od stvarnog (skrivanje i odgađanje prihoda, precjenjivanje i anticipiranje rashoda, potcjenjivanje imovine i kapitala) kako bi se smanjile poreske obaveze i/ili kako bi se dioničari (akcionari), odnosno članovi društva podstakli na prodaju dionica (akcija) i udjela po nižoj vrijednosti.

Različiti su razlozi zbog kojih menadžment privrednog društva sastavlja lažne bilanse. Lažiranjem bilansa mogu se pokušati prikriti krađe i pronevjere,

menadžment se može privremeno prikazati uspješnijim, a mogu se nastojati postići i drugi ciljevi (veća mogućnost dobijanja kredita, nižih kamata, mogućnost odgode plaćanja vjerovnicima i dobavljačima, naplata predujmova od kupaca i dr.).

Iskazivanje fiktivnog dobitka i gubitka po pravilu se zasniva na nepoštivanju zahtjeva MRS-a, Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (MSFI) i odredbi Zakona o računovodstvu i reviziji, kao i na nedosljednoj primjeni Računovodstvenih politika i procjena (vidjeti pod: "Računovodstvene politike"). Shodno tome, prevare putem lažnih bilansi najčešće se otkrivaju u postupku revizije finansijskih izvještaja.

Likvidnost

Pod ovim pojmom se podrazumijeva sposobnost privrednog društva da svoje novčane obaveze podmiruje u roku.

Prema Zakonu o finansijskom poslovanju FBiH, ugovorima između privrednih subjekata može se ugovoriti rok izvršenja novčane obaveze od 60 dana, a izuzetno, može se u pisanom obliku ugovoriti i duži rok izvršenja novčane obaveze, koji ni u kom slučaju ne može biti duži od 360 dana, pod uslovom da dužnik novčane obaveze povjerioci izda sredstvo osiguranja plaćanja koje ima snagu izvršne isprave, kao što je neopoziva bankarska garancija i/ili avalirana mjenica kod banke. Ovo pitanje je na sličan način utvrđeno Zakonom o rokovima izmirenja novčanih obaveza u poslovnim transakcijama u RS-u. Razlika je samo u tome što navedenim zakonom nije ograničen rok za izmirenja novčane obaveze za koje je izdato adekvatno sredstvo obezbjeđenja.

Pod likvidnošću imovine podrazumijeva se njena sposobnost da se brzo i bez gubitaka pretvori u novčani oblik.

Tako, prvi stepen likvidnosti imaju gotovina, depoziti po viđenju i trenutno novčivi vrijednosni papiri, kao što su dospjele mjenice.

Drugi stepen likvidnosti imaju potraživanja od kupaca, mjenice i drugi vrijednosni papiri koji se mogu unovčiti u roku kraćem od 30 dana.

Ostala imovina se ubraja u treći stepen likvidnosti u slučaju potrebe osiguranja novčanih sredstava kako bi se izmirile obaveze koje će kasnije dospijevati za plaćanje.

Lizing

Riječ lizing potiče od engleske riječi lease, što znači iznajmiti, rentirati, uzeti pod zakup (građevinsku opremu, mašine, autobuse, poljoprivredna vozila, kamione i priključna vozila, dostavna vozila, automobile, pa i kompletne pogone i tvornice).

U računovodstvenom smislu, razlikujemo finansijski i poslovni (operativni) lizing.

Finansijski lizing je oblik lizinga kojim se prenose svi rizici i koristi koji su povezani s vlasništvom nad zakupljenim sredstvom od davaoca lizinga na korisnika lizinga. Potpisivanjem ugovora i isporukom sredstva koje je predmet finansijskog lizinga, davalac lizinga prenosi ekonomsko vlasništvo nad sredstvom, dok se pravno vlasništvo prenosi tek nakon isteka ugovora o lizingu i uplate posljednje rate.

Poslovni (operativni) lizing je vrsta lizinga u kojem svi rizici i koristi koji se odnose na vlasništvo nad sredstvom koje je predmet poslovnog (operativnog) lizinga ostaju kod davaoca lizinga. U ovom slučaju, davalac lizinga (zakupodavac) zadržava ekonomsko i pravno vlasništvo nad zakupljenim sredstvom, dok korisnik lizinga (zakupac) ima samo pravo korištenja. Nakon isteka ugovora, zakupljeno sredstvo se vraća zakupodavcu. Kod poslovnog lizinga, zakupac koristi zakupljeno sredstvo kraće nego što je vijek trajanja sredstva.

Razlika između finansijskog i poslovnog lizinga je uočljiva i kod postupka oporezivanja. Prilikom obavljanja finansijskog lizinga izdaje se faktura odmah nakon aktiviranja ugovora. Faktura uključuje ukupnu obavezu zakupca, u skladu s ugovorom o finansijskom lizingu, uvećanu za ukupan PDV. Korisnik lizinga će, na osnovu ugovora o lizingu i fakture, u poslovnim knjigama evidentirati sredstvo koje je predmet finansijskog lizinga. Shodno tome, sredstvo će biti proknjiženo u aktivi korisnika lizinga, dok će dugoročna obaveza u pogledu lizinga biti proknjižena u pasivi. Na predmet finansijskog lizinga (građevinski objekat i oprema) obračunava se amortizacija. Ukoliko se radi o stalnom sredstvu, na koje korisnik ima pravo poreskog odbitka, faktura će biti osnova za odbitak cijelog iznosa PDV-a.

Kod poslovnog (operativnog) lizinga, zakupac prima mjesečnu fakturu za svoje obaveze koje se odnose na lizing. Faktura sadrži ugovoreni mjesečni iznos zakupa uvećan za PDV. Kod ove vrste lizinga, sredstvo koje je predmet lizinga ne knjiži se u poslovnim knjigama zakupca. Zakupac će mjesečne fakture za

lizing proknjižiti kao trošak. Zakupljeno sredstvo se vodi u knjigovodstvu zakupodavca. Ukoliko se radi o sredstvu na koje korisnik ima pravo na odbitak PDV-a, taj odbitak će se izvršiti na osnovu mjesečnih faktura (PDV se obračunava za svaku mjesečnu ratu). Troškovi zakupa po osnovu operativnog lizinga se priznaju kao poreski rashod pri utvrđivanju osnovice za obračun poreza na dobit privrednog društva.

Moguća manipulacija u vezi s operativnim lizingom u praksi je da direktor i vlasnik privrednog društva ugovara i operativni lizing preko privrednog društva, a da na kraju on kao fizičko lice otkupi predmet lizinga (automobil ili postrojenje) za sebe po nerealno niskoj cijeni. Na taj način je umanjena poreska osnovica poreza na dobit u privrednom društvu kroz povećane rashode, jer je rata lizinga precijenjena zbog nerealno niskog ostatka vrijednosti predmeta lizinga. Pravo na otkup po nerealno niskoj cijeni je stečeno kroz precijenjenu ratu koju je plaćalo privredno društvo korisnik lizinga. Lizing društvo, po tom osnovu, nije ostvarilo gubitke, ali je privrednom društvu (zakupcu) omogućilo da umanjuje poresku obavezu, a vlasniku i direktoru tog društva da otkupi predmet lizinga po nerealno niskoj cijeni.

Lombardni kredit

Lombardni kredit je vrsta kredita koji se odobrava uz zalag određenih pokretnih stvari i pod određenim uslovima.

Osnov ovog kreditnog posla je zalag realnih pokretnih vrijednosti (tržišna vrijednost založene stvari).

Najčešće su to zlato, nakit, umjetničke kolekcije, numizmatika, vrijednosni papiri i druga vrijedna pokretna dobra.

Lombardne kredite odobravaju banke, ali i specijalizirane institucije (npr. zalagaonice).

U razvijenim tržišnim privredama tržišna vrijednost ovih efekata (založenih stvari) se formira na berzama. Zbog zaštite interesa povjerilaca, iznos kredita je uvijek niži od tržišne vrijednosti zaloga.

Lombardni kredit se razlikuje od ostalih aktivnih kratkoročnih poslova po tome što visina ovog kredita ne zavisi od kreditne sposobnosti dužnika, već u prvom redu od vrijednosti založene stvari, s tim što se iznos kredita ograničava na 60-70% vrijednosti istog i što banke uslovljavaju pravo traženja dopunskog pokrivača za kredit čim se zbog pada cijene zaloga ukaže opasnost da zajam ostane nepokriven.

Prednost ovih kredita je i u činjenici da njegov tražitelj ostaje vlasnik nad založenom stvari.

U slučaju da korisnik kredita ne izvrši otplatu, prema planu otplate, povjerilac prodaje založene efekte putem licitacije. Iz ostvarene prodajne cijene podmiruje svoja potraživanja.

Ukoliko se prodajom ostvari veća cijena od odobrenog kredita, taj iznos pripada dužniku, odnosno vlasniku založene stvari.

M

Maloprodajna cijena

Maloprodajna cijena je cijena po kojoj se određena roba prodaje u maloprodaji.

Maloprodaja proizvoda odnosno robe kupcima krajnjim potrošačima (najčešće građanima) vrši se po maloprodajnim cijenama.

Maloprodajna cijena sadrži cijenu na veliko uvećanu za iznos maloprodajne marže (troškovi trgovine na malo i dobit trgovačke organizacije).

Maloprodajom se bave trgovačka preduzeća, preko robnih kuća, samoposluga i drugih maloprodajnih objekata.

Maloprodajom se mogu baviti i proizvodna preduzeća koja prodaju sopstvene proizvode preko posebno organizovanih prodavnica na malo.

Proizvodne i trgovačke firme na veliko, ako vrše prodaju na malo, ovaj dio robe moraju fizički posebno razdvojiti i promet prikazivati posebno u trgovačkim knjigama na malo, odvojeno od prometa na veliko.

Moguće nepravilnosti u vezi s maloprodajnim cijenama su neslaganje istaknutih cijena u maloprodajnim objektima (po kojima se vrši prodaja robe) sa cijenama iskazanim u kalkulaciji. Pored toga, postoji mogućnost da se utvrdi i u knjizi prometa na malo evidentira cijena za određenu (manju) količinu robe, a po toj cijeni se prodaje veća količina iste vrste robe. U navedenim slučajevima postoji mogućnost utaje poreza, kao i mogućnost pranja novca.

Marža

Marža je razlika između dvije veličine koje se upoređuju, obično izražena u procentnoj ili promilnoj stopi.

U privrednom poslovanju, marža označava razliku između nabavne i prodajne cijene (trgovačka marža), između prodajne cijene na veliko i prodajne cijene na malo (trgovačka marža), između kursa valuta ili vrijednosnih papira / hartija od vrijednosti po kojima se isti kupuju i prodaju (kursna marža), između aktivne i pasivne kamatne stope (interesna marža) i slično.

U domaćoj literaturi pod maržom se najčešće podrazumijeva razlika između nabavne i prodajne cijene robe (trgovačka marža). Izražava se u procentu

od nabavne cijene, za razliku od rabata, koji ima sličan karakter, ali se izražava u procentu od prodajne cijene.

Maloprodajna marža je razlika između prodajne i nabavne cijene u trgovini na malo, koja sadrži troškove trgovine na malo i dobit trgovačke organizacije.

Veleprodajna marža je razlika između prodajne i nabavne cijene u trgovini na veliko, koja sadrži troškove trgovine na veliko i dobit trgovačke organizacije.

Rabat ili popust je umanjeње prodajne cijene koju prodavac odobrava kupcu ukoliko kupi određenu količinu robe ili zadovolji određene uslove.

Metoda obračuna zaliha

U teoriji se najčešće spominju sljedeće metode obračuna vrijednosti zaliha:

- FIFO metoda (prva ulazna – prva izlazna cijena)
- LIFO metoda (posljednja ulazna – prva izlazna cijena)
- HIFO metoda (najviša ulazna – prva izlazna cijena)
- metoda prosječne ponderisane cijene, i
- metoda posebne (specifične identifikacije)

Prema MRS-u 2 – Zalihe, upotreba LIFO metoda za potrebe vrednovanja i prezentacije zaliha u eksternim finansijskim izvještajima nije dozvoljena.

HIFO metoda predstavlja alternativnu metodu obračuna vrijednosti zaliha i koristi se isključivo za interne potrebe. Ova metoda polazi od toga da će prvo biti razdužene količine zaliha koje su nabavljene po najvišoj cijeni. Kada se te zalihe razduže, razdužuju se zalihe koje su nabavljene po sljedećoj najvišoj cijeni.

FIFO metoda polazi od toga da će količine zaliha koje su prve nabavljene biti prve razdužene. Rezultat primjene FIFO metode u pogledu visine troškova zavisi od toga da li troškovi nabavke zaliha u obračunskom periodu rastu ili padaju. Saglasno tome, primjena ove metode obično se smatra podesnom u uslovima umjerene inflacije.

Metoda prosječne ponderisane cijene polazi od pretpostavke da će zalihe biti razdužene po prosječnoj ponderisanoj cijeni zaliha raspoloživih u momentu razduženja (po osnovu utroška ili prodaje). Upotrebom ove metode, vrijednost zaliha svodi se na srednju vrijednost i moguće je da u određenom

trenutku ona (srednja vrijednost) ne iskazuje realnu vrijednost, ali ta metoda u isto vrijeme može biti korisna u slučaju čestih promjena cijena i nestabilnih tržišnih uslova, posebno zbog jednostavnosti njene primjene u praksi.

Metoda posebne (specifične) identifikacije podrazumijeva razduživanje konkretnog utroška materijala po stvarnim nabavnim cijenama. To praktično znači da se specifični troškovi dodaju pojedinim radnim nalogima i za njih ostaju vezani do konačnog obračuna troškova za prodaju. Dakle, troškovi koji se vežu za neki radni nalog nisu zamjenjivi s troškovima i utrošcima koji su namijenjeni drugim radnim nalogima. Zbog toga je ova metoda neprimjenjiva za pojedine vrste zaliha koje su međusobno zamjenjive.

Prema MRS-u 2, privredna društva mogu da, između nekoliko metoda obračuna i praćenja zaliha, izaberu njima najpovoljniju metodu. Važno je da izabrana metoda zaliha treba da bude definisana računovodstvenim politikama privrednog društva i da se mora primjenjivati dosljedno.

Međutim, Zakonom o porezu na dobit u FBiH je propisano da se troškovi materijala priznaju u iznosima iskazanim u bilansu uspjeha u skladu sa propisima o računovodstvu i MRS-om, primjenom metode prosječne cijene.

Zakonom o porezu na dobit u RS je propisano da se troškovi materijala priznaju u iznosima obračunatim primjenom prosječne ponderisane cijene ili FIFO metode, u skladu sa propisima kojima se uređuje računovodstvo.

Najčešće korištene manipulacije vezano za zalihe su: učestala promjena metode obračuna zaliha, kreiranje lažnih ulaza na kojima su iskazane manje ili veće količine u odnosu na stvarno primljene, kreiranje lažnih trebovanja, otpremnica i/ili izlaznih faktura na kojima su iskazane manje ili veće količine u odnosu na stvarno isporučene.

Mjenica

Mjenica je hartija od vrijednosti kojom njen izdavalac (trasant) izdaje безусловni nalog drugom licu (trasatu) da korisniku mjenice (remitentu) isplati određenu svotu novca ili sam izdavalac obećava da će izvršiti tu isplatu.

U smislu entitetskih zakona o mjenici, mjenica predstavlja sredstvo plaćanja i instrument obezbjeđenja plaćanja (vidjeti pod: "Avalirana

mjenica", "Eskont", "Indosament" i "Instrumenti obezbjeđenja plaćanja").

Kao hartija od vrijednosti, mjenica mora biti u pisanoj formi i njen sadržaj je određen imperativnim propisom. Korisnik mjenice (remitent) ne može naplatiti iznos iz mjenice bez prezentacije mjenice mjeničnom dužniku (trasatu). Mjenica sadrži u sebi pravo potraživanja i lako cirkuliše u prometu.

Ovlašteni potpisnik preduzeća nije ovlašten izdati mjenice bez pokrića ako zna da je račun preduzeća u neprekidnoj i trajnoj blokadi, pa izdavanje mjenica u takvim okolnostima očito ima namjeru izigravanja i izbjegavanja plaćanja obaveza i dugovanja prema trećima.

Nije zabranjeno izdati mjenicu za koju izdavalac u vrijeme izdavanja nema pokrića na računu, a radnja izdavanja nenaplativih mjenica sama po sebi nije kažnjiva, ali upotreba nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja koja se ostvaruje dovođenjem drugog u zabludu i njegovog navođenja da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini – jest, i predstavlja jedan od načina počinjenja krivičnog djela prevare u privrednom poslovanju / poslovne prevare.

Pokriće mora postojati u trenutku dospelosti mjenice na naplatu. Dakle, postojanje pokrića u trenutku izdavanja mjenice je bez pravnog značaja.

Samo naplativa mjenica ima svojstvo vrijednosnog papira. Mjenica je nenaplativa ako nedostaje akcept, ako je pogrešno napisano sjedište i sl. Takva mjenica nije vrijednosni papir. Namjerno izdavanje nenaplativih mjenica je prevara u privrednom poslovanju / poslovna prevara, a vrlo često dolazi i do krivotvorenja mjenica.

Mjenica je često predmet počinjenja krivičnih djela, bilo da se radi o izdavanju mjenica bez pokrića, odnosno izdavanju nenaplativih mjenica, ili krivotvorenju mjenica.

Monopolistički položaj

Monopol se u ekonomskoj teoriji definiše kao trajna tržišna situacija gdje postoji samo jedan davalac određene vrste proizvoda/roba ili usluga.

Osobina monopola je nedostatak privredne konkurencije za proizvode/robu ili uslugu koja se nudi, uz nedostatak prihvatljive zamjene, tako da ponuđači

proizvoda/roba ili usluga imaju monopolistički položaj na tržištu.

Dakle, monopolistički položaj koji može imati određena organizacija pojavljuje se zbog nedostatka slobodne konkurencije na tržištu i nepostojanja supstituta (robe ili usluga) kojima se može trgovati.

Tako, kod prirodnih monopola određene organizacije zadržavaju jedinstven položaj na tržištu zbog mogućnosti da samo one mogu raspolagati npr. sa nalazištima nekih rijetkih ruda. Monopolistički položaj javlja se i kod javnih preduzeća zbog odluka jedinica lokalne samouprave ili državnih tijela koje samo njima daju pravo za obavljanje određene djelatnosti na nekom području, kao što su npr. elektroprivredna preduzeća.

Zbog svega navedenog, ponajviše nedostatka konkurencije, monopolist može ostvarivati profit i zadržavati svoj položaj u dužem vremenskom periodu.

Kada na tržištu nema konkurencije, tj. postoji monopol, krajnji korisnici – kupci su ti koji trpe najviše i to iz razloga što takva preduzeća vremenom postaju manje efikasna i inovativna zbog svog sigurnog monopolističkog položaja na tržištu.

Najčešće posljedice monopola su: veoma visoke cijene, ostvarivanje ekstraprofita, dalja tendencija ka koncentraciji kapitala i vještačka nestašica proizvoda.

N

Nabavna cijena

Nabavna cijena je cijena trgovačke robe, materijala, sirovina i slično iskazana na računu dobavljača uvećana za efektivne troškove nastale pri nabavci (zavisni troškovi).

Nabavna cijena utvrđuje se uvijek za jedinicu mjere nabavljene robe, a kao osnovica za njeno izračunavanje služi kupovna cijena po jedinici mjere iz računa dobavljača i, eventualno, umanjena za dobijeni rabat (vidjeti pod: "Marža") u istom računu, a zatim se dodaju troškovi nabavke izračunati takođe za istu jedinicu mjere.

Nabavna cijena = Kupovna cijena – Marža (rabat) + troškovi nabavke, sve po jedinici mjere.

Pod troškovima nabavke ili zavisnim troškovima se, u prvom redu, podrazumijevaju troškovi podvoza, utovara, pretovara, istovara i prevoza robe do skladišta kupca s troškovima unosa u skladište, bez obzira da li je prevoz obavljen tuđim ili sopstvenim prevoznim sredstvom odnosno radnom snagom i bez obzira da li ih je dobavljač iskazao na računu ili ih je kupac neposredno isplatio prevozniku.

Pored navedenih zavisnih troškova nabavke, u red ovih troškova ulaze i sljedeći troškovi: posrednička provizija, osiguranje robe u toku transporta, dopušteni kalo, rastur, kvar i lom pri transportu u efektivnom iznosu i u granicama normativna koji nisu obuhvaćeni osiguranjem robe u transportu, zatim troškovi sopstvene ambalaže (npr. transportni troškovi do mjesta pakovanja) i troškovi za posluđu tuđom ambalažom.

Naplata u gotovom novcu

Naplata u gotovom novcu za robu prodatu u maloprodajnim objektima i za usluge izvršene fizičkim licima.

Naplata u gotovom novcu uglavnom se vrši u maloprodajnim objektima u kojima se prodaje roba krajnjim potrošačima, dok je plaćanje i naplaćivanje robe u gotovini zabranjeno u veleprodaji.

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti propisana je zabrana licima koja obavljaju djelatnost prodaje robe i usluga u BiH da vrše naplatu u gotovini u iznosu od preko 30.000 KM. Ovo ograničenje odnosi se i kada se naplata u gotovu obavlja u nekoliko povezanih transakcija ako ukupna vrijednost prelazi 30.000 KM.

Nedopušteni fondovi (tzv. "crni fondovi")

Pod ovim pojmom se podrazumijeva novac privrednih društava i drugih pravnih lica koji je tajno izdvojen i uplaćen na poseban račun s ciljem da se upotrijebi u "posebnoj" interesu pravnog lica, na nezakonit način – najčešće za davanje mita ili neki drugi oblik korupcije.

Nedopuštene fondove mogu formirati odgovorna lica u pravnom licu i službene osobe koje raspolažu budžetskim ili drugim novcima u javnim područjima mogu stvarati ili držati nedopuštene fondove.

Najčešći oblik izdvajanja sredstava privrednih društava za formiranje i održavanje nedopuštenih fondova je pribavljanje novca putem naplate u gotovu koja se ne evidentira u knjigovodstvenoj evidenciji. Za održavanje tih fondova često se koristi i dio sredstava isplaćenih članu društva na ime učešća u dobiti društva sa ograničenom odgovornošću. Isplata dijela dobiti po tom osnovu nije nezakonita. Međutim, problem je ako se tako isplaćena sredstva na ime dividende ili učešća u dobiti člana društva koriste na nezakonit način (za isplate dijela plata zaposlenih – bez obračunavanja i plaćanja poreza i doprinosa, za davanje mita odgovornim licima u javnim preduzećima, ustanovama i institucijama – u postupku javnih nabavki i službenim licima koja vrše inspeksijski nadzor primjene zakonskih propisa iz različitih oblasti).

Eventualno davanje mita u postupku javnih nabavki može rezultirati dodjelom ugovora za nabavku robe, radova ili usluga po znatno većim cijenama od realnih tržišnih cijena i ostvarivanjem ekstraprofita privrednog društva u privatnom vlasništvu. Na taj način može doći do nezakonitog odliva sredstava sa računa javnih preduzeća, ustanova i institucija na račun privrednih društava u privatnom vlasništvu.

Nedopušteni fondovi se često stvaraju i na način da se otvaraju posebni računi u inozemnim bankama koji ne glase na ime firme ili povezanih lica i nisu evidentirani u računovodstvu firme čija se sredstva izdvajaju. Nerijetko se sredstva sa tako izdvojenog računa prebacuju na račune drugih povezanih lica u druge banke ili države kako bi im se teže ušlo u trag. Ono što je svima zajedničko je osoba za raspolaganje sredstvima, te činjenica da organi firme iz koje se izdvajaju sredstva često nemaju saznanja o tome, a time ni mogućnost raspolaganja izdvojenim sredstvima.

Kod političkih stranaka moguće je izdvajanje iz sredstava uplaćenih po osnovi donacija, posebno u

režimima u kojima finansiranje i poslovanje političkih stranaka nije detaljno uređeno propisima.

Veoma je teško ući u trag ovom novcu zbog toga što nedostaju materijalni dokazi, jer se ovakve transakcije obavljaju plaćanjem u gotovu.

Nelikvidnost

Nelikvidnost nastaje kada određena firma ne može u određenom periodu izmirivati novčane obaveze koje dospijevaju u tom periodu.

Smatra se da je nelikvidna ona firma koja kasni više od:

- 60 dana u izvršenju jedne ili više kratkoročnih novčanih obaveza čiji iznos prelazi 20% iznosa njegovih kratkoročnih obaveza objavljenih u godišnjem finansijskom izvještaju za proteklu finansijsku godinu, ili
- 30 dana sa isplatom ugovorene plate, te plaćanjem pripadajućih poreza i doprinosa koje je dužan obračunati i uplatiti zajedno s platom.

Firma u stanju nelikvidnosti ne smije obavljati nikakva plaćanja, osim onih koja su nužna za redovno poslovanje (nabavka robe i usluga potrebnih za redovno poslovanje, operativni troškovi poslovanja – električna energija, voda itd, plate radnika, PDV, akcize, drugi porezi i doprinosi i slično), kao ni poduzimati radnje koje bi za posljedicu imale oštećenje, tj. dovođenje povjerilaca u neravnopravan položaj.

Pod ovim radnjama naročito se smatraju: preusmjeravanje novčanih tokova na druga lica, davanje zajmova, isplaćivanje akontacija dobiti i dividende, prenos prava na treća lica – naročito na povezana društva, nabavka putničkih automobila i rezervnih dijelova za takva prevozna sredstva, izdaci za poslovne zabave i smještaj te za reprezentaciju.

Entitetskim zakonima o stečajnom postupku je propisana obaveza privrednog društva da podnese sudu prijedlog za pokretanje stečajnog postupka u roku od 60 dana od dana nastupanja platežne nesposobnosti. Pod platežnom nesposobnošću, pored ostalog, podrazumijeva se da privredno društvo ne izmiruje svoje novčane obaveze ili mu je račun blokiran 60 dana neprekidno.

Najčešći oblik manipulacije u vezi s nelikvidnošću, posebno privrednih društava u privatnom vlasništvu, jest namjerno prouzrokovanje nelikvidnosti odnosno platežne nesposobnosti s ciljem stvaranja uslova za otvaranje stečajnog postupka. To se najčešće ostvaruje

“izvlačenjem” novčanih sredstava iz privrednog društva putem plaćanja fiktivnih računa za neizvršene usluge ili neizvedene radove, finansiranjem nabavke dobara za potrebe vlasnika i privrednog društva i/ili članova njegove porodice i slično. Na navedeni način, privredno društvo postaje nelikvidno i prestaje da izmiruje obaveze prema povjericima. Pored toga, privredno društvo se zadužuje (podize kredite) kod poslovnih banaka, a kao obezbjeđenje otplate kredita upisuje hipoteku nad nekretninama, odnosno zalog nad opremom.

Posljedica navedenih manipulacija je otvaranje stečajnog postupka nad privrednim društvom i nedostatak stečajne mase za izmirenje obaveza prema povjericima.

Nenamjensko korištenje sredstava

Ovaj pojam, u širem smislu riječi, obuhvata nenamjensko korištenje: budžetskih sredstava, sredstava fondova, kreditnih sredstava koja su odobrena za određene namjene i sredstava granta namijenjenih za finansiranje određenih projekata.

Namjena korištenja budžetskih sredstava propisana je zakonima o budžetu, zakonima o izvršenju budžeta, budžetima i drugim podzakonskim aktima BiH, entiteta, BD-a, kantona, gradova i opština. Prema navedenim propisima, budžetski korisnici mogu sredstva budžeta koristiti samo za namjene koje su utvrđene budžetom.

Nadzor zakonitosti, pravovremenosti i namjenskog korištenja budžetskih sredstava kod budžetskih korisnika i vanbudžetskih fondova, kao i drugih korisnika budžetskih sredstava, vrši nadležna budžetska inspekcija.

Reviziju finansijskog poslovanja budžetskih korisnika vrše: Ured za reviziju institucija BiH, Ured za reviziju institucija u FBiH, Glavna služba za reviziju javnog sektora RS i Kancelarija/Ured za reviziju javne uprave i institucija u BD.

Namjena korištenja kredita, kao i sredstava granta definiše se ugovorom o kreditu, odnosno ugovorom o dodjeli sredstava granta.

Kontrolu korištenja sredstava namjenskih kredita i sredstava granta vrše davaoci kredita, odnosno davaoci sredstava granta.

U izvještajima revizorskih institucija nadležnih za kontrolu subjekata javnog sektora često se konstatuje da sredstva budžetskih korisnika nisu korištena u skladu s usvojenim budžetom. Ta činjenica može, mada ne mora, da bude povezana sa mogućim indicijama o izvršenju jednog broja krivičnih djela, zbog čega je, u slučaju postojanja takvih indicija, potrebno izvršiti detaljnu analizu konkretnog revizorskog izvještaja i dodatna ispitivanja s ciljem identifikovanja indicija mogućeg postojanja krivičnog djela.

Neovlašteno primanje nagrade

Pod ovim pojmom podrazumijeva se primanje nagrade radi posredovanja da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja, korištenjem svog službenog položaja ili uticaja.

Pod nagradom se podrazumijeva svaka isplata, izvršena usluga ili predaja predmeta od vrijednosti bez naknade ili očekivanja naknade.

Saglasno zakonskim propisima o sukobima interesa u institucijama vlasti BiH, entiteta i BD-a, zvaničniku, nosiocu izvršne funkcije i savjetniku se zabranjuje:

- primiti ili zahtijevati poklon ili drugu korist ili obećanje poklona ili druge koristi radi obavljanja javne funkcije
- primiti dodatnu naknadu za poslove vršenja javnih funkcija mimo zakonskih propisa o platama i naknadama uposlenih u institucijama BiH i drugih propisa
- tražiti, prihvatiti ili primiti vrijednost ili uslugu radi glasanja o bilo kojem pitanju ili uticati na odluku nekog tijela ili osobe
- obećavati zaposlenje ili neko drugo pravo u zamjenu za poklon ili obećanje poklona
- privilegovati osobe radi stranačkog ili drugog opredjeljenja ili radi porijekla, ličnih ili porodičnih veza.

Nepokretnosti

Nepokretnosti su stvari koje se ne mogu premještati a da se pri tome ne uništi ili ošteti njihova upotrebna vrijednost – npr.

zidane zgrade, za razliku od montažnih objekata, kioska i slično.

U nepokretnosti spada i zemlja i sve što je sraslo sa zemljom (šume i drugo rastinje). Za nepokretnosti važi poseban strožiji pravni režim u pogledu sticanja i prenošenja prava svojine, zasnivanja hipoteka (založnih prava) i drugih pravnih tereta na njima. Pravo svojine, hipoteke i drugih tereta na nepokretnosti može se sticati samo upisom u zemljišne knjige. Ugovori koji se odnose na sticanje nepokretnosti prethodno moraju biti sastavljeni u pisanoj formi i notarski ovjereni.

U BiH su prisutni različiti oblici manipulacija u vezi s nepokretnostima. Najizraženije su manipulacije u postupku privatizacije privrednih društava u državnom vlasništvu i manipulacije u stečajnom postupku, ali i manipulacije u postupku prodaje zemljišta i građevinskih objekata fizičkim licima i privrednim društvima u privatnom vlasništvu. U tim postupcima, kao mehanizmi, najčešće se koriste: precjenjivanje ili potcjenjivanje nekretnine, prodaja nekretnina lažnom preduzeću (npr. kupac nekretnina je preduzeće koje je osnovano radi špekulativnih poslova i ne obavlja poslovnu aktivnost u okviru registrovane djelatnosti, kupac nekretnine je preduzeće koje ima složenu vlasničku strukturu čime je prikriiven identitet fizičkog lica koje je stvarni vlasnik ili na neki drugi način kontroliše to preduzeće).

Nerezident

Nerezident je fizičko lice sa stalnim prebivalištem u inostranstvu i pravno lice koje je registrovano (ima sjedište) u inostranstvu.

U ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja koji su notificirani, ratificirani i sklopljeni između BiH i drugih država, za nerezidenta se koristi pojam "rezident druge države ugovornice" koji prema propisima BiH u njoj podliježe oporezivanju na temelju svoga prebivališta, boravišta, mjesta uprave ili nekog drugog obilježja slične prirode, te ostvarivanju dohotka iz izvora u BiH ili imovine u BiH.

Pojam nerezidenta je definisan zakonima o porezu na dobit i zakonima o porezu na dohodak FBiH, RS-a i BD-a, zavisno od toga je li nerezident pravno ili fizičko lice.

Način oporezivanja dohotka nerezidenta fizičkog lica uređuje se zakonima o porezu na dohodak entiteta i BD-a, dok se način oporezivanja dobiti uređuje

zakonima o porezu na dobit (vidjeti pod: "Porez po odbitku").

S obzirom da novčane transakcije između domaćih i nerezidentnih pravnih lica predstavljaju prekogranične transakcije (često između povezanih pravnih lica), te transakcije moraju biti posebno kontrolisane od strane nadležnih kontrolnih organa BiH. U određenim slučajevima (npr. kada postoje indicije pranja novca) potrebna je saradnja sa kontrolnim organima države nerezidenta.

Nesamostalna djelatnost

Nesamostalna djelatnost je djelatnost po osnovu koje se ostvaruju prihodi u smislu bruto plata koje zaposlenicima isplaćuje poslodavac na osnovu ugovora o radu odnosno radnog odnosa ili daje u stvarima, koristima, protivuslugama i/ili u vidu premija i drugih prihoda za rad po uputama poslodavca.

Za odlučivanje o tome da li se radi o nesamostalnoj ili samostalnoj djelatnosti presudna je cjelovita slika međusobnih odnosa, s tim da nesamostalnu djelatnost karakterišu sljedeće činjenice:

- poslodavac određuje vrstu, mjesto i vrijeme rada;
- poslodavac stavlja na raspolaganje zaposleniku sredstva za rad (npr. poslovni prostor sa opremom, radnu odjeću, potreban materijal i dr.)
- poslodavac snosi poslovne izdatke za zaposlenika (putne troškove, dnevnice, terenski dodatak, naknadu za odvojeni život i dr.)
- poslodavac zaposleniku isplaćuje redovnu platu;
- poslodavac snosi isplate naknada za obavljanje nesamostalne djelatnosti i za vrijeme odmora i bolesti zaposlenika
- zaposlenik pri obavljanju djelatnosti koristisamo svoju sposobnost (fizičku ili umnu), a ne i kapital
- zaposlenik je obavezan da ima određeni učinak.

Neto plata

Neto plata ili neto zarada se može definisati kao osnovna zarada uvećana za dodatke koji

na osnovu zakona i drugih propisa pripadaju radniku/zaposleniku.

Neto zarada se sastoji od:

- osnovne zarade (broj ostvarenih radnih sati pomnožen s ugovorenom cijenom rada koja zavisi od koeficijenta složenosti tog rada), i
- dodataka na osnovnu zaradu, kao što su: topli obrok, regres za godišnji odmor, naknada za minulni rad, naknada za rad tokom državnih praznika, naknada za povećane troškove tokom rada na terenu, uvećanje zarade na osnovu smjenskog rada ili rada noću, na osnovu prekovremenog rada, dodatak za pripravnost i drugo.

Neto zarada uvećana za porez na zaradu i doprinose, obračunate u skladu sa Zakonom o porezu na dohodak i Zakonom o doprinosima, predstavlja bruto zaradu.

Imajući u vidu činjenicu da je u BiH važeći sistem bruto zarada, u zakonskim i podzakonskim propisima se pod terminom "zarada" smatra bruto zarada (neto zarada uvećana za poreze i doprinose zaposlenog). Primjena ovog sistema vidljiva je npr. u zakonima o radu na različitim nivoima vlasti koji propisuju da se plata sa poslodavcem ugovara u bruto iznosu.

Prema zakonskim propisima RS-a, koji se primjenjuju od 01. 08. 2018. godine, pojam "neto plata" ne postoji. Umjesto toga, uveden je pojam "plata" u koju je uključen porez na dohodak.

Neto utržiiva vrijednost

Neto utržiiva vrijednost definiše se kao procijenjena prodajna cijena tokom redovnog poslovanja, umanjena za procijenjene troškove dovršenja nedovršene proizvodnje i procijenjene troškove koji su nužni za obavljanje prodaje proizvoda/roba na zalih.

Zalihe proizvoda/roba prema MRS-u 2 – Zalihe, mogu se mjeriti po trošku nabavke (cijena koštanja) ili neto utržiivoj vrijednosti, zavisno od toga šta je niže, pri čemu je u trošak zaliha potrebno uključiti sve troškove nabavke, konverzije i druge troškove nastale dovođenjem zaliha na sadašnje stanje.

Neto utržiiva vrijednost ne mora da bude jednaka fer vrijednosti (iznosu za koji bi se imovina mogla razmijeniti na tržištu između dobro obaviještenih

kupaca i prodavaca) umanjenoj za troškove prodaje, te je specifična za svakog poduzetnika.

Postoji mogućnost manipulisanja zalihama proizvoda i robe tako da se njihova vrijednost ne utvrđuje u skladu sa zahtjevom MRS-a 2. Razlog nepoštivanja zahtjeva tog standarda po pravilu je lažiranje finansijskog rezultata s ciljem smanjenja obaveze po osnovu poreza na dobit ili izbjegavanja iskazivanja gubitka.

Neuplaćeni kapital

Neuplaćeni kapital predstavlja dio iznosa upisanog kapitala koji, u skladu s važećim propisima, nije uplaćen prilikom osnivanja privrednog društva.

Neuplaćeni upisani kapital predstavlja potraživanje privrednog društva prema osnivaču/osnivačima koji nisu uplatili dio upisanog kapitala. U tom slučaju, u poslovnim knjigama privrednog društva pojavljuje se pozicija "Upisani neuplaćeni kapital". Navedena pozicija, s računovodstvenog aspekta, predstavlja svojevrsnu ispravku vrijednosti kapitala.

Zakonima o privrednim društvima FBiH i RS-a, te Zakonom o preduzećima BD-a, propisani su minimalni iznosi kapitala koji se moraju uplatiti do dana registracije društva. Međutim, osnivači mogu, u skladu s osnivačkim aktom i statutom društva, upisati veći iznos kapitala od zakonom utvrđenog iznosa. U tom slučaju, razliku između iznosa upisanog i zakonom utvrđenog minimalnog kapitala (neuplaćeni kapital) dužni su uplatiti u roku koji je određen osnivačkim aktom i statutom.

Ukoliko se dio upisanog, a neuplaćenog kapitala ne uplati u roku koji je određen navedenim aktima, osnivač(i) moraju platiti neuplaćeni ulog i zateznu kamatu, a mogu biti i isključeni iz društva.

S obzirom da je gore navedenim zakonima utvrđen minimalni iznos udjela u D.O.O. (npr. u FBiH 1.000 KM, u RS-u 1 KM, a u BD-u 2.000 KM), mogućnost manipulacije u vezi s neuplaćenim upisanim kapitalom je zanemariva.

Novčana obaveza

Prema propisima o finansijskom poslovanju, pod novčanom obavezom u poslovnim transakcijama unutar BiH podrazumijeva se dospjeli iznos glavnice koji treba da bude

plaćen u okviru ugovorenog ili zakonskog roka plaćanja, uključujući poreze i druga obavezna davanja naznačena u računu ili drugom odgovarajućem zahtjevu za isplatu.

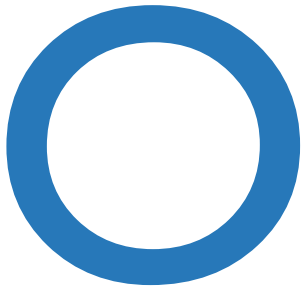
Zakonom o finansijskom poslovanju FBiH, propisano je da se ugovorom između poduzetnika, kao i ugovorom između poduzetnika i subjekata javnog prava u kojem je subjekt javnog prava dužnik novčane obaveze, može ugovoriti rok izvršenja novčane obaveze do 60 dana.

Izuzetno od navedenog, može se ugovoriti (u pisanom obliku) i duži rok izvršenja novčane obaveze, i to: ugovorom između poduzetnika do 360 dana, a ugovorom između poduzetnika i subjekata javnog prava do 90 dana, pod uslovom da je dužnik novčane obaveze izdao povjериocu sredstvo osiguranja koje ima snagu izvršne isprave.

Zakonom o rokovima izmirenja novčanih obaveza u poslovnim transakcijama RS-a, propisano je da se ugovorom privrednih subjekata, kao i privrednih subjekata i subjekata javnog prava ne može ugovoriti rok ispunjenja novčanih obaveza duži od 60 dana.

Izuzetno od navedenog, može se ugovoriti (u pisanom obliku) i duži rok izvršenja novčane obaveze u slučaju da je dužnik izdao povjериocu adekvatno sredstvo obezbjeđenja (bankarska garancija koja sadrži klauzulu "neopoziva", "bezuslovna", "naplativa na prvi poziv bez prigovora", kao i mjenica avalirana od banke).

Ukoliko stranke u obligacionim odnosima dospjelo novčane obaveze nisu utvrdile ugovorom, a zakonski rok nije utvrđen, dužnik je obavezan bez poziva povjериoca na izvršenje, izvršiti novčanu obavezu u roku od 30 dana.

Obezbuđenje plaćanja

Pod obezbuđenjem plaćanja podrazumijeva se korištenje različitih instrumenata obezbuđenja plaćanja koji su na raspolaganju poslovnim subjektima kao posebna vrsta ugovorne zaštite od rizika.

Naplata potraživanja izuzetno je važan element svake poslovne aktivnosti. Za izbjegavanje rizika od mogućeg gubitka uloženi sredstva, prouzrokovanog kašnjenjem dužnika u izmirenju novčanih obaveza, kao posebna vrsta ugovorne zaštite koriste se različiti instrumenti obezbuđenja plaćanja (vidjeti pod: "Instrumenti obezbuđenja plaćanja").

Riječ je o različitim instrumentima obezbuđenja plaćanja, od kojih su najkvalitetniji: mjenica koja je avalirana od banke, bankarska garancija, neopozivi dokumentarni akreditiv, kao i različiti oblici jamstava (hipoteka, zalog, osiguranje).

Obračunsko plaćanje

Obračunsko plaćanje je međusobno izmirenje obaveza i potraživanja između učesnika unutrašnjeg platnog prometa bez upotrebe novca.

Za razliku od RS-a, propisima FBiH nije zabranjeno ugovaranje izmirenja obaveza obračunskim načinom plaćanja (putem promjene povjerilaca, odnosno dužnika u obligacionom odnosu – asignacija, cesija, pristupanje dugu, preuzimanje duga, ustupanje duga i slično) u slučaju da su njihovi računi blokirani po osnovu naloga za prisilnu naplatu.

Pri tome, jedini uslov kod postupanja poduzetnika u stanju nelikvidnosti je da se u slučaju obračunskog plaćanja obaveze izmirene na taj način evidentiraju putem redovnih računa kod ovlaštenih organizacija unutrašnjeg platnog prometa (banaka) najmanje jednom u mjesecu, odnosno do kraja mjeseca u kojem je izvršeno obračunsko plaćanje.

Zakonom o unutrašnjem platnom prometu RS-a, zabranjeno je poslovnim subjektima da izmiruju novčane obaveze putem obračunskog plaćanja (asignacija, cesija, pristupanje dugu, preuzimanje duga, ustupanje duga i kompenzacija) ako su računi poslovnog subjekta u trenutku plaćanja blokirani po osnovu naloga za prinudnu naplatu.

Obrtna sredstva

Pod obrtnim sredstvima se podrazumijeva imovina pravnog lica koja kruži u poslovnom procesu i koja se jednokratnom upotrebom transformira iz novčanog u robni oblik i obratno. Pored novca, to su sirovine, materijali, gotovi proizvodi, trgovačka roba, potraživanja itd.

Naziv "obrotna sredstva" proizilazi iz činjenice da u relativno kratkom roku, do jedne godine, sredstva mijenjaju svoj pojavni oblik u poslovnom ciklusu, od novca, preko stvari, potom prava, te ponovno do novca, dakle, "obruče se".

U međunarodnom računovodstvenom sistemu, obrtna sredstva imaju sljedeće pojavne oblike: stvari, prava i novac.

Pod stvarima podrazumijevaju se zalihe (sirovine i materijal, proizvodnja u toku, nedovršeni proizvodi i poluproizvodi, gotovi proizvodi, trgovačka roba), dati avansi za zalihe i ostala imovina namijenjena prodaji.

Pojavnom obliku prava pripadaju kratkoročna potraživanja (od povezanih i nepovezanih lica, kupaca, zaposlenika državnih i drugih institucija i ostala potraživanja) i kratkotrajna finansijska imovina (udjeli ili dionice kod povezanih lica, date pozajmice povezanim i nepovezanim licima, ulaganja u kratkoročne vrijednosne papire, depoziti, vlastite dionice i udjeli, ostala kratkotrajna finansijska imovina) te plaćeni troškovi budućih perioda i obračunati prihodi (vidjeti pod:AVR).

Pod pojmom novca podrazumijeva se novac na žiroračunima i novac u blagajni, kao i novčani ekvivalenti (vrijednosni papiri).

Navedeni pojavni oblici obrtnih sredstava svrstani su po stepenu unovčivosti, tako da preobražaj stvari u novac obično najduže traje, a premašuje ponekad i godinu dana, zatim prava koja se brže unovčavaju, iako i tu ima izuzetaka, npr. višegodišnja nenaplaćena potraživanja, i na kraju je novac.

Privredno društvo ulaže obrtna sredstva u poslovanje sa svrhom da ih preradi ili konvertira u početni oblik u većem iznosu. Smisao tog ulaganja je ostvarenje dobiti (npr. ulaganje novčanih sredstava u kupovinu vrijednosnih papira koji se namjeravaju prodati po većoj cijeni).

Obveznica

Pod obveznicom se podrazumijeva finansijski instrument, odnosno dužnički vrijednosni papir / hartija od vrijednosti u kojoj je zapisana obaveza za isplatu određenog novčanog iznosa od strane jednog pravnog lica (države, organa vlasti, banke i preduzeća) odnosnom povjeriocu.

Obaveza iz obveznice najčešće je dugoročna i, za razliku od dionice, sa unaprijed utvrđenom kontinuiranom kamatom.

Obveznice mogu glasiti na ime ili na donosioca, a moraju sadržavati nominalnu vrijednost, kamatnu stopu, seriju i broj i rok naplate.

Osim ovog obaveznog sadržaja, ona može imati naznačene i eventualne načine korištenja u određene, unaprijed utvrđene svrhe (npr. za plaćanje poreza u iznosu nominalne vrijednosti obveznice ako je izdaje država, ili za neki drugi način korištenja).

Emisiju obveznica obično vrše odgovarajuće državne institucije (npr. vlade i ministarstva finansija), a ponekad i banke, kao i osiguravajuće kuće radi prikupljanja sredstava za obezbjeđenje sopstvene likvidnosti.

Obveznice koje izdaju firme nazivaju se „korporacijske obveznice“. Firma ih može izdati izravno ili preko brokera, a njihovo izdavanje takođe treba odobriti nadležna komisija za vrijednosne papire.

Sredstva prikupljena emisijom obveznica u cijelosti se vraćaju imaočima obveznica uvećana za određenu kamatu, u skladu s otplatom planom.

Po javnom pozivu za emisiju obveznica, obično se kao kupci javljaju likvidne firme koje ne očekuju visoke, nego umjerene, ali sigurne prinose od kamata.

Odložene poreske obaveze

Prema MRS-u 12 – Porez na dobit, odložene/ odgođene poreske obaveze su iznosi poreza na dobit plativi u budućim periodima koji se odnose na oporezive privremene razlike.

Odložene poreske obaveze bit će evidentirane ako poreski propisi dozvoljavaju priznavanje u poreske svrhe rashoda koji još nisu priznati u računovodstvenom smislu ili kada se prihodi

oporezuju kasnije u odnosu na obračunski period u kome su računovodstveno priznati.

Oporezive privremene razlike nastaju ako je računovodstvena dobit veća od oporezive dobiti, a u budućnosti će računovodstvena dobit biti manja od oporezive dobiti. Poreski efekat ove privremene razlike iskazuje se u pasivi bilansa stanja na poziciji “Odložene poreske obaveze”.

Prema MRS-u i računovodstvenim propisima FBiH, RS-a i BD-a, u praksi se pored oporezivih privremenih razlika mogu pojaviti i odbitne privremene razlike, koje nastaju ako je računovodstvena dobit manja od oporezive dobiti. Poreski efekat ove privremene razlike iskazuje se u aktivi bilansa stanja na poziciji “Odložena poreska sredstva”.

Oporezivanje

Pod ovim pojmom se podrazumijeva utvrđeni sistem pomoću kojeg država (svi nivoi vlasti) prikuplja novčana sredstva od firmi, poduzetnika i građana za funkcionisanje javnih institucija i podmirenja javnih potreba.

Svi nivoi državne vlasti, od BiH i entiteta, kantona, gradova i opština, svojim propisima utvrđuju poreske i druge obaveze i obveznike, predmet oporezivanja i druge bitne elemente poreskog sistema, kao što su, u najkraćem pojmovnom određenju:

- poreski obveznik – lice koje je dužno platiti porez
- poreski destinar – lice koje snosi poreski teret
- konačni platac poreza – lice koje u stvarnosti plaća porez. Poreski platac i poreski obveznik ne moraju se nužno podudarati (npr. kada pravno lice plaća porez na zarade zaposlenih, poreski obveznici su radnici, a poreski platac je to pravno lice)
- poreski jemac – fizičko ili pravno lice koje jamči da će poreski obveznik platiti poresku obavezu
- poreska sposobnost – ekonomska mogućnost da se udovolji obavezni plaćanja poreza
- poreski izvor – dobra koja pripadaju poreskom obvezniku i iz kojih on mora platiti porez

- poreska osnovica – temelj za obračun poreza
- poreska stopa – procenat koji se primjenjuje na poresku osnovicu za utvrđivanje iznosa poreske obaveze
- poreska tarifa – pregled poreskih stopa i objekata oporezivanja.

dvostrukog oporezivanja obavezno sadrži odredbe o razmjeni podataka.

Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja imaju prioritet u odnosu na domaće propise o oporezivanju dobiti/dohotka.

Otklanjanje/izbjegavanje dvostrukog oporezivanja

Međunarodno dvostruko oporezivanje nastaje kada isti poreski obveznik ima najmanje dvije poreske obaveze (prema dvije države) zasnovane na istom predmetu oporezivanja i u istom vremenskom periodu.

Radi otklanjanja dvostrukog oporezivanja istovrsnim porezom istog predmeta oporezivanja (dohotka, dobiti i imovine) i sprečavanja njegovih neželjenih posljedica, države zaključuju bilateralne ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Cilj tih ugovora je izbjegavanje dvostrukog oporezivanja, sprečavanje izbjegavanja plaćanja poreza i poreske utaje, te uklanjanje prepreka nesmetanoj trgovinskoj razmjeni.

Poznati su modeli Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD modeli) izbjegavanja dvostrukog oporezivanja koji su primijenjeni i u notificiranim, ratificiranim ili sklopljenim međunarodnim ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja koji je potpisala BiH sa mnogim zemljama. Svrha Modela je da države koje zakluče bilateralni ugovor na iste poreske slučajeve primjenjuju ista rješenja radi izbjegavanja dvostrukog oporezivanja.

Bilateralni ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja primjenjuju se po načelu reciprociteta. Ugovorima se definiše koja država u odnosu na pojedini predmet oporezivanja ima pravo da naplati porez od poreskog obveznika rezidenta druge države. Dakle, ugovorom se definišu prava naplate poreza država potpisnica u slučaju kada rezident jedne države ostvaruje dohodak ili dobit u drugoj državi.

Zemlja rezidentnosti obično izbjegava dvostruko oporezivanje izuzimanjem dobiti na koju je plaćen porez u inostranstvu od oporezive dobiti ili odobravanjem odbitka od poreza za porez plaćen u drugoj državi (državi izvora).

Sprečavanje izbjegavanja plaćanja poreza i poreske utaje postiže se tako što ugovor o izbjegavanju

P

Pasiva

Pasiva, kao protivstavka aktive, dio je bilansa stanja koji pokazuje izvore iz kojih je imovina aktive pribavljena.

U knjigovodstvenom smislu, pod pasivom se smatraju izvori sredstava, koji su prikazani na desnoj strani bilansa stanja, a čine ih kapital (koji može biti sopstveni, dionički i državni, a koji sadrži i neraspoređenu dobit) i obaveze, bilo da su kratkoročne (do godinu dana), bilo dugoročne (ako je rok vraćanja duži od jedne godine).

Dakle, imovina preduzeća može poticati iz: sopstvenih izvora, odnosno sopstvenog kapitala, i pozajmljenih izvora, odnosno obaveza. Odnos između sopstvenog i pozajmljenog kapitala obično se naziva strukturom pasive ili finansijskom strukturom preduzeća.

Preduzeće je u kontinuitetu imalo iskazan negativan finansijski rezultat poslovanja: u 2015. godini 10.000 KM, u 2016. godini 12.000 KM i u 2017. godini 30.000 KM. Akumulirani gubitak tog preduzeća iznosi 52.000 KM.

Pasivna vremenska razgraničenja (PVR)

Pod PVR se podrazumijevaju knjigovodstvene evidencije koje se odnose na obračunate troškove tekućeg perioda za koje nije primljena faktura dobavljača ili druga odgovarajuća isprava, kao i na unaprijed naplaćene i/ili obračunate prihode.

U cilju ispravne vremenske alokacije prihoda i rashoda (vidjeti pod: "Alokacija"), u knjigovodstvu se kao PVR iskazuju:

- Rashodi koji nastaju u obračunskom periodu pa treba da se iskažu kao trošak tog perioda, iako za iste nisu primljene fakture dobavljača, kao što su utrošci: električne energije, vode, grijanja, telefona i drugo
- Dio unaprijed plaćenih izdataka koji se knjiži kao trošak perioda za koji se pravi obračun, kao što je slučaj sa dijelom unaprijed plaćene premije za osiguranje
- Obračunate štete i rizici kojima treba teretiti proizvodnju, a koji se ne mogu utvrditi u svakom obračunskom periodu, kao što su: kalo (gubitak na težini ili zapremini na robama do kojih dolazi usljed prirodnih svojstava robe), rastur (manjak

na robama nastao rasipanjem i isparavanjem robe pri manipulaciji), kvar (manjak koji nastaje usljed hemijskih ili fizičkih promjena na robi a za posljedicu ima umanjeње kvaliteta robe ili je roba neupotrebљiva) i drugi gubici koji nastaju na zalihama materijala, gotovih proizvoda, u proizvodnji, te drugi rizici

- Iznosi koji su naplaćeni u jednom, a odnose se na više obračunskih perioda i koji se, prema tome, postupno pretvaraju u prihod obračunskog perioda na koji se odnose, kao što su: unaprijed naplaćena zakupnina, naplaćena kamata i drugi
- Razgraničeni prihodi (vidjeti pod: "Razgraničeni prihodi") i primljene donacije

Paušalno oporezivanje

Ova vrsta oporezivanja u principu se uvodi kod oporezivanja dohotka poduzetnika.

Propisima o oporezivanju dohotka utvrđeno je da poreski obveznik koji obavlja samostalnu djelatnost (mali poduzetnik), osim samostalnih zanimanja (notari, advokati i sl.), a nije obveznik poreza na dodatu vrijednost, porez na dohodak može plaćati u paušalnom iznosu. Zakonima o porezu na dohodak i odgovarajućim podzakonskim aktima propisana su dva uslova za odobravanje plaćanja poreza na dohodak u paušalnom iznosu:

1. da poreski obveznik nije obveznik poreza na dodatu vrijednost, i
2. da poreski obveznik ne ostvaruje dohodak iznad iznosa koji primjenom propisanih stopa poreza na dohodak premašuje paušalni iznos poreza.

Poreska uprava može poreskom obvezniku ukinuti pravo na paušalno plaćanje poreza na dohodak ukoliko u toku godine, u postupku nadzora ili na osnovu prikupljenih podataka o njegovim ostvarenim prihodima, utvrdi da je ostvario dohodak iznad iznosa koji primjenom propisanih stopa poreza na dohodak premašuje utvrđeni paušalni iznos poreza, ili da je ostvario prihode koji podliježu obavezni plaćanja poreza na dodatu vrijednost.

U tom slučaju, poreski obveznik dužan je preći na utvrđivanje dohotka od samostalne djelatnosti na osnovu poslovnih knjiga i evidencija.

Porez na dodatu vrijednost (PDV)

PDV je neto višefazni porez. Višefazni jer se obračunava u svakoj fazi prometa dobara i usluga podložnih oporezivanju, a neto jer se obračunava na dodatu vrijednost u svakoj od faza.

Porez na dodatu vrijednost (PDV) je najrasprostranjeniji sistem oporezivanja prometa roba (dobara) i usluga u svijetu. Bez obzira što ovaj sistem oporezivanja ograničava mogućnost različitih oblika prevara, u praksi se i dalje pojavljuju krivična djela prevara u vezi s PDV-om.

Sistem poreza na dodatu vrijednost omogućava veće javne prihode i njihovo brže prikupljanje zbog obaveze da se PDV obračuna i plati kod svakog prometa, bez obzira da li su prodana roba i izvršene usluge naplaćeni.

Primjer:

Ako određena firma izvrši nabavku u iznosu od 1.000 KM, dobavljač će obračunati PDV od 17% (tj. 170 KM). Dakle, firma će platiti dobavljaču 1.170 KM, od čega je 170 KM ulazni porez. Kada firma dalje proda istu robu, recimo po cijeni od 1.200 KM, ona će na tu cijenu obračunati izlazni PDV ($1.200 \times 17\% = 204$ KM). Ukupna cijena koju će platiti krajnji kupac je 1.404 KM ($1.200 + 204$). Razlika između izlaznog i ulaznog poreza koja iznosi 34 KM ($204 - 170$) je poreska obaveza nastala u drugoj fazi prometa.

U BiH, porez na dodatu vrijednost (PDV) počeo se primjenjivati 1. januara 2006. godine. Standardna stopa PDV-a na oporezivi promet dobara i usluga i uvoz dobara u BiH je 17%. Zakonom su regulisana oslobađanja od plaćanja PDV-a i nulta stopa kod izvoza dobara.

Prema Zakonu o porezu na dodatu vrijednost, poreski obveznici su sva pravna i fizička lica koja imaju godišnji promet preko 50.000 KM, te poljoprivredna domaćinstva čiji katastarski prihod od poljoprivrednog zemljišta i šumarstva svih članova domaćinstva prelazi 15.000 KM. Ostala lica nisu zakonski obveznici, ali se mogu dobrovoljno prijaviti. Zakonom je takođe regulisano pravo povrata PDV-a u određenim slučajevima. UIO BiH donosi detaljne provedbene propise u vezi s povratom PDV-a, te drugim pitanjima koja su utvrđena Zakonom o porezu na dodatu vrijednost.

Kružne prevare u vezi s PDV-om nazivaju se "zajedničke prevare putem nestajućeg trgovca".

Primjer funkcionisanja takvih prevara je sljedeći:

Poreski obveznik uveze robu od partnerske firme iz neke zemlje, pri čemu je oslobođen plaćanja PDV-a. Zatim tu robu prepodaje drugim firmama u lancu (tzv. bufferi) uz malu ili nikakvu maržu, koje imaju pravo na povrat PDV-a (pret porez). Nabavljena roba nikada ne završi u maloprodaji na domaćem tržištu jer zadnja firma u lancu vraća robu u zemlju porijekla, odnosno prodaje je natrag inozemnoj firmi koja je pokrenula cijeli ciklus. Poreski obveznik proda i naplati robu s uračunatim PDV-om, ali ga nikad ne plati državi jer u međuvremenu nestane. Riječ je o fiktivnoj firmi bez zaposlenih, koja je osnovana samo u svrhu prevare. Vrlo brzo nakon obavljenog posla, odgovorna lica te firme postaju nedostupna poreznicima i poslovnim partnerima. Za prevaru su dovoljne tri firme, ali u lancu često učestvuje i više od deset firmi. U cijeloj priči, firme "bufferi" služe kako bi se zavarao trag i otežalo otkrivanje lanca Poreskoj upravi. Među njima mogu biti firme povezane s prevarantima, ali i privrednici koji su uvučeni u lanac mimo svoje volje.

Postoje određeni pokazatelji koji nam mogu pomoći da uočimo da je firma, namjerno ili nenamjerno, sudionik prevarnih shema/transakcija. Posebno treba obratiti pažnju da li je dobavljač novoosnovana ili nedavno aktivirana firma bez finansijske i poslovne povijesti, da li se daju ili primaju uputstva za plaćanje robe prema trećim licima koja nisu povezana s poslovnim odnosom, ili u zemlje poznate kao "poreske oaze". Nadalje, ako određeni poslovni partner često daje zajmove s nižom, nerealnom kamatom ili prodaje robu po znatno nižim cijenama, a pri tome se radi o firmi koja učestalo mijenja sjedište ili ima sjedište u stambenim zgradama ili uredima "iz usluge", te mijenja odgovorne osobe, to sve može ukazivati da se radi o firmi koja je sudionik kružnih prevara. Pored navedenog potrebno je obratiti pažnju i na vrstu robe koja je predmet nabavke, jer analize rizika često pokazuju da se vrsta robe koja je predmet kružnih prevara mijenja. Podaci o tome koja vrsta robe je u kojem periodu atraktivna za ovu vrstu prevara zavise od raznih faktora, kao što su visina poreza na pojedinu robu, zemlja porijekla i sl.

Plaćanje gotovim novcem

Uslovi i način plaćanja gotovim novcem propisani su entitetskim zakonima o unutrašnjem platnom prometu, uredbama donesenim na osnovu tih zakona i odlukom

o blagajničkom maksimumu poslovnih subjekata.

U našoj, kao i državama u okruženju, još uvijek se koristi gotovinsko plaćanje, koje je uređeno entitetskim uredbama o načinu plaćanja gotovinom i ograničeno, tzv. blagajničkim maksimumom, odnosno visinom iznosa gotovog novca u blagajni koji poslovni subjekti utvrđuju odlukom svog nadležnog organa.

Prema entitetskim uredbama o načinu plaćanja gotovinom, poslovni subjekti mogu plaćati gotovim novcem, odnosno vršiti isplate sa svog računa za sljedeće namjene:

1. isplate penzija, primanja iz oblasti boračko-invalidske zaštite i zaštite civilnih žrtava rata, i druga davanja fizičkim licima iz oblasti socijalne i dječije zaštite
2. isplate akontacije putnih troškova i dnevnica za službena putovanja u zemlji i inostranstvu
3. isplate naknada i drugih primanja koja se ne smatraju dohotkom i ne podliježu oporezivanju u skladu sa propisima koji regulišu porez na dohodak
4. otkup poljoprivrednih proizvoda, šumskih plodova, ljekovitog bilja, industrijskih i drugih sekundarnih sirovina od fizičkog lica
5. isplatu štete fizičkom licu po osnovu osiguranja imovine i lica, ako njihov pojedinačni iznos ne prelazi 300,00 KM
6. plaćanje takse konzularnim i diplomatskim predstavništvima
7. plaćanje dobara i usluga, izuzev plaćanja proizvoda u trgovini na veliko, prema drugom poslovnom subjektu, ako njihov pojedinačni iznos ne prelazi 200,00 KM
8. otkup efektivnog stranog novca i čekova za poslovne subjekte ovlaštene za obavljanje mjenjačkih poslova
9. isplatu sredstava fizičkim licima po odobrenim mikrokreditima, i
10. isplatu dobitaka fizičkim licima, ostvarenih učešćem u igrama na sreću koje se priređuju u skladu s relevantnim propisima.

Poduzetnik

Poduzetnik je vlasnik preduzeća ili obrta, odnosno osoba koja upravlja resursima i preuzima rizik s ciljem ostvarivanja dobiti.

Savremena ekonomska teorija prepoznaje poduzetnika kao samostalnog pojedinca koji se bavi jednom ili više djelatnosti kao što su: proizvodnja, poljoprivreda, pružanje usluga i drugo, radi ostvarivanja profita, bilo da se radi o vlasniku firme, fizičkom licu koje obavlja samostalnu djelatnost, ulagaču kapitala, rentijeru imovine i imovinskih prava i slično.

U svakodnevnom životu pojam poduzetnika se upotrebljava za označavanje različitih statusa (nekad je to sinonim za vlasnika firme ili samostalne djelatnosti, nekad za menadžera, a nekad za poslovnog čovjeka). Međutim, moderna ekonomska teorija dovoljno jasno razgraničava pojam menadžera i poduzetnika u smislu da se za pojam poduzetnika prvenstveno uzima određenje da je to fizičko lice koje preuzima rizik u cilju ostvarivanja što većih finansijskih efekata.

Pomoćne knjige

Pod pomoćnim knjigama se podrazumijevaju evidencije koje služe za raščlanjivanje sintetičkih konta glavne knjige (videjeti pod: "Konto").

Shodno tome, pomoćne knjige sadrže analitičke evidencije onih kategorija poslovnih promjena koje se na kontima glavne knjige vode sintetički.

Takve su npr. pomoćne knjige osnovnih sredstava, materijala i sitnog inventara, kupaca, dobavljača, robe i proizvoda na zalihama i tako dalje.

Osnovna specifičnost pomoćnih knjiga je da se zbir i karakter proknjiženih promjena u svakoj pomoćnoj knjizi mora slagati sa zbirom i karakterom promjena proknjiženih na odgovarajućem kontu glavne knjige.

Svako neslaganje stanja iskazanog u pomoćnim knjigama sa stanjem na odgovarajućim sintetičkim kontima glavne knjige podrazumijeva postojanje nenamjerne ili namjerne greške.

Porez

Porez je prinudna obaveza prema državi koju imaju pojedinci, firme i druge organizacije, bez neposredne protivčinidbe.

Porez je prihod državnog (kao i entitetskog, kantonalnog, opštinskog) budžeta. Porezi koji se naplaćuju neposredno od poreskog obveznika su direktni porezi. To su: porez na ostvareni prihod, porez na dohodak, porez na dobit, porez na imovinu, porez na nasljedstvo i tako dalje.

Porez koji poreski obveznik plaća, ali se teret poreza prevlađuje na kupca proizvoda i usluga je indirektni porez. Na primjer, trgovac plaća porez na prodatu robu, ali taj porez uračunava u prodajnu cijenu. Dakle, porez plaća kupac robe, a trgovac samo posređuje između kupca i države. U ovu vrstu poreza spadaju porez na dodatu vrijednost i akcize.

Porez na dobit

Porez na dobit je porez kojeg pravno lice plaća na dobit ostvarenu obavljanjem registrovane djelatnosti. Utvrđuje se na osnovu poslovnih knjiga i evidencija koje se vode u skladu sa propisima o računovodstvu i međunarodnim računovodstvenim standardima, kao i evidencija i korekcija koje su propisane Zakonom o porezu na dobit, Pravilnikom o transfernim cijenama i Pravilnikom o primjeni Zakona o porezu na dobit za poreski period koji je, u principu, jednak kalendarskoj godini.

Iznimno, poreski period može biti i različit od kalendarske godine u slučajevima početka (i prestanka) poslovanja pravnog lica u toku (i prije isteka) kalendarske godine, te statusnih promjena pravnog lica.

Rezidentna i nerezidentna pravna lica dužna su da podnesu propisane poreske prijave za kalendarsku godinu i poreski bilans na osnovu kojih utvrđuju osnovicu za oporezivanje dobiti. Poresku osnovicu predstavlja oporeziva dobit poreskog obveznika –pravnog lica utvrđena u poreskom bilansu nakon usklađivanja sa računovodstvenim iznosima iz bilansa uspjeha (vidjeti pod: "Bilans uspjeha") na koju se

primjenjuje propisana stopa i dobrovoljno iskazuje iznos poreza na dobit.

Porez na dobit iskazuje se na poreskoj prijavi, koja se za kalendarsku godinu predaje najkasnije do kraja trećeg mjeseca tekuće godine, a plaća se najkasnije u roku od narednih 20 dana (u FBiH), odnosno do 31. marta (u RS-u). Poreska prijava u BD se predaje u roku od 90 dana nakon završetka poreske godine, a u slučaju kalendarske poreske godine najkasnije do 31. marta tekuće za prethodnu godinu.

Na osnovu utvrđenog godišnjeg iznosa poreza na dobit, plaćaju se mjesečne akontacije poreza za sljedeću godinu.

Akontacije poreza na dobit se plaćaju mjesečno na osnovu prijave poreza na dobit prethodnog poreskog perioda.

Iznos mjesečne akontacije može se izmijeniti na zahtjev poreskog obveznika u slučajevima:

- Statusnih promjena poreskog obveznika
- Kada postoji osnovana pretpostavka da će poreski obveznik poslovati sa gubitkom, uz uslov da tu pretpostavku osnovano može dokazati
- Prirodnih i drugih nesreća koje su bitno uticale na poslovanje poreskog obveznika

Mjesečnu akontaciju može izmijeniti i Poreska uprava nakon inspekciskog nadzora ili na osnovu drugih podataka o poslovanju poreskog obveznika sa kojima raspolaže i u tim slučajevima rješenjem utvrditi novi mjesečni iznos akontacije poreza na dobit.

Poreski obveznik koji počinje sa poslovanjem prvi put:

- u FBiH i u BD nije dužan plaćati akontacije poreza na dobit do podnošenja prve prijave poreza na dobit
- u RS-u podnosi poresku prijavu sa procjenom dobiti u roku od 30 dana od početka obavljanja djelatnosti i na osnovu nje plaća mjesečne akontacije poreza na dobit.

Porez na dohodak

Porez na dohodak je vrsta poreza kojim se oporezuju primanja fizičkih lica (poreskih obveznika), koja predstavljaju oporezivi dohodak.

Sva pitanja vezana za oporezivanje dohotka fizičkih lica (poreski obveznik, poreska osnovica, poreska stopa, poreska oslobođanja, kao i način i postupak plaćanja

poreza na dohodak), uređena su zakonima o porezu na dohodak i podzakonskim aktima FBiH, RS-a i BD-a.

Nerezidentna fizička lica koja ostvaruju oporezivi dohodak u BiH dužna su da plaćaju porez na dohodak u skladu s gore navedenim zakonskim propisima.

Zakonom o porezu na dohodak FBiH propisano je da su oporezivi dohoci koje rezidentni poreski obveznik/građanin ostvari od:

- nesamostalne djelatnosti
- samostalne djelatnosti
- imovine i imovinskih prava
- ulaganja kapitala i
- učešća u nagradnim igrama i igrama na sreću.

Zakonom o porezu na dohodak RS propisana je obaveza obračunavanja i plaćanja poreza na dohodak od:

- ličnih primanja
- samostalne djelatnosti
- autorskih prava, prava srodnih autorskim pravima i prava industrijske svojine
- kapitala
- kapitalnih dobitaka
- iz stranih izvora, i
- ostalog dohotka.

Postupak utvrđivanja i naplate poreza na dohodak je različit za navedene djelatnosti, za pojedine podvrste iste djelatnosti, za rezidente i nerezidente, a takođe zavisi i od činjenice gdje je ostvaren dohodak (unutar ili izvan entiteta).

U poresku osnovicu ne uključuju se oporezivi dohoci na koje je porez na dohodak obračunat i naplaćen po odbitku (vidjeti pod: "Porez po odbitku") u toku poreskog perioda koji se smatraju konačnom poreskom obavezom, kao ni dohodak ostvaren obavljanjem samostalne djelatnosti u slučaju da se porez plaća u paušalnom iznosu (vidjeti pod: "Paušalno oporezivanje").

Osnovicu poreza na dohodak rezidenta predstavlja razlika između ukupnih oporezivih prihoda stečenih u jednom poreskom periodu i ukupnih odbitaka koji se mogu priznati u vezi sa sticanjem tog prihoda u skladu s relevantnim zakonskim propisima.

Poreska oslobođenja i olakšice su regulisani entitetskim zakonima o porezu na dohodak.

Porez na nasljeđe i poklon

U RS-u je oporezivanje naslijeđene imovine regulisano Zakonom o porezu na dohodak tako da se ta vrsta nasljeđa smatra kapitalnim dobitkom. Kod prenosa prava bez naknade (nasljeđe i poklon) poresku osnovicu predstavlja pozitivna razlika između tržišne cijene imovine (u momentu prenosa) i njene nabavne vrijednosti.

U FBiH porez na naslijeđenu/poklonjenu imovinu propisan je kantonalnim zakonima.

U Kantonu Sarajevo, za razliku od drugih kantona, poreska oslobođenja koja tretiraju nasljeđe i poklon su propisana Zakonom o porezu na promet nepokretnosti.

Tako se, između ostalog, ne plaća porez na prenos vlasništva na nepokretnostima po osnovu nasljeđa i poklona u slučajevima kada je nasljednik, odnosno poklonoprimalac, prvog nasljednog reda, bračni drug ako je u drugom nasljednom redu, roditelji kada nasljeđuju i primaju na poklon od djece i maloljetna djeca bez oba roditelja ako se nalaze na redovnom školovanju.

U svim drugim slučajevima, ova vrsta poreza se prilikom nasljeđivanja plaća tako što se na procijenjenu vrijednost nepokretnosti plaća porez u iznosu od 8%, a porez na poklone u visini od 10%.

U Unsko-sanskom kantonu, za razliku od većine drugih kantona gdje je ujednačena stopa poreza i iznosi 5%, porez na nasljeđe plaća se po stopi od 3%, a porez na poklon plaća se po stopi od 10% na utvrđenu osnovicu.

U Zeničko-dobojskom kantonu obveznik poreza na nasljeđe i poklon je fizičko i pravno lice koje na teritoriji Kantona naslijedi ili primi na poklon imovinu na koju se plaća porez na nasljeđe i poklon, kao i lice koje naslijedi ili primi na poklon pravo uživanja ili korištenja nekretnine.

Ako se nasljednik, odnosno poklonoprimalac odrekne nasljedstva ili poklona ili ga ustupi, porez plaća lice kojem je nasljedstvo ili poklon pripalo ili mu je ustupljeno.

Obaveza plaćanja poreza na nasljeđe i poklon nastaje u trenutku pravosnažnosti rješenja o nasljeđivanju, odnosno u trenutku prijema poklona. Poklon se smatra primljenim u trenutku potpisivanja ugovora

o poklonu, a ako ugovor nije zaključen – u trenutku prijema poklona.

Osnovica poreza na nasljeđe i poklon je tržišna vrijednost primljene imovine u trenutku nastanka poreske obaveze nakon odbitka dugova i troškova koji terete imovinu na koju se plaća ovaj porez.

Pitanja u vezi s porezom na nasljeđe i poklone su na sličan način regulisana zakonima ostalih kantona u FBiH.

U BD, Zakonom o porezu na dohodak je regulisano da se nasljedstvo i poklon u skladu sa propisima o nasljeđivanju zaključno sa drugim nasljednim redom ne smatraju dohotkom.

Porez na prihod od imovine

Pod porezima na prihode od imovine, u širem smislu, podrazumijevaju se svi porezi koji prate imovinu.

Ovdje je riječ, prije svega, o porezu na prihode ostvarene:

- izdavanjem u zakup ili podzakup nepokretne imovine (zgrade, zemljište i drugo)
- otuđenjem (prodajom) nepokretne imovine, i
- izdavanjem u zakup pokretne imovine (postrojenja i oprema). Pitanje poreza od imovine je na različit način regulisano u RS-u i u FBiH, s tim što to pitanje nije ujednačeno ni na teritoriji FBiH.

U FBiH, porez na imovinu za iznajmljivanje prostora plaća se prema utvrđenoj cijeni po kvadratu korisne površine, za putnička vozila prema zapremini motora, a za stolove u kasinu i aparate za igre na sreću i zabavne igre, shodno gradskim/opštinskim odlukama, u godišnjem paušalnom iznosu.

Dohodak od iznajmljivanja nepokretne imovine predstavlja razliku između prihoda ostvarenih po tom osnovu i rashoda u vezi s iznajmljivanjem, pri čemu poreski obveznik ima mogućnost odbijanja stvarnih troškova po principu blagajne (prihodi se evidentiraju tek nakon što su naplaćeni, a troškovi nakon što su plaćeni) ili priznavanja troškova u procentu od 30% od ostvarenog prihoda ukoliko se izdaju zgrade, zemljišta, stambeni i poslovni prostori po osnovu ugovora o iznajmljivanju, odnosno po procentu od 50% od ostvarenog prihoda ako se izdaju stanovi,

sobe i kreveti putnicima i turistima za koje je plaćena boravišna taksa.

Dohodak od otuđenja nepokretnosti koje su otuđene nakon tri godine od dana nabavke, kao i dohodak ostvaren otuđenjem nepokretnosti koje su služile za stanovanje poreskom obvezniku ili članovima njegove uže porodice, ne oporezuju se.

Oporezivanje imovine nije regulisano na nivou FBiH, nego je uređeno kantonalnim zakonima. Prema tim zakonima, oporezuje se sljedeća imovina: vikendice, poslovne prostorije, stanovi koji se izdaju pod zakup, garaže, motorna vozila, letjelice i plovni objekti.

U RS-u, prihodi ostvareni izdavanjem u zakup ili podzakup pokretne i nepokretne imovine predstavljaju prihode od kapitala. Poresku osnovicu za obračun poreza na dohodak od davanja u zakup pokretne i nepokretne imovine je dohodak koji se dobije kada se od ukupnog prihoda po osnovu zakupa odbiju normirani troškovi u visini 20% tog prihoda.

Dohodak od otuđenja (prodaje) imovine predstavlja porez na dohodak od kapitalnih dobitaka, s tim što kapitalni dobitak predstavlja pozitivnu razliku između prodajne cijene imovine i njene nabavne vrijednosti. Prodajnom cijenom smatra se ugovorena cijena, odnosno tržišna cijena koju utvrđuje Poreska uprava RS ako je ugovorena cijena niža od tržišne.

Sva pitanja u vezi s oporezivanjem prihoda od imovine u BD propisana su Zakonom o porezu na dohodak.

Porez na promet nepokretnosti

Porez na promet nepokretnosti je porez na promet građevinskih objekata i zemljišta.

U BiH se na promet novih građevinskih objekata plaća PDV, dok je u entitetima na različit način regulisano oporezivanje korištenih nepokretnosti.

U RS-u nije propisana obaveza plaćanja poreza na promet nekretnina (vidjeti pod: "Porez na prihod od imovine").

U FBiH, pitanja u vezi s oporezivanjem prometa nepokretnosti su propisana kantonalnim zakonima o porezu na promet nepokretnosti. Poreski obveznici, zavisno od toga na čijem se području nalazi nekretnina, mogu biti prodavac i kupac, s tim što prodavac svoju obavezu može prenijeti na kupca, što se u praksi najčešće i dešava.

Prema kantonalnim zakonima, različito je regulisano šta se podrazumijeva pod prometom nekretnina, kada

se plaća porez na promet nekretnina, a posebno se razlikuju olakšice i oslobođanja.

Zakonom o porezu na dohodak FBiH je propisano da poresku osnovicu kod prometa (otuđenja) nekretnina čini razlika između prihoda utvrđenog prema tržišnoj vrijednosti nekretnine koja se otuđuje i nabavne vrijednosti uvećane za rast proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda.

U BD, Zakonom o porezu na nekretnine je propisano da poresku osnovicu za porez na nekretnine predstavlja tržišna vrijednost nekretnine na dan 31. decembra prethodne godine.

Porez po odbitku

Porez po odbitku je porez koji se plaća na oporezivi dohodak koji ostvare nerezidenti u BiH.

Prema entitetskim zakonima o porezu na dobit, porez po odbitku obračunava se i plaća pri isplati prihoda nerezidentnom pravnom licu (vidjeti pod: "Nerezident") primjenom stope 10% na iznos prihoda nerezidenta, ukoliko ugovorom o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja nije drugačije uređeno.

Poreska osnovica je bruto iznos prihoda od koga se, u skladu s zakonima o porezu na dobit, odbija i plaća porez po odbitku.

Porez po odbitku obračunava i uplaćuje isplatilac prihoda (rezident FBiH, odnosno RS-a ili BD-a) u trenutku isplate prihoda koji su, prema relevantnim propisima, predmet oporezivanja porezom po odbitku. U slučaju da je naknada za neku uslugu koja se oporezuje sa porezom po odbitku ugovorena, a neisplaćena, takva naknada se do trenutka isplate neće oporezivati porezom po odbitku. Ukoliko isplatilac prilikom isplate oporezivih prihoda nerezidentu ne odbije porez po odbitku od tog prihoda, dužan je da obračuna i na svoj teret plati porez po odbitku na isplaćeni iznos.

Poreska evazija

Poreska evazija je pojava izbjegavanja plaćanja poreza koja može biti zakonita ili dopuštena (kad poreski obveznik ne dolazi u sukob sa zakonom) i nezakonita ili nedopuštena (koja za sobom nužno povlači sankcije). Uporedno s razvojem poreskih oblika, počeli

su se razvijati različiti načini izbjegavanja plaćanja poreske obaveze.

Zakonita poresna evazija može biti:

1. namjerna
 - a. sa stajališta poreskog obveznika kad poduzima određene korake upravo s namjerom da izbjegne plaćanje poreza
 - b. sa stajališta države koja, donoseći propis o određenom porezu, očekuje da on ne bude plaćen (zakonom organizovana poreska evazija, kakva je npr. u slučaju kad se uvode izuzetno visoka carinska opterećenja kojima se potencijalne uvoznike želi odvratiti od uvoza takve robe).
2. nenamjerna
 - a. sa stajališta poreskog obveznika u slučaju kad neplaćanje poreza predstavlja samo usputnu, slučajnu posljedicu njegovih aktivnosti ili propuštanja koje je on učinio iz motiva koji nemaju veze sa željom odnosno namjerom da se izbjegne plaćanje poreza
 - b. sa stajališta države u slučaju kad poreski obveznici koriste tzv. "rupe" odnosno "praznine" u zakonu, jer su oni neprecizno formulisani.

Ako poreski obveznik direktno krši zakonske odredbe i nezakonito djeluje obavljajući gospodarsku djelatnost, onda govorimo o nezakonitoj/nelegalnoj poreskoj evaziji, odnosno poreskoj utaji, a kao dodatni problem javlja se i ubacivanje novca nezakonitog porijekla u legalne poslove (vidjeti pod: "Poreska utaja" i "Pranje novca").

Poreska evazija se može uočiti praćenjem toka novca te kontrolom obavljanja cjelokupnog novčanog poslovanja preko žiroračuna, traženjem neuobičajenih odstupanja između stečene imovine poreskog obveznika i prijavljenog dohotka, što bi omogućilo utvrđivanje tačnijih poreskih osnovica, kao i ravnomjernije oporezivanje i sl. Ako se, na primjer, mora plaćati porez na prodaju određenog proizvoda, a neko iz bilo kojeg razloga proda manje, smatra se da je legalno izbjegao poresku obavezu. No ako je državi prijavio manju prodaju od one stvarne, tada je ilegalno izbjegao, odnosno utajio porez. Često se legalno izbjegava plaćanje poreza tako što se profit, najčešće dividenda, prebacuje u poreske sisteme u kojima postoji oslobođenje oporezivanja na te vrste prihoda.

Poreska evazija predstavlja ozbiljan problem za relativno nove članice Evropske unije, a pogotovo za zemlje u tranziciji (kakva je i BiH).

Tri najčešća oblika poreske evazije su poreska prikriivanja kod poreza na dohodak, poreza na dodatu vrijednost, te kod poreza na dobit.

Kada je u pitanju izbjegavanje prikazivanja i plaćanja tačnih iznosa kod poreza na dohodak, to se "izvodi" kroz rad na crno i plaćanje u gotovini ili prijavom radnika na minimalnu platu, dok se razlika do ugovorene plate isplaćuje u gotovini ili u robi (naročito u trgovačkim firmama), zloupotrebom toplog obroka koji se isplaćuje umjesto plate i slično.

Kod PDV-a poreska evazija se odvija kroz neizdavanje računa ili izdavanje neispravnih računa, što se najčešće dešava kod uslužnih djelatnosti i u trgovini, odnosno u djelatnostima u kojima se promet obavlja većinom u gotovini.

Iako se donošenjem novih propisa o oporezivanju dobiti prostor za prikazivanje niže poreske osnove poreza na dobit smanjuje, još uvijek je kroz nepravilno iskazivanje poresko nepriznatih rashoda (na primjer, u poreskom bilansu se kao poreski rashodi iskazuju rashodi koji shodno zakonskim propisima nemaju karakter poreskog rashoda i na taj način se nezakonito umanjuje poreska osnovica, odnosno poreska obaveza), posebno kod povezanih lica, prisutna mogućnost poreske evazije (vidjeti pod: "Povezane transakcije").

Poreska kartica

Poreska kartica, u smislu Zakona o porezu na dohodak, dokument je koji sadrži podatke o poreskom obvezniku, podatke za ostvarivanje prava na umanjene poreske osnovice, kao i podatke o obračunu dohotka, poreza na dohodak i umanjenu poreske osnovice.

Saglasno Zakonu o porezu na dohodak FBiH, na temelju podnesenog pisanog zahtjeva i odgovarajuće vjerodostojne dokumentacije o izdržanim članovima uže porodice i/ili invaliditetu, Poreska uprava utvrđuje ukupan faktor ličnog odbitka koji iskazuje u poreskoj kartici poreskog obveznika.

Poslodavac, kojem je zaposlenik dostavio svoju poresku karticu, dužan je pri svakoj isplati oporezivih prihoda po osnovu nesamostalne djelatnosti poresku osnovicu za obračun akontacije poreza na dohodak umanjiti za iznos ličnog odbitka koji se izračunava množenjem ukupnog faktora iz poreske kartice sa mjesečnim iznosom osnovnog ličnog odbitka.

Poresku karticu zaposlenika poslodavac je dužan čuvati do prestanka radnog odnosa. Pri raskidu

ugovora o radu, poslodavac je dužan zaposleniku predati poresku karticu radi dostave iste novom poslodavcu, a fotokopiju ili ovjereni prepis iste zadržati za svoje potrebe odnosno radi inspeksijskog nadzora.

Zaposlenik može imati samo jednu poresku karticu, a ukoliko istovremeno ima više poslodavaca, zaposlenik može izabrati kojem će poslodavcu predati svoju poresku karticu.

U slučaju otuđenja, gubitka, uništenja ili nestanka poreske kartice, nadležna ispostava Poreske uprave dužna je na zahtjev zaposlenika izdati novu poresku karticu, s tim da se na poreskoj kartici mora označiti i ovjeriti da se radi o duplikatu poreske kartice.

Kada u toku ili po isteku poreskog perioda rezidentu prestane radni odnos kod poslodavca koji ima sjedište na području FBiH, od prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon prestanka radnog odnosa to fizičko lice gubi pravo na daljnje korištenje prava na lične odbitke po osnovu poreske kartice.

Poslodavac kod kojeg je to lice bilo u radnom odnosu dužan je o prestanku radnog odnosa tog lica obavijestiti Poresku upravu u roku od pet dana od dana prestanka radnog odnosa radi poništavanja poreske kartice. Ukoliko je navedeno fizičko lice zasnovalo radni odnos kod drugog poslodavca, obavještava nadležnu organizacionu jedinicu Poreske uprave radi produženja poreske kartice odnosno nastavka korištenja prava na lični odbitak i evidentiranja podataka o novom poslodavcu.

Ako fizičko lice koje ima poresku karticu u toku poreskog perioda prestane trajno sticati oporezive prihode, može se, ukoliko ispunjava uslove, u narednom poreskom periodu prijaviti kao izdržavano lice od strane člana uže porodice sa kojim živi u zajedničkom domaćinstvu. U tom slučaju poreski obveznik – rezident, koji prijavljuje to lice za izdržavanje, uz podnošenje Zahtjeva za izdavanje nove poreske kartice mora priložiti originalni primjerak poreske kartice lica koje prijavljuje za izdržavanje.

Zakonom o porezu na dohodak BD-a, ostvarivanje prava na umanjene osnovice za obračun mjesečne akontacije poreza na dohodak je regulisano na sličan način kao i u FBiH.

Zakonom o porezu na dohodak RS i Pravilnikom o postupku, načinu obračuna i ostvarivanja prava na oslobađanje i prava na odbitak od poreske osnovice poreza na dohodak, pravo poreskog obveznika na osnovni lični odbitak od poreske osnovice nije uslovljeno poreskom karticom, dok pravo na odbitak po drugim osnovima utvrđenim Zakonom poreski obveznik ostvaruje na osnovu poreske kartice.

Poreska obaveza

Pod poreskom obavezom, u smislu zakona kojima je utvrđena nadležnost poreskih organa u BiH, smatra se svaka obaveza plaćanja koju je poreski obveznik dužan da plati u korist budžeta BiH, entiteta, kantona, gradova, opština i fondova, a koja predstavlja prinudno davanje po osnovu poreza, carina, akciza, putarina, doprinosa, naknada i takse.

Razumljivo je da u navedenoj definiciji ima mnogo pojedinačnih specifičnosti, ali im je zajednička karakteristika da se dospjele, a neplaćene poreske obaveze, uključujući novčane kazne i pripadajuće kamate, mogu naplatiti prinudnim putem, u skladu sa poreskim i drugim zakonima.

Poreska osnovica

Poreska osnovica je bazna veličina ili vrijednost na koju se primjenjuje poreska stopa pri izračunavanju poreske obaveze.

Po pravilu, poreska osnovica za obračun poreza na dobit i poreza na dohodak je razlika između oporezivih prihoda i rashoda (koji su bili potrebni za ostvarenje tih prihoda) umanjениh ili uvećanih za obračun odnosnog poreza, shodno propisima o oporezivanju.

Na primjer, osnovicu za obračun poreza na dobit predstavlja razlika između oporezivih prihoda i rashoda (koji su bili potrebni za ostvarenje tih prihoda) uvećana za rashode po osnovu: kamata zbog neblagovremenog plaćanja obaveza, poklona i priloga datih političkim strankama i drugih rashoda u skladu sa entitetskim zakonima o porezu na dobit i umanjena za prihode od naplaćenih otpisanih potraživanja koji su u prethodnom periodu bili uključeni u poresku osnovicu a nisu bili priznati kao rashodi i za ostala umanjena u skladu sa zakonskim propisima.

Međutim, kod izračunavanja indirektnih poreza, utvrđivanje poreske osnovice zavisi od više faktora.

Na primjer, poreska osnovica može da bude određena količinom koja se izražava mjernim jedinicama (kod utvrđivanja carine i akcize), da se utvrđuje po vrijednosti, paušalno i na temelju velikog broja elemenata koji su relevantni za njeno utvrđivanje, u skladu s važećim zakonskim propisima.

Pri tome se najčešće koristi direktna metoda (metoda vlastite prijave) koja podrazumijeva utvrđivanje

poreske obaveze na temelju podataka koje poreski obveznik dostavi Poreskoj upravi.

U određenim slučajevima, potrebno je primijeniti i administrativnu (službenu) metodu. Ova metoda podrazumijeva da Poreska uprava ne prihvata kao tačne sve podatke koje je dostavio poreski obveznik, nego utvrđuje činjenice na osnovu kojih će utvrditi poresku osnovicu.

Poreska prijava

Poreska prijava je prijava poreske obaveze koju je poreski obveznik dužan da podnese UIO BiH, odnosno Poreskoj upravi entiteta ili BD-a i sastoji se od izvještaja i drugih relevantnih dokumenata u vezi s poreskom obavezom tog lica, te iznosa poreske obaveze koju je utvrdio poreski obveznik.

Pravno lice podnosi poreske prijave organizacionoj jedinici Poreske uprave kod koje je registrovano kao poreski obveznik.

Fizičko lice – poduzetnik podnosi svoju poresku prijavu organizacionoj jedinici Poreske uprave u čijoj se nadležnosti nalazi mjesto na kojem se obavlja većina njegovih poslovnih aktivnosti i u kojoj je to fizičko lice registrovano kao poreski obveznik.

Fizička lica – građani svoje poreske prijave podnose organizacionoj jedinici Poreske uprave prema prebivalištu, a ako se radi o poreskim obavezama fizičkih lica – građana u vezi s prometom nekretnina, poreske prijave se podnose ispostavi Poreske uprave na čijem području se nalaze te nekretnine.

Rokovi za podnošenje poreskih prijava i raznih izvještaja precizirani su relevantnim zakonima, a obrasci su sastavni dio pratećih pravilnika o primjeni zakona.

Poreska utaja

Poreska utaja je namjerno, potpuno ili djelimično izbjegavanje plaćanja poreza i doprinosa (vidjeti pod: "Poreska evazija").

Najčešći načini poreske utaje u sistemu direktnih poreza su:

- dvostruko vođenje poslovnih knjiga (jedne se knjige prezentuju poreskim službenicima, a u drugima se evidentira stvarni promet
- plaćanje robe i usluga u gotovini, bez evidentiranja u poslovnim knjigama
- rad na crno
- plaćanja u naturi ili u protivusluzi, koja se ne evidentiraju u poslovnim knjigama
- lažiranje podataka u poreskoj prijavi i sl.

Najčešći načini poreske utaje u sistemu poreza na dodatu vrijednost su:

- izdavanje fiktivnih poreskih faktura koje glase na nepostojeća preduzeća
- pribavljanje ulaznih poreskih faktura koje glase na nepostojeća preduzeća
- neprijavlivanje pravnog lica da se registruje u sistem PDV-a iako ostvaruje promet u iznosu koji ga obavezuje da se registruje, i sl.

Granica između poreskog izbjegavanja i poreske utaje vrlo je tanka, te gotovo nevidljivo poresko izbjegavanje vrlo lako može preći u poresku utaju, kao jednu od karakteristika sive ekonomije. Osnovna razlika između izbjegavanja plaćanja poreza i poreske utaje je u tome što se kod izbjegavanja plaćanja poreza koristi nedorečenost poreskih propisa kako bi se platio manji iznos poreza, a kod utaje poreza poreski obveznik te propise direktno krši kako bi smanjio poresku obavezu.

Poreska zastarjelost

Poreska zastarjelost se definiše kao vrijeme nakon čijeg proteka poreski organ više nema pravo utvrđivati poreske obaveze, kamate,

pokrenuti prekršajni postupak, naplatiti porez, kamate, troškove postupka i novčane kazne.

Takođe, protekom vremena poreski obveznik nema više pravo tražiti povrat poreza, kamata, troškova postupka i novčanih kazni.

Zastara ne može nastupiti ako poreski organ nije znao niti je mogao znati za postojanje obaveze poreskog obveznika koji je bio dužan prijaviti nastanak poreske obaveze. U opisanom slučaju, poreska obaveza počinje teći od trenutka kada je poreski organ saznao za obavezu poreskog obveznika.

Tok zastare može se prekinuti, pošto se pravo na utvrđivanje, odnosno naplatu poreza, kamata i troškova naplate prekida svakom službenom radnjom poreskog organa usmjerenom na utvrđivanje ili naplatu poreza, kamata i troškova postupka, koja je dostavljena na znanje poreskom obvezniku, kao i svakom radnjom poreskog obveznika dostavljenom na znanje poreskom organu radi ostvarenja prava na povrat poreza naplaćenog bez pravne osnove ili više plaćenog poreza, kamata i troškova postupka.

Zakonom o PU FBiH i Zakonom o PU BD, utvrđeni su sljedeći rokovi zastare:

Utvrđivanje poreske obaveze rješenjem PU zastarijeva istekom roka od pet godina od dana podnošenja poreske prijave, odnosno od dana isteka roka u kome je poreski obveznik bio dužan podnijeti prijavu, osim ako je prijava bila lažna ili nije podnesena (u ova dva slučaja ne postoji rok zastare).

Pravo na podnošenje zahtjeva za računanje poreske obaveze u ispunjenje buduće obaveze ili za povrat preplaćene obaveze zastarijeva istekom roka od tri godine od dana kada je pretplata izvršena.

Naplata utvrđene poreske obaveze prinudno ili sudskim putem zastarijeva istekom roka od pet godina od dana dospelosti poreske obaveze.

Zakonom o poreskom postupku RS propisani su sljedeći rokovi zastarjelosti utvrđivanja i naplate poreskih obaveza:

Utvrđivanje poreske obaveze rješenjem PU zastarijeva istekom roka od pet godina od dana podnošenja poreske prijave, odnosno od dana dospjeća poreske obaveze, računajući od dana koji je kasnije nastupio.

Pravo na podnošenje zahtjeva za računanje poreske obaveze u ispunjenje buduće obaveze ili za povrat preplaćene obaveze zastarijeva istekom roka od tri godine od dana prijema obavještenja o preplati poreskih obaveza.

Naplata utvrđene poreske obaveze prinudno ili sudskim putem zastarijeva istekom roka od tri godine

od dana dospelosti za plaćanje prijavljene poreske obaveze ili izvršnosti rješenja za plaćanje poreza.

Pravo PU na naplatu poreskih obaveza u svim slučajevima, izuzev obaveze po osnovu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, zastarijeva istekom roka od šest godina od dana dospelosti za plaćanje poreske obaveze ili izvršnosti rješenja za plaćanje

Pravo PU na utvrđivanje i naplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje ne zastarijeva..

Poreske olakšice

Pod poreskim olakšicama se podrazumijeva umanjjenje poreske osnovice koje može biti utvrđeno u apsolutnom iznosu ili u procentu od poreske osnovice

Prema relevantnim propisima FBiH, RS-a i BD-a, umanjjenje poreske osnovice za oporezivanje dobiti moguće je po osnovu investiranja i zapošljavanja nove radne snage.

Umanjenje osnovice za oporezivanje dohotka moguće je takođe i za:

1. Plaćene kamate za stambeni kredit koji se koristi prvi put
2. Za troškove zdravstvenih usluga u javnim zdravstvenim ustanovama
3. Kod utvrđivanja nižih osnovica za plaćanje doprinosa kod obveznika koji porez na dohodak utvrđuju i plaćaju u paušalnom iznosu
4. Za zaposlenike u rudnicima uglja, tekstilnoj, kožnoj i industriji obuće prilikom isplate plata, niskoakumulativnim djelatnostima starih zanata
5. Kod poljoprivrednih proizvođača koji nisu obveznici PDV-a
6. U drugim slučajevima u skladu s važećim propisima BH entiteta i BD-a).

Poreski bilans

Poreski bilans je propisani obrazac na kome poreski obveznik utvrđuje poresku osnovicu

i konačan iznos poreza na dobit za svaku godinu.

U praksi, po pravilu, postoji razlika između računovodstvenog poslovnog rezultata i oporezive dobiti ili poreskog gubitka (vidjeti pod: "Porez na dobit").

Poresko bilansiranje predstavlja korigovanje, odnosno obračunsku radnju kojom se računovodstveni poslovni rezultat dovodi na nivo oporezive dobiti ili poreskog gubitka, što je propisano zakonima o porezu na dobit i pravilnicima o primjeni tih zakona u entitetima i BD-a.

U odnosu na MRS, poreski propisi, u principu, strožije tretiraju pojam priznatih troškova, odnosno rashoda, tako da se određeni rashodi, koji su objektivno nastali i kao takvi priznati u skladu sa MRS-om, ne priznaju u poreskom bilansu (prilikom utvrđivanja osnovice za oporezivanje dobiti).

Nakon svih poreskih korekcija, a posebno usklađivanja prihoda i rashoda u poreskom bilansu, konačna obaveza poreza na dobit utvrđuje se u godišnjoj poreskoj prijavi, koja se predaje poreskom organu do kraja marta tekuće za prethodnu godinu (vidjeti pod: "Poreska prijava").

Poreski dužnik

Poreski dužnik je poreski obveznik koji poresku obavezu (bilo koju vrstu indirektnog ili direktnog poreza, doprinosa, takse ili naknade čiju naplatu provodi poreski organ) nije platio u zakonskom roku.

Poreski dužnik može biti pravno i fizičko lice.

Ukoliko dospjeli poreski dug nije plaćen blagovremeno, poreski organ može poslati poreskom dužniku obavijest o iznosu duga i pozvati ga da isti izmiri.

U suprotnom, poreski organ izdaje nalog za plaćanje, koji se mora izmiriti u roku od deset dana.

Ako poreski dužnik ni u tom roku ne izmiri poreske obaveze, pokreće se postupak prinudne naplate duga putem pljenidbe novčanih sredstava na poslovnim računima, pljenidbe i prodaje pokretnine ili nekretnine i druge imovine.

Isto tako, poreski dug se može naplatiti i od supsidijarnog dužnika, odnosno poreskog jemca.

Poreski gubitak

Poreski gubitak predstavlja negativnu razliku između prihoda i rashoda (negativnu poresku osnovicu) utvrđenu u poreskom bilansu poreskog obveznika.

Poreski gubitak koji se iskazuje u poreskom bilansu može se iskoristiti za umanjenje poreske osnovice u budućim obračunskim periodima, najdalje pet godina od godine u kojoj je prvi put iskazan. Rok od pet godina teče posebno za svaki preneseni poreski gubitak. Nakon isteka tog roka prestaje pravo na odbitak neiskorištenog iznosa poreskog gubitka za tu godinu.

Poreski gubitak se koristi u prvoj narednoj godini u kojoj je ostvarena dobit. Poreska osnovica se uvijek umanjuje za poreske gubitke starijeg datuma.

Poreski gubitak obveznika koji je nastao van teritorije entiteta u BiH u kojem je iskazan, kao i poreski gubitak koji je nastao u inostranstvu, ne priznaje se.

U principu, ne može se koristiti i prenositi poreski gubitak ukoliko se koriste olakšice/poticaji po osnovu investiranja, niti kod povezanih društava koja učestvuju u poreskoj konsolidaciji za umanjenje buduće poreske osnovice, ukoliko je taj poreski gubitak korišten u konsolidovanom poreskom bilansu (vidjeti pod: „Poresko konsolidovanje”).

Takođe, kod statusnih promjena, poreski obveznik – pravni sljednik spojenih poreskih obveznika ne može koristiti poreski gubitak poreskog obveznika koji je spojen kao umanjenje svoje buduće poreske osnovice.

Poreski obveznik kojem se pripaja drugi poreski obveznik ne može koristiti poreski gubitak pripojenog kao umanjenje svoje buduće poreske osnovice. Poreski gubitak obveznika kojem se pripaja drugi poreski obveznik može se koristiti kao umanjenje njegove buduće poreske obaveze.

Poreski obveznici koji su nastali podjelom ne mogu koristiti poreski gubitak podijeljenog poreskog obveznika kao umanjenje buduće poreske osnovice.

Međutim, poreski obveznik koji je promijenio organizacioni oblik može koristiti poreski gubitak kao umanjenje buduće poreske osnovice ukoliko pravni sljednik nastavlja voditi istu knjigovodstvenu vrijednost preuzete imovine i obaveza.

Poreski gubitak koji je ostvaren obavljanjem samostalnih djelatnosti i/ili po osnovu imovine, koji se ne može nadoknaditi u cijelosti ili djelimično, odnosno odbiti od dohodaka ostvarenih u istom poreskom periodu po osnovu drugih izvora, može se prenijeti u naredni poreski period i odbiti od dohotka

ostvarenog u tom poreskom periodu. I u ovom slučaju, ostvareni gubitak može se prenositi najviše u pet narednih poreskih perioda. Ukoliko gubici nastaju više godina uzastopno, prvo se podmiruju oni gubici koji su prvi nastali.

Poreski gubitak koji obveznik samostalne djelatnosti kao rezident jednog entiteta ostvari u drugom entitetu u BiH ne priznaje se i ne može se odbiti od ostvarenog dohotka.

Poreski obveznik

Poreski obveznik je pravno ili fizičko lice koje podliježe zakonskoj obavezi da plati porez.

Poreski obveznik je nosilac poreske obaveze koju u njegovo ime u korist odgovarajućih budžetskih i fondovskih prihoda često izmiruje poreski platac (vidjeti pod: “Oporezivanje”).

Na primjer, kod isplate plata, isplatalac je dužan da obračuna, odbije i uplati propisani porez i doprinose u ime poreskog obveznika – uposlenika.

Poreski period

Poreski period predstavlja period za koji se obračunava i plaća porez. Prema relevantnim poreskim zakonima, poreski period je, po pravilu, jednak kalendarskoj godini.

Međutim, poreski period može biti i različit od kalendarske godine u slučajevima:

- početka poslovanja pravnog i fizičkog lica u toku kalendarske godine
- prestanka poslovanja pravnog i fizičkog lica prije isteka kalendarske godine
- statusne promjene pravnog lica, i
- određivanja drugog poreskog perioda na osnovu rješenja nadležnog ministarstva finansija za određeni vremenski period.

Poresko konsolidovanje

Pod ovim pojmom se podrazumijeva prebijanje gubitaka jednog ili više privrednih društava, članova grupe, na račun dobiti ostalih privrednih društava u grupi.

Prema Zakonu o porezu na dobit FBiH i BD-a, matično privredno društvo i njegova zavisna/povezana društva čine grupu privrednih društava (ukoliko među njima postoji neposredna ili posredna kontrola više od 50% dionica, odnosno udjela), a ta grupa ima pravo da traži poresko konsolidovanje pod uslovom:

- a. da su sva privredna društva u grupi rezidenti FBiH, odnosno BD-a, i
- b. da postoji odluka društava učesnika, da su saglasni sa konsolidacijom.

Zahtjev za odobrenje za poresko konsolidovanje matično privredno društvo podnosi nadležnoj Poreskoj upravi, najranije istekom poreskog perioda u kojem su ispunjeni gore navedeni uslovi za poresko konsolidovanje.

Poreska uprava u roku od 30 radnih dana od dana podnošenja zahtjeva donosi rješenje kojim se odobrava poresko konsolidovanje.

Svaki član navedene grupe na kraju poreskog perioda dužan je da podnese svoj poreski bilans, a matično privredno društvo podnosi konsolidovani poreski bilans za grupu privrednih društava.

U konsolidovanom poreskom bilansu gubici jednog ili više privrednih društava prebijaju se na račun dobiti ostalih privrednih društava u grupi. Obaveze na nivou grupe utvrđene u konsolidovanom poreskom bilansu po pravilu su manje u odnosu na obaveze koje bi bile utvrđene da nije korišteno pravo na poresko konsolidovanje.

Oporeziva dobit koju ostvari član grupe, a koja se iskazuje u konsolidovanom poreskom bilansu, ne može se umanjiti za iznos poreskog gubitka koji se prenosi iz prethodnih godina.

Za obračunati porez po konsolidovanom bilansu obveznici su pojedinačni članovi grupe, srazmjerno oporezivoj dobiti iz pojedinačnog poreskog bilansa, a isplatilac obračunatog poreza po konsolidovanom bilansu je matično privredno društvo.

Jednom odobreno poresko konsolidovanje primjenjuje se najmanje pet godina.

Ukoliko se jedno ili više društava u grupi naknadno opredijeli za pojedinačno oporezivanje prije isteka petogodišnjeg roka, svi članovi grupe moraju platiti

razliku poreza koji bi bili dužni platiti da nisu koristili poresko konsolidovanje.

Zakonom o porezu na dobit RS, nije propisano pravo na poresko konsolidovanje.

Poresko nepriznati rashodi

Pod poresko nepriznatim rashodima podrazumijevaju se oni rashodi koji uvećavaju osnovicu za oporezivanje dobiti zbog toga što je propisano da se isti ne priznaju u poreskom bilansu, bez obzira što su iskazani u bilansu stanja kao računovodstveno priznati rashodi.

Prilikom usklađivanja poreskih sa računovodstvenim stavkama rashoda, pod poresko nepriznatim rashodima koji se iskazuju u poreskom bilansu smatraju se:

- a. zatezne kamate i troškovi postupka prinudne naplate javnih prihoda koji se plaćaju i obračunavaju prema poreskim administracijama
- b. sudski troškovi vezani za sporove oko javnih prihoda, bilo da ih je poreski obveznik stvarno snosio ili da su nadoknađeni
- c. novčane kazne koje izriče nadležni organ
- d. porez po odbitku koji je obračunat i plaćen na teret isplatioaca
- e. izdaci (donacije) političkim strankama
- f. rashodi na ime povećanja rezervisanja (vidjeti pod: "Rezervisanje za rashode") koja nisu predviđena ili su izvršena iznad dozvoljenog iznosa propisanih zakonima o porezu na dobit, s tim da se pod rezervisanjima ne smatraju rezervisanja koja se formiraju na ime penala, rabata i popusta
- g. rashodi koji se ne mogu povezati sa ostvarivanjem dobiti ili se ne mogu povezati sa

primjenom načela poslovanja pažnjom dobrog privrednika

- h. finansijski rashodi na ime kamate između povezanih lica iznad iznosa propisanog zakonom o porezu na dobit
- i. rashodi na ime ispravke vrijednosti potraživanja od lica kome se istovremeno duguje, do iznosa obaveze prema tom licu
- j. zatezne kamate, penali i ugovorne kazne između povezanih lica
- k. opšti i administrativni troškovi koji se ne mogu direktno pripisati poslovanju
- l. reprezentacija, donacije i sponzorstva kao rashodi nastali između povezanih lica.

Poslovna tajna

Pod poslovnom tajnom podrazumijevaju se informacije o pravnim licima za koje je očigledno da bi prouzrokovale određenu štetu pravnom licu ako dođu u posjed trećih lica.

Poslovna tajna u osnovi je intelektualna svojina privrednog društva.

To može biti podatak koji ima ekonomsku vrijednost ili je od strateške važnosti za društvo zato što nije opštepoznat, niti je lako dostupan trećim licima, koja bi njegovim korištenjem ili saopštavanjem mogla ostvariti ekonomsku korist ili nanijeti štetu.

Na primjer, informacije koje se štite kao poslovna tajna – finansijski, ekonomski, poslovni, naučni, tehnički, tehnološki, proizvodni podaci, studije, testovi, rezultati istraživanja, uključujući i formulu, crtež, plan, projekat, prototip, postupak, obavještenje ili uputstvo internog karaktera.

Lica koja imaju obavezu čuvanja poslovne tajne odgovorna su za štetu drugom licu ako u pogledu čuvanja poslovne tajne ili saopštavanja poslovne tajne ne postupe u skladu sa zakonskim i drugim propisima koji uređuju oblast poslovne tajne.

Međutim, poslovnom tajnom privrednog društva ne mogu se smatrati informacije koje ukazuju na to da postoji osnovana sumnja u vezi s korupcijom, a privredno društvo je dužno da pruža potpunu zaštitu licu koje, postupajući u dobroj vjeri, svjesno ukazuje nadležnim državnim organima na korupciju.

Poslovna transakcija

U širem smislu, pod poslovnom transakcijom se podrazumijeva poslovna aktivnost koju, u okviru svog poslovanja, provodi pravno lice i koja dovodi do promjene njegovih sredstava, obaveza i kapitala.

Zakonima o finansijskom poslovanju FBiH i BD-a, poslovna transakcija je definisana kao prenos sredstava između poduzetnika ili između poduzetnika i subjekata javnog prava u svrhu izmirenja novčanih obaveza koje su nastale na osnovu nabavke roba ili pružanja usluga za novčanu naknadu.

Zakon o unutrašnjem platnom prometu RS ove transakcije označava kao platne transakcije.

Transakcija uvijek označava dvosmjerna davanja – razmjenu vrijednosti između dviju ili više strana. Međutim, u praksi postoje i nešto kompleksnije (složene) poslovne transakcije u kojima učestvuje više od dva sudionika i u kojima se primjenjuje obračunski način plaćanja.

Shodno tome, postoje različiti nivoi rizika vezanih za poslovne transakcije. Zbog te činjenice, u postupku revizije finansijskih izvještaja, posebno je važna analiza rizika značajnih poslovnih transakcija subjekta revizije. Visokorizičnim transakcijama, po pravilu, smatraju se: složene transakcije subjekta revizije, transakcije s povezanim licima, transakcije izvan uobičajnog poslovanja subjekta revizije, kao i transakcije koje su specifične zbog veličine i koje ne nastaju često.

Poslovne knjige

Računovodstvenim propisima entiteta i BD-a, poslovne knjige se definišu kao jednoobrazne evidencije o stanju i promjenama na imovini, obavezama, kapitalu, kao i ostvarenim prihodima i rashodima.

U poslovnim knjigama vodi se sistematska i dokumentaciona evidencija koja predstavlja osnov za izradu finansijskih izvještaja.

Poslovne knjige vode se u skladu sa načelima sistema dvojnog knjigovodstva, uvažavajući načela urednosti, ažurnosti, dokumentovanosti i vjerodostojnosti. Mogu se voditi na slobodnim listovima, povezane ili prenijete

na neki od elektronskih medija, tako da se po potrebi mogu odštampati ili prikazati na ekranu.

Poslovne knjige čine: dnevnik, glavna knjiga (vidjeti pod: "Glavna knjiga") i pomoćne knjige (vidjeti pod: "Pomoćne knjige").

Dnevnik je poslovna knjiga u koju se nose knjigovodstvene promjene, hronološki, prema vremenskom redoslijedu njihovog nastanka. Dnevnik se može uspostaviti kao jedinstvena poslovna knjiga ili više knjiga koje su namijenjene za evidentiranje promjena na pojedinim skupinama bilansnih ili vanbilansnih pozicija.

Povezana lica

U kontekstu MRS 24, lice je povezano sa društvom ako:

- pravna lica kontrolise, kontrolisano je ili je pod zajedničkom kontrolom sa tim društvom
- pravno ili fizičko lice posjeduje učešće u društvu koje mu omogućava značajan uticaj nad tim društvom
- pravno lice predstavlja pridruženo društvo
- pravna lica predstavljaju zajednički poduhvat
- fizičko lice je član ključnog rukovodstva društva ili njegovog matičnog preduzeća
- fizičko lice je blizak član porodice bilo kog pojedinca koji posjeduje učešće u društvu koje mu omogućava značajan uticaj nad tim društvom i/ili lica koje je član ključnog rukovodstva društva ili njegovog matičnog preduzeća.

Pojam "povezana lica", u smislu Zakona o porezu na dobit FBiH i BD-a, podrazumijeva bilo koja dva lica ukoliko jedno lice djeluje ili će vjerovatno djelovati u skladu sa smjernicama, zahtjevima, prijedlozima ili željama drugog lica ili ukoliko oba djeluju ili će vjerovatno djelovati u skladu sa smjernicama, zahtjevima, prijedlozima ili željama trećeg lica, bez obzira na to da li su te smjernice, zahtjevi, prijedlozi ili želje saopšteni.

Povezanim licima se smatraju posebno sljedeća lica:

- bračni i vanbračni drug, potomci usvojenici i potomci usvojenika, roditelji, usvojioci, braća i

sestre i njihovi potomci, djedovi i bake i njihovi potomci kao braća i sestre i roditelji bračnog ili vanbračnog druga

- pravno lice i svako fizičko lice koje posjeduje neposredno ili posredno 25 ili više procenata vrijednosti ili broja dionica ili glasačkih prava u tom pravnom licu
- dva ili više pravnih lica ukoliko jedno fizičko lice ili treće lice posjeduje direktno ili indirektno 25 ili više procenata vrijednosti ili broja dionica ili glasačkih prava u svakom pravnom licu.

U skladu sa Zakonom o porezu na dobit RS, lica se smatraju povezanim ako jedno lice učestvuje neposredno ili posredno u upravljanju, kontroli ili kapitalu drugog lica ili kada isto lice ili ista lica učestvuju neposredno ili posredno u upravljanju, kontroli ili kapitalu oba lica.

Lice učestvuje neposredno ili posredno u upravljanju, kontroli ili kapitalu drugog lica kada to lice posjeduje neposredno ili posredno najmanje 25% akcija ili udjela u drugom privrednom licu ili kada to lice ima faktičku mogućnost kontrole nad poslovnim odlukama tog drugog lica.

Lice ima faktičku kontrolu nad poslovnim odlukama drugog lica kada:

- ima ili kontrolise 25% ili više glasačkih prava u drugom pravnom licu
- ima kontrolu nad sastavljanjem odbora direktora drugog pravnog lica
- ima pravo na učešće u dobiti drugog lica 25% ili više
- kada je član porodice ili povezano lice sa članom porodice
- na drugi način ima faktičku kontrolu nad poslovnim odlukama drugog lica.

Poteškoće u ocjeni da li su neka lica povezana nastaju u situacijama kada vlasnik i faktični direktor firme, koji stvarno vodi poslove, kako bi zaobišao zakonske odredbe o zabrani imenovanja određenih osoba i povezanosti lica, kao vlasnika i direktora izabere osobu za koju se zna da neće voditi poslove društva (tzv. "slamnatog čovjeka") a ista se ni na koji način ne može povezati s faktičnim vlasnikom i direktorom.

U postupku revizije finansijskih izvještaja, transakcije između povezanih lica, po pravilu, smatraju se visokorizičnim (vidjeti pod: "Povezane transakcije").

Povezane transakcije

Pod pojmom “povezane transakcije”, u smislu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH, podrazumijevaju se dvije ili više transakcija koje potiču sa ili su usmjerene na račun pravnog ili fizičkog lica kod kojih je iznos pojedinačnih transakcija ispod iznosa potrebnog za vršenje identifikacije i izvještavanje prema odredbama Zakona, ali koje zajedno prekoračuju iznos od 30.000 KM i mogu se smatrati međusobno povezanim zbog vremenskog perioda u kojem su izvršene, zbog primaoca ili nalogodavca transakcije, metoda vršenja transakcija, razloga zbog kojeg su transakcije izvršene ili drugih faktora na osnovu kojih se transakcije mogu smatrati povezanim.

U smislu zakona o porezu na dobit, pod povezanim transakcijama u BiH podrazumijevaju se sve transakcije između povezanih lica (vidjeti pod: “Povezana lica”).

Na povezane transakcije treba obratiti pažnju zbog mogućnosti da one ne postanu i potencijalno sumnjive u smislu eventualnog počinjenja krivičnih djela povezanih sa pranjem novca.

Pored toga, povezane transakcije između povezanih lica mogu se, mada ne moraju, obavljati pod povoljnijim uslovima, s namjerom prenosa dobiti iz jednog na drugo lice.

Kod ove vrste transakcija pojavljuju se i slučajevi koji po svom karakteru pokatkad imaju i obilježja krivičnih djela iz razloga što se s namjerom želi izbjeći tačno prikazivanje ostvarenih prihoda radi izbjegavanja plaćanja poreskih obaveza.

Pranje novca

Pranje novca predstavlja postupak prikrivanja porijekla novca i/ili druge imovine stečenih kriminalnim aktivnostima i njihovog uključivanje u legalne tokove.

U skladu sa definicijom Smjernice 2005/60/EZ, taj proces obuhvata prikrivanje prave prirode i izvora novca, pretvaranje i

prenos imovine u smislu prikrivanja njenog nezakonitog porijekla odnosno nabavljanje, posjedovanje ili upotrebu imovine proizašle izvršenjem krivičnog djela, odnosno učestvovanje, povezanost, pokušaj pomaganja, podstrekavanje, te omogućavanje izvršenja bilo koje od navedenih radnji.

Pranje novca podrazumijeva pretvaranje tzv. prljavog novca ili imovinske koristi pribavljenih izvršenjem krivičnih djela ili drugim nezakonitim aktivnostima u “čist” novac, tj. onaj novac koji se može koristiti kao legalan prihod u bankarskim, trgovačkim, finansijskim, poduzetničkim i drugim finansijskim poslovima ili načinima ulaganja.

Uključivanje takvog novca u regularne novčane tokove predstavlja prijetnju ukupnom finansijskom sistemu i dovodi u nepovoljan i diskriminirajući položaj ona pravna lica i pojedince koji posluju legalno.

Pranje novca spada u red krivičnih djela predviđenih krivičnim zakonima koji su na snazi u BiH.

Postoji mnogo načina na koje se prikriva stvarni izvor novčanih sredstava, i kako se razvijaju ekonomija i finansijsko tržište tako nastaju novi modusi koje počinitelji krivičnih djela koriste u svrhu pranja novca.

Razni su načini pranja novca, npr: davanje pozajmica povezanim pravnim licima, kupovina nekretnina i pokretnina na imena povezanih lica, oročavanje sredstava u banci kod koje se podiže kredit a isti se potom otplaćuje iz oročenog depozita i sl.

Izvršenje ovog krivičnog djela u pravilu je vezano za više mjesta sa uključenjem više subjekata, kako fizičkih tako i pravnih, a čije posljedice je teško ograničiti samo na određeno područje i određene djelatnosti, s obzirom da se radi o štetnim posljedicama koje se odražavaju na ukupni monetarni sistem ili ekonomski prostor države.

Prelevmani

Prelevmani predstavljaju posebnu taksu koja se plaća prilikom uvoza poljoprivrednih proizvoda s ciljem zaštite proizvoda domaće proizvodnje države koja ih uvodi.

Za razliku od carina, prelevmani nisu izraženi u fiksnom iznosu, već se utvrđuju u skladu sa promjenama domaćih i uvoznih cijena poljoprivrednih proizvoda. To je zapravo iznos koji mora da plati uvoznik pri uvozu poljoprivrednih proizvoda, a koji

predstavlja razliku između više domaće i niže uvozne cijene tih proizvoda.

Na primjer, ako je cijena uvozne mrkve 1,00 KM, a domaće 2,00 KM, određuje se prelevman u iznosu od najmanje 1,00 KM, kako bi se zaštitila domaća proizvodnja mrkve.

Pošto pokriva cijelu razliku između više domaće i niže uvozne cijene, kao što je predstavljeno u jednostavnom primjeru, prelevman se, više-manje, svodi na zabranu uvoza pa predstavlja mnogo rigidniji oblik zaštite nego što su carine.

Prelevmani na poljoprivredne proizvode prvi put su korišteni u praksi Evropske unije (EU).

Prenos dobiti u inostranstvo

Pod ovim pojmom se podrazumijeva prenos (transfer) dobiti koju nerezident ostvari obavljanjem djelatnosti na području BiH u inostranstvo.

Entitetski zakoni o deviznom poslovanju dozvoljavaju nerezidentnom pravnom licu da prenese svoju dobit u zemlju rezidentnosti nakon predloženog uvjerenja da nema neizmirenih carinskih i poreskih obaveza.

Izmirenje poreskih obaveza dokazuje se uvjerenjem o izmirenju poreza i doprinosa Poreske uprave (PU) FBiH, PU RS i PU BD, kao i uvjerenjem UIO BiH.

Prilikom isplate dividende i udjela stranom pravnom licu plaća se porez po odbitku prema odredbama zakona o porezu na dobit entiteta i BD-a i ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja ukoliko je strano pravno lice rezident države koja je sa BiH zaključila navedeni ugovor (vidjeti pod: "Otklanjanje/izbjegavanje dvostrukog oporezivanja").

Princip "van dohvata ruke"

Jedan od ključnih pojmova u vezi s transfernim cijenama je princip "van dohvata ruke" koji podrazumijeva zamjenu cijene koja je ugovorena između povezanih lica, cijenom koja bi bila ugovorena na otvorenom tržištu između nepovezanih lica pod istim ili sličnim okolnostima.

Princip "van dohvata ruke" zahtijeva da procjenu nekontrolisanih transakcija i poslovnih aktivnosti

između nepovezanih lica izvrše poreski obveznik i poreska uprava, kao i da se procjene uporede sa transakcijama i aktivnostima povezanih lica (vidjeti pod: "Povezane transakcije").

Najjednostavnije, princip "van dohvata ruke" podrazumijeva da se u poslovnim odnosima između povezanih lica zahtijeva primjena tržišnog principa.

Pravna lica su obavezna dokazati da su transakcije (tj. prodaja robe, pružanje usluga, davanje i primanje pozajmica, ustupanje osoblja i dr.) sa povezanim licima, fizičkim i pravnim, u skladu s tržišnim uslovima.

Ukoliko gore navedene transakcije nisu u skladu s tržišnim uslovima, povezano pravno lice može potencijalno imati obavezu da obračuna i plati veći iznos poreza na dobit, odnosno, da uveća svoju poresku osnovicu za razliku između realizovanih i tržišnih cijena (vidjeti pod: "Kamate između povezanih lica").

Prisilna naplata

Pod prisilnom naplatom duga podrazumijeva se niz izvršnih radnji prisilne naplate dugova po osnovu direktnih i indirektnih poreza, kao i po drugim osnovama (kupoprodaja, kreditiranje i sl.).

Savremene države funkcionišu kroz prikupljanje javnog prihoda putem obaveznih poreskih davanja, čime se puni državni budžet i omogućava finansiranje javnih troškova.

U slučaju neplaćanja poreskih obaveza, država primjenjuje različite mehanizme naplate, poput prisilne naplate poreza, ali i programa poreskog duga i otpisa poreskog duga po osnovu kamata.

Prisilna naplata primjenjuje se nakon što su iscrpljene mogućnosti naplate duga na drugi način u skladu s dobrim poslovnim običajima. Postupak prisilne naplate duga provode poreske uprave zbog neplaćanja poreske obaveze u skladu sa zakonom, kao i sudovi u sudskom postupku kod raznih dužničko-povjerilačkih odnosa, neizmirenja kreditnih obaveza i slično.

Prije započinjanja postupka prisilne naplate, npr. kod neizmirenja poreske obaveze, Poreska uprava izdaje nalog za plaćanje dospjele obaveze, a ukoliko se isti ne plati u roku od deset dana, Poreska uprava izdaje rješenje o pokretanju postupka prisilne naplate, čijom izvršnošću se mogu blokirati svi računi poreskog obveznika/dužnika, a prikupljena novčana sredstva na tim računima koristiti za smanjenje duga. Prisilna naplata podrazumijeva i naplaćivanje

duga iz cjelokupne imovine poreskog obveznika/ dužnika, stavljanjem hipoteke na njegove nekretnine, pokretnine i slično, što traje sve do potpunog izmirenja iznosa duga.

Pokretanjem postupka prisilne naplate, poreski obveznik zadužuje se i za troškove postupka. Do okončanja postupka prisilne naplate, dužnik je praktično onemogućen da normalno obavlja svoje poslovne aktivnosti, osim da sklopi sporazum sa poreskim organom o odgodi plaćanja ili plaćanja na rate, nakon čega može da odblokira svoje račune i da nastavi poslovanje, uz uslov da obaveze u vezi s tim sporazumom izmiruje u dogovorenim rokovima.

Slične radnje se poduzimaju i u postupku prinudne naplate indirektnih poreza, što je u nadležnosti UIO BiH.

Ovlaštenja UIO BiH u postupku prinudne naplate duga propisana su Zakonom o postupku prinudne naplate indirektnih poreza.

Privremeni izvoz

Privremeni izvoz je izvoz sirovina, poluproizvoda, gotovih proizvoda, robe ili opreme s tačno utvrđenim ciljem izvoza, s tim što će izvezena dobra, najvjerovatnije, ponovo biti uvezena u zemlju u istom ili promijenjenom stanju. Roba se može privremeno izvoziti s tačno utvrđenom namjenom i s obavezom vraćanja u određenom roku u istom ili promijenjenom stanju. Privremeno izvezena roba može se upotrijebiti samo za namjene za koje se privremeno izvozi.

Privremeno izvezena roba mora se vratiti u BiH ili trajno izvesti u skladu sa vanjskotrgovinskim i carinskim propisima i uz određene dozvole propisane podzakonskim aktima.

Pored roba, privremeno se može izvoziti i oprema na temelju ugovora o zakupu ili ugovora o lizingu radi upotrebe u proizvodnji ili pružanja usluga, kao i radi opravke.

Primjer:

- Izvoz sirovina ili poluproizvoda na doradu kod poslovnog partnera u inostranstvu – pri ponovnom uvozu plaćaju se carina i druge dažbine

na razliku između uvećane vrijednosti i vrijednosti sirovina i poluproizvoda izvezenih na doradu

- Izvoz gotovih proizvoda radi izlaganja na sajmovima ili izložbama – proizvodi se vraćaju u BiH u istom stanju i iste vrijednosti (nema obaveze plaćanja carine i druge dažbine).

Manipulacije u vezi s privremenim izvozom su moguće tako da se umjesto privremeno izvezeno robe izvrši povrat slične robe veće ili manje vrijednosti. Takođe, postoji mogućnost da se prilikom povrata privremeno izvezeno robe radi dorade iskažu veći ili manji troškovi dorade u odnosu na stvarne.

Privremeni uvoz

Privremeni uvoz je uvoz sirovina, poluproizvoda, gotovih proizvoda, robe ili opreme s tačno utvrđenim ciljem uvoza, s tim što će uvezena dobra, najvjerovatnije, ponovo biti izvezena iz zemlje u istom ili promijenjenom stanju.

Privremeni uvoz je carinski dozvoljeni postupak u okviru koga se strana roba koristi u zemlji uz obavezu ponovnog izvoza u istom ili izmijenjenom stanju. Privremeno uvezena roba može se upotrijebiti samo za namjene za koje se privremeno uvozi.

Na robu koja se privremeno uvozi ne plaća se carina pri uvozu, s tim da se naknadno plaćaju carina i ostale dažbine na tu robu ako ona u istom ili prerađenom stanju ne bude izvezena iz BiH.

Kao i kod ostalih posebnih postupaka, privremeni uvoz se može obaviti samo na osnovu podnesenog zahtjeva i dobijenog odobrenja od strane carinskog organa (UIO BiH), s tim što se privremeni uvoz može odobriti samo ako je moguće utvrditi istovjetnost uvezene robe.

Manipulacije u vezi s privremenim uvozom su moguće tako da se umjesto privremeno uvezene robe izvrši povrat slične robe manje vrijednosti.

Profitabilnost

Profitabilnost je pokazatelj uspješnosti koji se najčešće mjeri odnosom finansijskog rezultata (profita) i angažovanih sredstava ili kapitala.

Kao pokazatelji profitabilnosti, najčešće se koriste:

- profitabilnost kapitala, i
- profitabilnost posla (profitna marža).

Profitabilnost kapitala predstavlja odnos neto profita i kapitala.

Računa se po formuli:

Profitabilnost = neto profit/kapital.

Primjer:

Ako profit u analiziranom periodu iznosi 20.000 KM, a uloženi kapital 100.000 KM.

Profitabilnost = $20.000 : 100.000 = 0,20$ ili 20%

To znači da je na svakih 100 KM uloženog kapitala ostvareno 20 KM profita.

Profitabilnost posla (profitna marža) podrazumijeva odnos ostvarenog profita i prihoda od prodaje.

Primjer:

Ako je ostvaren prihod od prodaje 150.000 KM, a ostvareni profit 15.000 KM.

Profitabilnost = $15.000 : 150.000 = 0,10$ ili 10%

Dakle, na svakih 100 KM prodate robe ostvaren je profit od 10 KM.

Profitna marža je jedna od najraširenijih mjera profitabilnosti u praksi u BiH. Najčešće se računa kao odnos dobitka (profita) i prihoda od prodaje. Pri izračunavanju profitne marže mogu se koristiti različite veličine dobiti te iz tih razloga poznamo i različite kategorije profitne marže, a to su:

- bruto profitna marža: bruto dobit/prihod od prodaje
- operativna profitna marža: operativni dobitak/prihod od prodaje
- profitna marža prije oporezivanja: dobitak prije poreza/prihod od prodaje, i
- neto profitna marža: dobitak poslije poreza/prihod od prodaje.

R

Računovodstvene politike

Računovodstvene politike predstavljaju posebna načela, osnove, pravila i prakse koje primjenjuje privredno društvo pri sastavljanju i prezentiranju finansijskih izvještaja.

MRS odnosno MSFI propisuju način priznavanja i vrednovanja pojedinačnih računovodstvenih elemenata, odnosno priznavanje tih elemenata u finansijskim izvještajima. Međutim, neki MRS pružaju više opcija priznavanja i vrednovanja poslovnih događaja. Zbog toga postoji potreba da svako privredno društvo usvoji računovodstvene politike koje će primjenjivati pri priznavanju i vrednovanju poslovnih događaja.

U MRS 8 su propisani kriteriji za izbor i promjene računovodstvenih politika, zajedno s računovodstvenim postupkom i objavljivanjem promjena računovodstvenih politika, kao i promjena računovodstvenih procjena i ispravljanja pogrešaka.

Cilj ovog standarda je da poboljša važnost i uporedivost finansijskih izvještaja firme, kao i uporedivost tih finansijskih izvještaja kroz periode i u odnosu na finansijske izvještaje drugih subjekata.

Ovaj standard treba primijeniti pri izboru, primjeni i eventualnoj promjeni računovodstvenih politika, kao i ispravljanja grešaka iz prethodnog perioda.

Pojedini zahtjevi MRS-a i MSFI-ja se razlikuju od poreskih propisa. U tom slučaju, privredno društvo za sastavljanje poreskog bilansa mora da poštuje poreske propise, a za sastavljanje finansijskih izvještaja zahtjeve MSFI-ja i MRS-a.

Nepoštivanje navedenog pravila rezultira greškom u finansijskim izvještajima (potcijenjen ili precijenjen finansijski rezultat) ili greškom u poreskom bilansu (pogrešno utvrđena osnovica za obračun poreza na dobit).

Računovodstveni propisi

Pod računovodstvenim propisima se podrazumijevaju zakonski i podzakonski akti

iz oblasti računovodstva i revizije, MRS i MSFI koji se primjenjuju u BiH.

Praktična primjena računovodstvenih propisa se uređuje i pojašnjava mnogim podzakonskim aktima na nivou BiH, entiteta i BD-a.

Među najvažnijim su pravilnici o sadržini i formi obrazaca finansijskih i statističkih izvještaja za privredna društva, kao i za druga pravna lica, pravilnici o kontnim okvirima i njihovim sadržajima za primjenu u preduzećima, udruženjima, budžetskim korisnicima i drugim subjektima, pravilnici o načinu, postupku i rokovima vođenja knjigovodstvenih evidencija, razdvajanja računa po djelatnostima, te dostavljanju podataka i dokumentacije ovlaštenim organizacijama, pravilnici o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem, pravilnici o nomenklaturi nematerijalnih ulaganja, osnovnih sredstava sa stopama amortizacije itd.

Računovodstveni rashodi

Prema MSFI-ju, pod ovim pojmom se podrazumijevaju rashodi koji proističu iz redovnih aktivnosti pravnog lica i gubici.

Rashodi koji proističu iz redovnih poslovnih aktivnosti obuhvataju poslovne rashode (troškove poslovanja) i dijelom finansijske rashode (kamate).

Gubici mogu (ali ne moraju) da budu povezani s redovnim poslovnim aktivnostima. Obično se tretiraju ostalim rashodima (krađa, elementarne nepogode, manjkovi, gubici po osnovu prodaje imovine po nižoj cijeni od knjigovodstvene vrijednosti i sl.) i rashodima po osnovu obezvređenja vrijednosti imovine, ali i kao finansijskim rashodima (negativne kursne razlike).

Često se u praksi termin "rashodi" poistovjećuje s terminom "troškovi". Međutim, u računovodstvenoj literaturi se opravdano potencira razlikovanje ovih termina tako što se pod troškovima podrazumijevaju rashodi u užem smislu (poslovni rashodi), dok rashodi obuhvataju troškove (poslovne rashode), finansijske rashode, ostale rashode i rashode od obezvređenja imovine.

Razgraničeni prihodi

Pod razgraničenim prihodima se podrazumijevaju prihodi koji ne mogu biti priznati u bilansu uspjeha za tekući obračunski period, jer nisu prihodi tog obračunskog perioda.

Razgraničeni prihodi obuhvataju: obračunate prihode budućeg perioda, odložene prihode i primljene donacije, te razgraničene prihode po osnovu potraživanja.

Obračunati prihodi budućeg perioda obuhvataju prihode koji su naplaćeni u tekućem periodu, a odnose se na naredni obračunski period.

Primjer:

Naplaćeni prihodi od zakupnina objekata u toku obračunskog perioda (jedne kalendarske godine) u iznosu od 15.000 KM, od čega se 3.000 KM odnosi na zakupnine za prvi kvartal naredne godine. Iznos 12.000 KM će se priznati kao prihod perioda, a iznos 3.000 KM će se evidentirati kao razgraničeni prihod budućeg perioda.

Odloženi prihodi i primljene donacije obuhvataju primljene donacije i državna davanja. U skladu s MRS 20, državna davanja se uključuju u prihode tokom vremenskog perioda u kome se priznaju rashodi za čije pokriće su ta davanja namijenjena. U kontekstu ovog standarda, državna davanja predstavljaju pomoć države u obliku davanja novčanih i nenovčanih sredstava pravnom licu po osnovu ispunjenja određenih uslova (npr. dodjela novčanih sredstava iz budžeta lokalne samouprave komunalnom preduzeću za nabavku vozila za prevoz smeća).

Primjer:

Jedinica lokalne samouprave je na transakcijski račun javnog komunalnog preduzeća uplatila donaciju za nabavku vozila za odvoz smeća u iznosu od 100.000 KM. U knjigovodstvu javnog komunalnog preduzeća, iznos od 100.000 KM će se u momentu uplate knjižiti u korist Odloženih prihoda, s tim što će se svake godine (u toku vijeka korištenja vozila nabavljenog iz sredstava donacije) iznos obračunate amortizacije istovremeno evidentirati kao trošak amortizacije i prihod od donacija.

Razgraničeni prihodi po osnovu potraživanja obuhvataju prihode od naplate transakcijskih troškova po osnovu datih kredita, kupljenih hartija od vrijednosti i drugih plasmana koji se, u skladu s MRS 39, vode po amortizacionoj vrijednosti primjenom efektivne kamatne stope (kamatna stopa koja

uključuje sve prateće troškove kredita i kao takva predstavlja stvarnu cijenu kredita).

Prihodi od naplate transakcijskih troškova priznaju se kao razgraničeni prihodi, a prenose se u prihode u periodu naplate plasmana po osnovu kojih su nastali.

Često se, u postupku revizije finansijskih izvještaja, otkriju slučajne ili namjerne greške u vezi s priznavanjem razgraničenih prihoda. Namjerne greške se najčešće odnose na precjenjivanje ili potcjenjivanje prihoda odnosno finansijskog rezultata privrednog društva radi smanjenja poreske obaveze (po osnovu poreza na dobit) ili izbjegavanja iskazivanja gubitka.

Razgraničeni rashodi

Pod razgraničenim rashodima se podrazumijevaju rashodi koji ne mogu biti priznati u bilansu uspjeha za tekući obračunski period, jer nisu rashodi tekućeg obračunskog perioda.

Razgraničeni rashodi obuhvataju:

- unaprijed plaćene rashode, i
- razgraničene troškove po osnovu obaveza.

Unaprijed plaćeni rashodi odnose se na rashode koji su plaćeni u toku obračunskog perioda, s tim da nisu ispunjeni uslovi da budu priznati u bilansu uspjeha za taj obračunski period.

Primjer:

Na početku godine je izvršena pretplata na stručni časopis za tu godinu u iznosu od 500 KM. Navedeni iznos će se u momentu plaćanja evidentirati kao razgraničeni rashod (u okviru konta "Aktivna vremenska razgraničenja"), a u bilansu uspjeha za prvo polugodište pola tog iznosa (250 KM) treba priznati kao rashod obračunskog perioda.

Razgraničeni troškovi po osnovu obaveza obuhvataju plaćene transakcijske troškove po osnovu primljenih kredita i emitovanih dužničkih hartija od vrijednosti koji se, u skladu s MRS 39, vode po amortizovanoj vrijednosti primjenom efektivne kamatne stope. Ovi troškovi se priznaju kao rashodi u periodu otplate kredita ili drugih dužničkih instrumenata.

Primjer:

Banka je privrednom društvu odobrila dugoročni kredit na iznos od 500.000 KM. Privredno društvo je banci platilo troškove obrade kredita u iznosu od 2.500 KM. Privredno društvo će, u momentu plaćanja troškova obrade kredita, iznos od 2.500

KM evidentirati kao razgraničeni rashod (u okviru konta "Aktivna vremenska razgraničenja"), a isti će se postepeno (srazmjerno vremenu otplate kredita) priznavati kao rashod.

Korištenjem vremenskih razgraničenja rashoda (aktivnih i pasivnih), svakom se obračunskom periodu dodjeljuju rashodi koji mu zaista pripadaju, bez obzira na vrijeme fakturisanja i plaćanja u vezi s poslovnim događajima koji generišu te rashode.

AVR se koriste za razgraničenje unaprijed primljenih faktura i/ili plaćenih rashoda (u tekućem obračunskom periodu) koji se odnose na naredni obračunski period.

PVR se koriste u slučaju kada su rashodi zaista realizovani i priznaju se u određenom periodu, ali za koje nije primljena faktura u tom periodu.

Moguće greške u finansijskim izvještajima u vezi s priznavanjem razgraničenih rashoda su slične mogućim greškama u vezi s priznavanjem razgraničenih prihoda.

Reeksport robe

Reeksport robe je spoljnotrgovinski promet koji se odnosi na privremeni uvoz robe radi izvoza iste u druge zemlje.

To znači da uvoznik kupuje robu u inostranstvu, a zatim je prodaje/preprodaje kupcu u drugoj zemlji. Uvezena roba se ponekad prerađuje pa se zatim izvozi, ali se češće izvozi bez ikakve prerade.

Reeksportni poslovi su složene robne i finansijske transakcije u spoljnotrgovinskom prometu koje se javljaju u više oblika:

1. poslovi uvoza radi izvoza – ponovni izvoz u nepromijenjenom stanju
2. poslovi spoljnotrgovinskog ramplasma (remplacement, fr. – zamjena) – uvoz robe iz inostranstva i paralelni izvoz iste količine robe domaćeg porijekla
3. poslovi reeksportne dorade – kupovina robe u inostranstvu, njen privremeni uvoz radi prerade, dorade ili obrade i izvoz takve robe
4. klasično posredovanje – reeksporter kupuje robu u inostranstvu i istu robu neposredno prodaje u inostranstvu
5. svič (switch) poslovi – kupovina robe sa konvertibilnog područja preko posrednika iz neke zemlje sa kojom zemlja-kupac ima klinirski odnos. Posrednik (svičer) koristi moguću razliku u cijeni ili kursne razlike između tzv. čvrstih i tzv.

mekih valuta, a krajnji učesnici se najčešće i ne poznaju

6. oplemenjivanje robe – kupovina robe u inostranstvu, njena prerada, dorada i obrada u domaćim preduzećima, plaćanje tih usluga i njen izvoz.

Reeksportni poslovi se često zaključuju iz spekulativnih razloga kao što su: izbjegavanje carinskih opterećenja, izbjegavanje embarga i nepoštivanja deviznih propisa, zbog čega postoji potreba da se obrati posebna pažnja prilikom kontrole poslovanja privrednih društava koja se bave ovim poslovima.

Rentabilnost

Rentabilnost je jedan od osnovnih ekonomskih principa koji se svodi na zahtjev da se ostvari maksimalna dobit (profit) s minimalnim angažovanim sredstvima (kapitalom).

Pojam rentabilnosti često se koristi kao sinonim za profitabilnost. Međutim, rentabilnost se najčešće izračunava poređenjem prodaje sa pojedinim vrstama angažovanih sredstava, dok se profitabilnost najčešće mjeri odnosom finansijskog rezultata (profita) i angažovanih sredstava ili kapitala.

Pored toga, profitabilnost se često posmatra u užem smislu kroz isplativost pojedinih poslova i/ili projekata, a rentabilnost u širem smislu, odnosno kao efikasnost poslovanja pri korištenju potencijala određenog privrednog društva, preduzeća, opštine, kantona, regije, entiteta, države itd.

Revolving kredit

Revolving kredit je okvirni kratkoročni kredit koji se automatski obnavlja tako što banka, na osnovu pisanog zahtjeva klijenta, stavlja na raspolaganje klijentu određeni iznos sredstava koja klijent može koristiti u bilo koje vrijeme, prema svojim potrebama (klijent samostalno odlučuje o dinamici i visini otplate kredita).

U praksi, to znači da postoji spremnost da se kredit automatski prolongira pod istim uslovima i u istom iznosu čim se djelimično ili potpuno iskoristi. Svaka upotreba smanjuje raspoloživa sredstva, a povrat kredita se vrši u skladu s mogućnostima klijenta

(povrat po nalogu klijenta) do visine odobrenog kredita. Kamata se plaća samo na iskorišteni dio kredita.

Maksimalni iznos klijentovog zaduženja po revolving kreditu zavisi od potrebe i boniteta klijenta, kao i od instrumenata osiguranja plaćanja (najčešće neopozivi dokumentarni akreditiv).

Revolving krediti su uvedeni kao mogućnost korištenja povremenih obrtnih sredstava s rokom od jedne godine, s ciljem povećanja obima poslovanja.

Revolving krediti se obično primjenjuju kod dužih isporuka roba kako bi se skratili poslovi oko čestog otvaranja akreditiva i postigle uštede u bankarskim provizijama.

Rezervisanje za rashode

U računovodstvenom smislu, rezervisanja za rashode predstavljaju rezervisanje obaveza koje imaju unaprijed utvrđenu namjenu i koje se formiraju na teret prihoda, tako da njihovo formiranje smanjuje finansijski rezultat.

Prema MRS 37, rezervisanja su sadašnje obaveze kojima na dan podnošenja bilansa nije izvjestan rok dospijeaća, a visina iznosa na koji glase se utvrđuje procjenom.

Sa aspekta tačnog prikaza imovine firme, rezervisanja se formiraju radi potpunog iskazivanja obaveza u bilansu stanja, odnosno radi korektnog iskazivanja finansijskog rezultata, u bilansu uspjeha, te da se, u skladu s računovodstvenim načelom uzročnosti, izvrši sučeljavanje rashoda i prihoda koji pripadaju istom obračunskom periodu. Shodno tome, s računovodstvenog aspekta potrebno je rezervisati sve trenutne obaveze firme, bez obzira što nije poznato kada će te obaveze biti realizovane (npr. obaveze prema zaposlenicima po osnovu troškova otpremnina).

Međutim, s poreskog aspekta, u poreskom bilansu se priznaju rezervisanja samo po osnovu:

1. zaštite životne sredine, i
2. budućih troškova za popravke i/ili zamjene proizvoda u garantnim rokovima

Sva ostala rezervisanja povećavaju osnovicu za oporezivanje dobiti privrednog društva.

Rezident

Fizičko ili pravno lice koje zakon određene države tretira kao domaće lice smatra se rezidentom.

U smislu Zakona o deviznom poslovanju entiteta i BD-a, rezidenti BiH su:

1. pravna lica koja su registrovana u BiH, osim predstavništava ovih lica koja se nalaze izvan BiH
2. ogranci – filijale stranih pravnih lica upisani u registar kod nadležnog organa u BiH
3. poduzetnici – pojedinci koji samostalno obavljaju djelatnost radi sticanja dobiti i registrovani su kod nadležnog organa
4. fizička lica sa prebivalištem u BiH, osim fizičkih lica čiji privremeni boravak u inostranstvu traje duže od jedne godine
5. fizička lica – strani državljani koji na osnovu dozvole za boravak, odnosno radne vize, borave u BiH 183 dana ili više, osim stranih državljana zaposlenih u diplomatskim i konzularnim predstavništvima, kao i članova njihovih porodica
6. državni organi i organizacije, diplomatska predstavništva u inostranstvu i lica zaposlena u tim predstavništvima, kao i članovi njihovih porodica.

Međutim, zakonima o porezu na dohodak entiteta i BD-a, propisani su različiti uslovi pod kojima se fizičko lice smatra rezidentom.

Prema pomenutom zakonu, rezidentom FBiH se smatra fizičko lice koje:

1. ima prebivalište na teritoriji FBiH
2. na teritoriji FBiH, neprekidno ili sa prekidima, boravi 183 ili više dana u bilo kojem poreskom periodu
3. ima prebivalište u FBiH, a na osnovu obavljanja nesamostalne djelatnosti van područja FBiH ostvaruje prihode iz federalnog budžeta i/ili budžeta BiH

Rezidentom RS-a se smatra fizičko lice koje:

1. na teritoriji RS ima prebivalište
2. na teritoriji RS, neprekidno ili sa prekidima, boravi 183 ili više dana u periodu od 12 mjeseci

koji počinje ili se završava u odnosnoj poreskoj godini

3. ima stalno mjesto stanovanja i središte životnih interesa u RS-u

Uslovi pod kojima se fizičko lice smatra rezidentom BD-a su isti kao u FBiH.

Prava i obaveze rezidenta po osnovu direktnih i indirektnih poreza utvrđena su relevantnim zakonskim propisima BiH, entiteta i BD-a.

Roba

Roba se najčešće definiše kao proizvod rada namijenjen tržištu. Drugim riječima, pod robom se podrazumijeva svaka stvar podobna za podmirenje neke društvene ili lične potrebe koja se razmjenjuje na tržištu.

Da bi neki proizvod rada predstavljao robu, mora imati dva svojstva: upotrebnu vrijednost (da zadovolji neku ljudsku potrebu) i prometnu vrijednost (da se može prodati i/ili razmjenjivati za druge robe u različitim kvantitativnim razmjerama).

S knjigovodstvenog aspekta, pod pojmom robe podrazumijevaju se nabavljena ili proizvedena materijalna dobra koja su namijenjena za razmjenu.

Kod proizvođačkih preduzeća, pod pojmom "roba" podrazumijeva se gotov proizvod namijenjen tržištu, a kod trgovačkih organizacija to je roba nabavljena radi dalje prodaje.

Ročnost

Pod ovim terminom najčešće se podrazumijeva rok otplate kredita i rok dospijea vrijednosnih papira (npr. rok dospijea mjenice, obveznice i sl.)

S obzirom na ročnost, krediti se dijele na:

- Dugoročne kredite (ročnost preko pet godina)
- Srednjoročne kredite (ročnost od jedne do pet godina)
- Kratkoročne kredite (ročnost do jedne godine)

Obično stambeni kredit kod kojeg je i kamatna stopa manja ima najveću ročnost, dok je ročnost

kod potrošačkih kredita u najvećem broju slučajeva najkraća.

Duži rok znači manju ratu za kredit, ali je kumulativni iznos koji na kraju perioda treba da se vrati veći.

Ročnost obveznice je rok u kome se emitent obavezuje da vrati investitoru glavicu (nominalni iznos obveznice) uvećan za odgovarajuću kamatu.

Rokovi plaćanja obaveza

Pod rokom plaćanja podrazumijeva se vrijeme izraženo u danima ili određenim datumom u kome je dužnik (u skladu s ugovorom ili relevantnim zakonom) obavezan platiti povjeriocu određeni iznos.

Treba razlikovati rokove za plaćanje poreskih obaveza i rokove za plaćanje novčanih obaveza u dužničko-povjerilačkim odnosima između poduzetnika i subjekata javnog prava.

Rokovi za plaćanje poreskih obaveza propisani su poreskim zakonima.

U Zakonu o obligacionim odnosima predviđeno je načelo autonomije volje prema kome ugovorne strane slobodno uređuju svoje odnose u skladu s relevantnim prinudnim propisima.

Prema tome, autonomija volje, odnosno sloboda ugovaranja ili slobodna inicijativa stranaka, kao jedno od osnovnih načela modernog građanskog prava po kome se voljom zasnivaju i regulišu građanskopravni odnosi, ograničena je prinudnim propisima.

Prinudni propisi su entitetski zakoni o finansijskom poslovanju i izmirenju novčanih obaveza, koji obavezuju ugovorne strane i izričito propisuju rokove plaćanja novčanih obaveza, tako da je propisano pravilo da se između poduzetnika može ugovoriti rok izvršenja novčane obaveze do 60 dana.

Izuzetno, može se ugovoriti u pisanom obliku i duži rok izvršenja novčane obaveze, a koji ni u kojem slučaju ne može biti duži od 360 dana, pod uslovom da je dužnik novčane obaveze izdao povjeriocu sredstvo osiguranja koje ima snagu izvršne isprave.

Ako ugovorom između poduzetnika nije ugovoren rok za izvršenje novčane obaveze, dužnik je dužan, bez poziva povjerioca na izvršenje, izvršiti novčanu obavezu u roku od 30 dana.

Rok za izvršenje novčane obaveze počinje teći od dana kada je dužnik primio račun ili drugi odgovarajući zahtjev za isplatu, dana kada je povjerilac ispunio svoju obavezu ili dana isteka roka za pregled predmeta obaveze.

S

Samostalna djelatnost

Osnovno obilježje samostalne djelatnosti je da obrtnik ulaže vlastiti kapital, snosi poslovni rizik, slobodno odlučuje o vrsti djelatnosti koju će obavljati, o vremenu i mjestu obavljanja djelatnosti, o tome da li će raditi za jednog naručioca ili više naručilaca, da li će djelatnost obavljati sam i/ili sa zaposlenicima i slično.

Propisima o obrtu i oporezivanju dohotka uređuju se uslovi pod kojima fizičko lice samostalnim radom može obavljati obrtničku i djelatnost srodnu obrtu (koje su regulisane posebnim propisima, kao što su: trgovačke, ugostiteljske, transportne, turističke, posredovanje pri davanju stvari i prava u zakup ili podzakup i slične djelatnosti), djelatnost poljoprivrede i šumarstva, slobodnih zanimanja i tzv. druge samostalne djelatnosti.

Kao tzv. druge/povremene samostalne djelatnosti, saglasno zakonima o porezu na dohodak FBiH, RS-a i BD-a, tretiraju se djelatnosti predstavničkih organa vlasti na državnom, entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou, djelatnosti članova skupština i nadzornih odbora privrednih društava, upravnih vijeća i njima odgovarajućih organa, stečajnih upravnika, te povremenih autorskih djelatnosti koje obavljaju naučnici, umjetnici, razni stručnjaci, novinari, sudski vještaci, agenti, sportski radnici i slične djelatnosti, koje se obavljaju uz neku osnovnu samostalnu ili nesamostalnu djelatnost.

Samostalna djelatnost može se registrovati i obavljati kao osnovno ili kao dopunsko zanimanje.

Obrtnik i druga fizička lica koja obavljaju samostalnu djelatnost u svoje ime i za svoj račun mogu se koristiti i radom drugih osoba sa kojima su u obavezi potpisati ugovor o radu, u skladu sa Zakonom o radu i kolektivnim ugovorom.

Slobodne zone

U smislu Zakona o slobodnim zonama BiH, slobodna zona je dio carinske teritorije BiH, koji je posebno ograđen i označen i u kojem se privredne djelatnosti obavljaju uz posebne uslove u skladu sa navedenim zakonom i Zakonom o carinskoj politici BiH.

Saglasno zakonima o slobodnim zonama BiH i entitetâ, slobodna zona se može osnovati na području

mjesta koje ima pomorsku ili riječnu luku ili avionsko pristanište koji su otvoreni za međunarodni javni saobraćaj ili robno transportni centar registrovan u skladu sa zakonskim uslovima, a može se osnovati i uz magistralni put odnosno magistralnu željezničku prugu.

U našoj zemlji se u slobodnoj zoni mogu obavljati proizvodne, komercijalne i uslužne djelatnosti (bankarski i drugi novčani poslovi, usluge osiguranja i reosiguranja imovine i osoba i slično).

Korisnici slobodne zone mogu biti domaća i strana pravna i fizička lica koja obavljaju dozvoljenu djelatnost na osnovu ugovora sa zonom kao pravnim licem.

U slobodnim skladišnim kapacitetima unutar zone može se uskladištiti i domaća roba koja nije namijenjena izvozu, pod uslovom da se posebno evidentira i da smještaj te robe ne otežava kontrolu poslovanja u slobodnoj zoni.

Strani korisnik slobodne zone može u zoni osnovati vlastitu ili mješovitu banku i osiguravajuću organizaciju odnosno filijalu banke ili osiguravajuće organizacije u skladu sa posebnim propisima.

Roba koja se uvozi, izvozi, provози i smješta u slobodnu zonu prijavljuje se carinarnici prijavom za uvoz i provoz robe ili izjavom o teretu, uz koju se prilažu isprave po kojima je roba dopremljena u slobodnu zonu.

Na izvoz iz slobodne zone u druge zemlje i na uvoz u slobodnu zonu ne plaćaju se carina i druge uvozne dažbine, kao ni posebne dažbine pri uvozu poljoprivrednih, prehrambenih i drugih proizvoda namijenjenih proizvodnji, korištenju i potrošnji u slobodnoj zoni.

Zbog toga je važno da slobodne zone u BiH i u regionu budu osnovane, korištene i kontrolisane prema standardima EU odnosno domaćim propisima koji su usklađeni s tim standardima.

Solventnost i insolventnost

Solventnost je sposobnost pravnog lica da svim sredstvima može da podmiri sve

obaveze ukoliko one dospijevaju odjednom, u isto vrijeme.

Pravno lice je solventno ako je koeficijent solventnosti najmanje 1 ili više od 1. Ako je koeficijent solventnosti manji od 1, pravno lice je nesolventno (insolventno).

Koeficijent solventnosti se izračunava dijeljenjem neto vrijednosti poslovne imovine i ukupnih obaveza.

Primjer 1:

Ako je neto vrijednost poslovne imovine privrednog društva 370.000 KM, a iznos ukupnih obaveza 300.000 KM, koeficijent solventnosti je 1,23.

Privredno društvo je solventno.

Primjer 2:

Ako je neto vrijednost poslovne imovine 500.000 KM, a iznos ukupnih obaveza 610.000 KM, koeficijent solventnosti je 0,82.

Privredno društvo je insolventno.

Insolventnost je situacija u kojoj pravno lice nije u mogućnosti da podmiri obveze. To je zapravo situacija u kojoj su obaveze pravnog lica veće od vrijednosti njegove imovine. U praksi se može pojaviti privremena insolventnost u kojoj pravno lice ima određene zastoje u plaćanjima dospjelih obaveza ili trajna insolventnost u kojoj je pravno lice potpuno obustavilo plaćanja. Trajna insolventnost se smatra osnovnim finansijskim uzrokom za pokretanje stečajnog postupka.

Insolventnost, po pravilu, dovodi do određenih pravnih konsekvenci (npr. pokretanja nagodbenog postupka ili postupka stečaja).

Praksa je pokazala da u najvećem broju insolventnih privrednih društava nisu blagovremeno utvrđeni uzroci insolventnosti i poduzete adekvatne mjere s ciljem iznalaženja kvalitetnog rješenja. Umjesto toga, često se poduzimaju pogrešne i/ili nezakonite radnje u smislu selektivnog izmirenja dijela obaveza (npr. plaćanje obaveza prema određenim povjericima koji se dovode u privilegovani položaj u odnosu na poreske institucije i radnike). Na taj način insolventnost postaje sve izraženija, a pokretanje stečajnog postupka je neizbježno.

Problem potencira činjenica da se najveći broj stečajnih postupaka zaključuje zbog nedostatka stečajne mase za izmirenje obaveza prema povjericima, a najčešći i najveći povjericima su poreske institucije i radnici.

Sopstveni/vlastiti kapital

Pod ovim terminom podrazumijeva se dio kapitala koji je vlasništvo privrednog društva.

Iznos sopstvenog/vlastitog kapitala može se utvrditi primjenom aktivne i pasivne metode.

Aktivnom metodom sopstveni kapital se izračunava tako što se od ukupne aktive oduzmu ukupne obaveze privrednog društva.

Pasivnom metodom, koja je praktičnija, ali manje tačna, sopstveni kapital se izračunava tako što se od ukupne pasive oduzmu ukupne obaveze privrednog društva.

U svakom slučaju, pitanje visine sopstvenog/vlastitog kapitala je od velikog značaja za nezavisnost i samostalnost privrednog društva. Ukoliko privredno društvo u većoj mjeri raspolaze sopstvenim kapitalom, utoliko je slobodnije i nezavisnije u svom poslovanju, a ako je sopstveni kapital manji – veća je zavisnost privrednog društva od povjerilaca.

Sporazum o odgođenom plaćanju i plaćanju u ratama

Sporazum o odgođenom plaćanju i plaćanju u ratama je sporazum kojim se utvrđuju način naplate dospjelog duga po osnovu indirektnih odnosno direktnih poreza u odgođenom roku. Riječ je o sporazumu koji zaključuju UIO BiH i nadležne poreske uprave entiteta i BD-a sa poreskim obveznicima.

Između odgođenog i plaćanja poreza u ratama za koji poreski obveznik podnosi pisani zahtjev koji može (a ne mora) potpisati nadležni poreski organ, postoje određene razlike.

Kod odgođenog plaćanja poreskih obaveza, naplata ukupnog iznosa dospjelog duga se odgađa za određeni period, a ukupan iznos duga se plaća u cijelosti protekom perioda koji je naveden u sporazumu o odgođenom plaćanju u rokovima iz propisa koji regulišu postupak prisilne naplate, uz obavezu plaćanja tekućih poreskih obaveza u propisanim rokovima dospijeca.

Kod plaćanja poreskih obaveza u ratama, otplata duga se vrši u više rata u iznosima i periodima naznačenim u sporazumu o otplati poreskih obaveza u ratama,

uz obavezu plaćanja tekućih poreskih obaveza u propisanim rokovima dospijea

Iznos za poreske obaveze za koji je zaključen sporazum o odgođenom plaćanju ili plaćanju u ratama podliježe obračunu zatezних kamata u skladu sa zakonima kojima se uređuje poreski postupak (indirektnog i direktnog oporezivanja).

Pravilnikom o provođenju Zakona o postupku prinudne naplate indirektnih poreza je propisano da najduži period odgođenog plaćanja iznosi jednu godinu, a za plaćanje u ratama tri godine.

Uslovi, način i postupak odgođenog plaćanja ili plaćanja u ratama obaveza po osnovu direktnih poreza regulisani su entitetskim propisima i propisima BD-a (zakonima o poreskom postupku, propisima o odgođenom plaćanju poreskog duga i odgovarajućim podzakonskim aktima).

Stalna sredstva namijenjena prodaji

Prema zahtjevima MSFI 5, sredstva se klasifikuju kao sredstva namijenjena za prodaju ukoliko se njihova knjigovodstvena vrijednost nadoknađuje putem prodaje, a ne po osnovu kontinuirane upotrebe za obavljanje djelatnosti privrednog društva.

Prema MSFI 5, privredno društvo može donijeti odluku da se neko sredstvo, koje je po svojoj prirodi stalno, više ne koristi u poslovnom procesu, nego da se proda odnosno otuđi. U tom slučaju, i uz ispunjenje određenih uslova, to sredstvo će se klasifikovati kao stalno sredstvo namijenjeno za prodaju.

Da bi se neko sredstvo klasifikovalo kao stalno sredstvo namijenjeno prodaji, potrebno je da ispunji sljedeće uslove:

- sredstvo je raspoloživo za trenutnu prodaju
- prodaja je vrlo vjerovatna
- mora postojati plan prodaje
- sredstvo se namjerava prodati u roku kraćem od jedne godine

Kada pravno lice stiče stalno sredstvo isključivo s ciljem naknadne prodaje, potrebno je da klasifikuje stalno sredstvo kao namijenjeno prodaji po datumu nabave samo ako je u skladu sa jednogodišnjim

zahtjevom, što podrazumijeva da je prodaja tog sredstva moguća najkasnije u roku od godinu dana.

Da bi prodaja bila vrlo vjerovatna, pravno lice mora imati sačinjen plan prodaje i mora biti pokrenuta aktivnost za pronalazjenje kupca. Takođe, sredstvo mora biti aktivno nuđeno za prodaju po cijeni koja je razumna u odnosu na njenu fer vrijednost, što znači da može biti nuđeno i po cijeni ispod tržišne, te da postoji oćekivanje da će prodaja biti realizovana u roku od godinu dana od datuma klasifikacije stalnog sredstva kao sredstva namijenjenog prodaji.

U odnosu na navedeni rok, izuzetak dopušta tačka 9. MSFI-a 5, prema kojoj mogu postojati razlozi za produženje roka za okonćanje prodaje stalnog sredstva preko jedne godine, ukoliko je to uzrokovano događajima ili okolnostima izvan kontrole pravnog lica, s tim da postoji dovoljno dokaza da će pravno lice u skladu s planom prodaje stalnog sredstva isto i otuđiti.

Stalno mjesto poslovanja

U smislu propisa o oporezivanju dobiti pravnih lica, stalno mjesto poslovanja predstavlja sinonim za poslovnu jedinicu stranog pravnog lica/nerezidenta, gdje se poslovanje odvija u potpunosti ili djelimićno.

Pojam "stalno mjesto poslovanja" obuhvata:

- sjedište uprave
- podružnicu
- poslovnicu
- tvornicu
- radionicu, i
- rudnik, naftne ili plinske izvore, kamenolom ili bilo koje drugo mjesto iskorištavanja prirodnog bogatstva

Stalno mjesto poslovanja predstavlja i gradilište ili građevinski ili instalaterski projekat ukoliko poslovanje na određenoj lokaciji traje duže od šest mjeseci.

Pod stalnim mjestom poslovanja podrazumijeva se i pružanje usluga, uključujući i savjetodavne usluge od strane pravnog lica preko zaposlenih ili drugog lica koje je u tu svrhu angažovalo pravno lice, ukoliko se djelatnost odnosi na isti ili povezani projekat na teritoriji oporezivanja u periodu ili periodima koji ukupno traju duže od tri mjeseca u bilo kom dvanaestomjesećnom periodu.

Sumnjiva potraživanja

Sumnjivim potraživanjima se mogu smatrati sva potraživanja kojima je istekao rok za naplatu ili iz nekih drugih razloga postoji vjerovatnoća da neće biti naplaćena (npr. neusaglašena potraživanja, dužnik je osporio dio ili ukupan iznos potraživanja, insolventnost dužnika, pokretanje stečajnog postupka nad imovinom dužnika i sl.).

MRS-om, MSFI-jem i računovodstvenim propisima u BiH utvrđena je obaveza pravnih lica da najmanje jednom godišnje vrše procjenu naplativosti potraživanja kako bi se utvrdila sumnjiva potraživanja i vjerovatnoća njihove naplate. Shodno tome, pravna lica su obavezna da utvrde računovodstvenu politiku u vezi s priznavanjem, procjenjivanjem i prezentacijom potraživanja.

Potraživanja koja vjerovatno neće moći biti naplaćena (djelimično ili u cijelosti) klasifikuju se kao sumnjiva potraživanja. Takva potraživanja mogu biti potraživanja po osnovu isporuke robe, izvršenih usluga ili po drugim osnovama iz djelatnosti pravnog lica.

Naplata potraživanja može doći u pitanje i zbog reklamacije kupca na: pakovanje, transport, količinu, kvalitet i slično.

Svođenje sumnjivih potraživanja na realan iznos vrši se na teret rashoda, putem direktnog ili indirektnog otpisivanja odnosno ispravke vrijednosti sumnjivih potraživanja (vidjeti pod: "Ispravka vrijednosti potraživanja"), u skladu sa računovodstvenim politikama pravnog lica i MRS-a.

Direktni otpis potraživanja se koristi kada je izvjesno da potraživanje neće biti naplaćeno. Ovim otpisom se vrši isknjižavanje potraživanja iz poslovnih knjiga na teret rashoda.

Indirektni otpis potraživanja se najčešće koristi kada potraživanja nisu naplaćena u određenom roku (kašnjenje kupca pri izmirenju obaveza). U tom slučaju je neophodno izvršiti korekciju vrijednosti potraživanja na teret rashoda u korist ispravke vrijednosti potraživanja.

Ispravka vrijednosti potraživanja ne utiče na pokretanje i/ili nastavak aktivnosti s ciljem naplate potraživanja u sudskom ili vansudskom postupku.

Za razliku od direktnog, kod indirektnog otpisa potraživanje se ne isknjižava iz poslovnih knjiga. Ukoliko se potraživanje za koje je izvršena ispravka vrijednosti ne naplati u dužem periodu, pa u međuvremenu postane jasno da do naplate nikada neće doći (nastupila je zastarjelost potraživanja), tada

se vrši isknjižavanje potraživanja na teret ispravke vrijednosti.

U postupku revizije finansijskih izvještaja subjekata javnog sektora, važno je analizirati sumnjiva i sporna potraživanja, posebno otpis potraživanja od privrednih društava u privatnom vlasništvu, zbog mogućnosti otpisa tih potraživanja bez prethodno poduzetih potrebnih aktivnosti s ciljem njihove naplate, što u praksi nije rijedak slučaj.

T

Takse

Pod taksom se podrazumijevaju naknade koje organi uprave i sudovi naplaćuju od pravnih i fizičkih lica za određene usluge.

Za razliku od poreza, koji su jednostrana davanja, takse predstavljaju novčani ekvivalent za usluge administracije i sudova fizičkim i pravnim licima (npr. izdavanje raznih potvrda i uvjerenja, rješavanje zahtjeva, molbi, žalbi, tužbi i slično).

Ovaj instrument prikupljanja prihoda države nije zamišljen kao cijena, pošto njihovu visinu ne utvrđuje tržište, već nadoknada za usluge raznih nivoa izvršne i sudske vlasti, u iznosima koji su određeni zakonima, uredbama i drugim podzakonskim propisima.

Ovdje se vidi latentni element prisile kod plaćanja takse, jer obavezu takse i njenu visinu jednostrano utvrđuje državni organ, taksa se najčešće plaća unaprijed kao uslov za ostvarivanje nekih prava, i slično.

Tantijema

Pod ovim terminom se najčešće označava honorar autorima djela koja se javno izvode, iskazan u procentu bruto prihoda ostvarenim od izvođenja, kao i isplaćeni dio dobiti akcionarskog/dioničkog društva i banaka menadžerima za uspješno poslovanje (shodno sklopljenim ugovorima), članovima upravnog i nadzornog odbora, zaslužnim saradnicima i službenicima.

Neka akcionarska društva, u skladu sa svojim opštim aktima, a na osnovu odluke skupštine akcionara, isplaćuju jednokratnu nagradu članovima uprave kao nagradu za uspješno poslovanje. Navedena nagrada se isplaćuje iz ostvarene dobiti (poslije isplate dividende) i podliježe obavezama obračuna i plaćanja poreza i doprinosa kao i primanja po osnovu zarada.

Postoji mogućnost manipulacije u pogledu izbjegavanja plaćanja poreza i doprinosa na način da preduzeće sa menadžerima zaključi ugovore u kojima je utvrđena minimalna fiksna bruto plata, s tim da im naknadno isplaćuje značajne iznose na ime tantijeme, a da na te iznose ne obračunava propisane poreze i doprinose.

Transfer

Ovaj pojam najčešće podrazumijeva doznačavanje novčanog iznosa sa jednog računa na drugi, prenos novčane sume iz jedne u drugu zemlju, prenos vrijednosnih papira / hartija od vrijednosti sa jednog lica na drugo, prenos sopstvenog potraživanja, prenos vlastite imovine i imovinskih prava na druga lica i slično.

Zbog višestrukog značenja pojma "transfer", aktivnosti koje se podrazumijevaju pod ovim pojmom su regulisane zakonskim propisima iz različitih oblasti.

Na primjer, doznačavanje novčanog iznosa sa jednog računa na drugi regulisano je Zakonom o unutrašnjem platnom prometu i Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Transfer novčane sume iz BiH u druge zemlje regulisan je Zakonom o deviznom poslovanju i Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Sve veći broj različitih novčanih transfera, kako u unutrašnjem tako i u međunarodnom platnom prometu, pruža i veći broj različitih mogućnosti njihovih zloupotreba. Najčešće zloupotrebe u vezi s transferom odnose se na pranje novca i/ili utaju poreza.

U praksi se to ostvaruje na različite načine, a posebno putem:

- uplate gotovog novca u korist transakcijskog računa privrednog društva na ime pozajmice osnivača za poboljšanje likvidnosti
- uplate gotovine u korist transakcijskog računa privrednog društva na ime povećanja osnivačkog uloga, neposredno prije prodaje tog privrednog društva
- uplate gotovog novca u korist transakcijskog računa privrednog društva na ime pozajmice osnivača za otkup hipotekarskih kredita i putem otplate kredita od strane jemca
- transfera sredstava povezanim pravnim licima (u zemlji i u inostranstvu) za robe, a naročito za

usluge, po osnovu faktura na kojima su iskazane veće ili manje cijene u odnosu na tržišne

- gotovinskih isplata fizičkim licima u većim iznosima i po različitim osnovama
- podizanja gotovog novca sa transakcijskog računa privrednog društva radi otkupa poljoprivrednih proizvoda
- otpisa robe veće knjigovodstvene vrijednosti koja se zatim prodaje za gotov novac
- prodaje imovine (npr. prodaja nekretnina, opreme i zaliha proizvoda i robe) po cijenama znatno nižim od tržišnih, s tim što se razlika u cijeni naplaćuje u gotovom novcu.

Transferne cijene

U smislu Zakona o porezu na dohodak, transfernim cijenama smatraju se cijene nastale u vezi s transakcijama sredstava i stvaranjem obaveza između povezanih lica.

Transferna cijena je termin šireg značenja, a obuhvata:

- cijene proizvoda, usluga, intelektualnog vlasništva te ostale naknade koje se zaračunavaju između povezanih lica.
- ugovore na osnovu kojih društva multinacionalnih kompanija učestvuju u zajedničkim troškovima, npr. troškovima istraživanja i razvoja.
- multilateralno/međukompanijsko finansiranje.

U smislu propisa o porezu na dobit, povezanim licima – rezidentima i nerezidentima smatraju se lica kod kojih jedno lice direktno ili indirektno ima učešće u upravljanju, nadzoru ili kapitalu drugog lica ili ista lica direktno ili indirektno učestvuju u upravi, nadzoru ili kapitalu jednog ili više društava (vidjeti pod: "Povezane transakcije").

Sve transferne cijene, odnosno transakcije koje se obavljaju između povezanih lica moraju se iskazivati po principu "van dohvata ruke", što znači da ne smiju izlaziti iz okvira tržišnih uslova i vrijednosti (vidjeti pod: "Princip 'van dohvata ruke'").

Tranzit

Tranzit označava prevoz robe preko državne teritorije jedne ili više zemalja koje se nalaze

na putu od mjesta isporuke do mjesta krajnjeg odredišta robe.

Pod tranzitnim zemljama se podrazumijevaju države preko čijih se teritorija prevozi roba. Tranzitne zemlje za prevoz robe preko svoje teritorije naplaćuju tranzitnu taksu.

Dakle, pod tranzitnim poslom smatra se prevoz robe jedne zemlje preko nacionalne teritorije druge zemlje u neku treću zemlju bez naplate carine od tranzitne zemlje, kao i uvoz strane robe koja se skladišti u zemlji da bi se poslije toga ponovo izvezla u inostranstvo.

Roba koja se nalazi u tranzitnom prometu tretira se kao tranzitna roba.

Tranzit, odnosno tranzitni poslovi mogu biti:

- direktni (kad strana roba prelazi preko teritorije samo jedne zemlje)
- lomljeni (kad se strana roba istovara i privremeno skladišti u jednoj zemlji, pa tek onda izvozi u treću zemlju)
- posrednički (kad domaće uslužno preduzeće obavlja određene komercijalne poslove u BiH za račun inostranog trgovca).

Trgovačka knjiga

Trgovačka knjiga je javna isprava u kojoj se vodi evidencija nabavke i prodaje robe i proizvoda, te evidencija izvršenih trgovačkih usluga.

Trgovačka knjiga se vodi na propisanim obrascima, odvojeno za trgovinu na veliko i trgovinu na malo i posebno za svaku vrstu trgovačke usluge.

Kada pravna lica i poduzetnici registrovani za obavljanje trgovinske i proizvodne djelatnosti obavljaju promet robe i proizvoda, dužni su da vode trgovačku knjigu za trgovinu na veliko i trgovinu na malo u zavisnosti od oblika trgovine odnosno prometa koji obavljaju. Ove evidencije sadrže podatke o nabavci i prodaji robe odnosno podatke o zaduženju za vlastite proizvode i o njihovoj prodaji.

Trgovci vode odgovarajuće trgovačke knjige posebno za svaki prodajni objekat, poslovnu jedinicu i drugo prodajno mjesto. Trgovačka knjiga vodi se tako da omogućava uvid i kontrolu izvršene nabavke i prodaje robe po hronološkom redoslijedu. U trgovačku knjigu unose se podaci o nabavci i prodaji, kao i podaci o drugim promjenama u pogledu vrste, količine i cijene

robe (vraćanje, otpis, rashod, manjak, višak, promjene cijena i slično).

Roba se ne može prodavati prije nego što se evidentira u trgovačkoj knjizi.

Najčešće manipulacije u vezi s vođenjem trgovačkih knjiga odnose se na neevidentiranje dijela trgovačke robe koja se nabavlja i prodaje za gotov novac.

Tako nabavljena i prodana roba se ne evidentira u trgovačkoj knjizi, niti se njena prodaja evidentira preko fiskalne kase. Na opisani način se vrši utaja poreza na dodatu vrijednost.

U

Udjeli u kapitalu

Pod udjelima u kapitalu podrazumijevaju se udjeli članova društva u osnovnom kapitalu društva sa ograničenom odgovornošću ili dioničkog društva. Ukupna vrijednost udjela u društvu sa ograničenom odgovornošću odnosno akcija (dionica) u akcionarskom (dioničkom) društvu predstavlja osnovni kapital društva.

Udjeli u društvu sa ograničenom odgovornošću mogu biti novčani ili nenovčani (u stvarima i/ili pravima čija se vrijednost može iskazati u novcu).

Kada osnivač unese imovinu u društvo, ona postaje vlasništvo društva.

Udjeli članova društva sa ograničenom odgovornošću nisu hartije od vrijednosti i ne moraju biti jednake vrijednosti. Vrijednost udjela u stvarima i pravima mora biti navedena u osnivačkom aktu ili statutu društva.

Kod akcionarskih odnosno dioničkih društava udio članova društva u kapitalu društva se izražava u broju akcija (dionica), a koliko će koji osnivač imati akcija (dionica) zavisi od visine kapitala koji je unio u društvo.

Broj akcija (dionica) određuje se na osnovu njihove nominalne vrijednosti, a kolika će biti nominalna vrijednost akcije (dionice) utvrđuje se osnivačkim aktom, u skladu sa Zakonom o privrednim društvima. Saglasno tome, odluku o izmjeni nominalne vrijednosti akcije (dionice) može donijeti samo skupština društva.

Udio u društvu može se nasljeđivati, a ako je osnivač pravno lice, pravni sljednik preuzima taj udio. Nasljednici se po pravosnažnosti rješenja o nasljeđivanju izjašnjavaju da li će postati članom društva ili traže samo isplatu svog udjela.

Ugovor o djelu

Ugovor o djelu je forma ugovornog obligacionog odnosa koja se koristi kada naručilac posla ima potrebu za određenim fizičkim ili intelektualnim radom koji ne spada u segment djelatnosti za koje je registrovan.

Ugovor o djelu je dvostrani pravni posao. U tom smislu, izvršilac posla se obavezuje da u određenom roku obavi konkretan posao za potrebe naručioca, dok se naručilac posla obavezuje da za izvršeni posao isplati naknadu u tačno određenom iznosu i u tačno

utvrđenom roku, najčešće poslije završetka posla radi kojeg je sklopljen ugovor.

Izvršilac posla je potpuno samostalan i ni u čemu ne zavisi od naručioca (poslove obavlja prema svojoj organizaciji i svojim sredstvima).

Saglasno odredbama Zakona o obligacionim odnosima, naručilac posla može sa određenim fizičkim licem zaključiti ugovor o djelu radi obavljanja poslova koji su van njegove registrovane djelatnosti, a koji imaju za predmet samostalnu izradu ili opravku određene stvari, samostalno izvršenje određenog fizičkog, intelektualnog, generalno stručnog ili umjetničkog posla (npr. dizajniranje kataloga, izrada reklamnog materijala, krećenje poslovnog prostora, sitne popravke opreme i slično).

S obzirom da primanja po osnovu ugovora o djelu imaju različit poreski tretman u odnosu na primanja po osnovu ugovora o radu (primanja po osnovu ugovora o radu trpe veće poresko opterećenje), moguća je zloupotreba ugovora o djelu. Naime, česta je pojava da poslodavac zaključi ugovor o djelu sa fizičkim licem koje je angažovano za obavljanje poslova koji po suštinskoj i zakonskoj formi spadaju u poslove iz domena registrovane djelatnosti i za koje je obavezno zaključivanje ugovora o radu.

Unutrašnji platni promet

Unutrašnji platni promet predstavlja sva plaćanja koja se obavljaju između pravnih i/ili fizičkih lica u granicama jedne zemlje, putem domaće valute, a preko ovlaštenih organizacija za platni promet.

U vršenju unutrašnjeg platnog prometa neophodne su dvije strane, jedna koja vrši plaćanje – davalac i druga koja prima – primalac sredstava, pri čemu te strane mogu biti fizička ili pravna lica kao učesnici u platnom prometu.

Dakle, unutrašnji platni promet, u najkraćem, obuhvata:

- bezgotovinska i gotovinska plaćanja svih učesnika u platnom prometu
- polog pazara i podizanje efektivne sa poslovnih računa
- podnošenje naloga za obračunska sredstva plaćanja (kompenzacijom, cesijom, asignacijom)

Naprijed navedena i druga pitanja u vezi s unutrašnjim platnim prometom definisana su entitetskim zakonima o unutrašnjem platnom prometu i odgovarajućim podzakonskim aktima.

Upisani kapital

Upisani kapital predstavlja iznos osnovnog kapitala privrednih društava koji je upisan u sudskom registru.

Upisani kapital može biti uplaćen u cijelosti ili djelomično. Način i rok uplate upisanog kapitala definiše se osnivačkim aktom privrednog društva, u skladu s odredbama Zakona o privrednim društvima.

Entitetskim zakonima o privrednim društvima propisani su uslovi pod kojim se može vršiti povećanje i smanjenje osnovnog (upisanog) kapitala.

Povećanje i smanjenje osnovnog kapitala društva sa ograničenom odgovornošću postaje pravno valjano upisom te promjene u sudski registar.

Povećanje i smanjenje osnovnog kapitala dioničkog (akcionarskog) društva postaje pravno valjano upisom te promjene u Registar emitenata.

od 30% od troškova reprezentacije iskazanih u bilansu uspjeha.

Usklađivanje rashoda po osnovu reprezentacije izvršit će se na sljedeći način:

$15.000 \text{ KM (troškovi reprezentacije)} \times 30\% = 4.500 \text{ KM (priznati troškovi reprezentacije)}$

$15.000 \text{ KM} - 4.500 \text{ KM} = 10.500 \text{ KM (iznos za usklađivanje rashoda po osnovu reprezentacije)}$

$110.000 \text{ KM (bruto dobit)} + 10.500 \text{ KM} = 120.500 \text{ KM (osnovica za obračun poreza na dobit)}$.

Usklađivanje prihoda i rashoda

Pod ovim pojmom se podrazumijeva usklađivanje prihoda i rashoda za poreske svrhe s ciljem utvrđivanja osnovice za obračun poreza na dobit.

Poreska osnovica se izračunava tako da se dobit iskazana u bilansu uspjeha uveća za poresko nepriznate rashode (vidjeti pod: "Poresko nepriznati rashodi") i umanji za neoporezive prihode (prihodi od dividende i udjela u dobiti u drugim pravnim licima, prihodi od ukidanja rezervisanja, prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine i prihodi od otpisanih potraživanja koja su u prethodnom periodu bila uključena u poresku osnovicu).

Svaka greška (slučajna ili namjerna) u postupku usklađivanja prihoda i rashoda u poreskom bilansu direktno se manifestuje na iznos osnovice za obračun poreza na dobit privrednog društva.

Primjer:

Privredno društvo je u bilansu uspjeha za 2017. godinu iskazalo ukupne prihode u iznosu od 850.000 KM i ukupne rashode u iznosu od 740.000 KM, tako da ostvarena bruto dobit iznosi 110.000 KM. U okviru rashoda iskazani su troškovi reprezentacije u iznosu od 15.000 KM.

Saglasno Zakonu o porezu na dobit, izdaci za reprezentaciju priznaju se kao poreski rashod u iznosu

V

Valutna klauzula

Valutna klauzula je pravno dopušteni instrument zaštite banke kao povjerioca iz ugovora o kreditu od štetnih tržišnih i inflatornih promjena realne vrijednosti novčanih sredstava stavljenih na raspolaganje korisniku kredita.

Rizik od promjene kursa stranih valuta proističe iz poslovanja sa različitim valutama. Korištenjem valutne klauzule banka minimizira rizik po osnovu datih kredita tako što je u ugovorima o kreditu s valutnom klauzulom vezanom za neku stranu valutu iznos odobrenoga kredita nominiran u stranoj valuti, ali se sva plaćanja po takvom kreditu obavljaju u domaćoj valuti. Iznos kredita nominiranog u stranoj valuti se isplaćuje u KM, primjenom deviznog kursa strane valute u odnosu na KM koji vrijedi na dan isplate, a na isti način dužnici izračunavaju svoju obavezu plaćanja za svaku dospjelu ratu, odnosno anuitet po tom kreditu.

Kod ugovora o kreditu s valutnom klauzulom obaveza dužnika se povećava ako se poveća vrijednost strane valute (u kojoj je nominiran kredit) u odnosu na KM, a ako se smanjuje vrijednost strane valute u odnosu na vrijednost KM tada se obaveza dužnika smanjuje. Prema tome, svako zaduživanje sa valutnom klauzulom nosi rizik od promjene deviznog kursa, odnosno od mogućeg povećanja iznosa obaveze po takvom kreditu.

Rizik od povećanja obaveza dužnika po osnovu kredita s valutnom klauzulom u eurima je minimalan, jer je KM fiksno vezana za EUR, a izmjene kursa su moguće samo pod uslovom da se izmjene relevantni zakonski propisi.

Vanbilansna evidencija

Vanbilansna evidencija obuhvata, s jedne strane, sredstva pravnog lica koja ne ispunjavaju uslove utvrđene MRS-om za njihovo priznavanje u knjigovodstvenoj

evidenciji i, s druge strane, obaveze po osnovu tih sredstava

U vanbilansnoj aktivi iskazuju se:

- tuđa roba
- tuđi materijal
- tuđi poluproizvodi i proizvodi
- tuđe nekretnine, postrojenja i oprema
- neiskorišteni odobreni krediti
- hartije od vrijednosti van prometa

Ostala vanbilansna aktiva (npr. mjenice primljene kao obezbjeđenje plaćanja, uknjižene hipoteke i založna prava na imovinu i sl.).

Vrijednost vanbilansne aktive i njeno učešće u ukupnoj aktivi (zbir poslovne i vanbilansne aktive) zavisi, između ostalog, od djelatnosti privrednog društva i njegove poslovne politike.

U vanbilansnoj pasivi iskazuju se obaveze po osnovu sredstava iskazanih u vanbilansnoj aktivi.

Varijabilni troškovi

Pod varijabilnim troškovima se podrazumijevaju troškovi koji zavise od stepena korištenja kapaciteta odnosno obima proizvodnje.

Ovi troškovi neposredno su uslovljeni proizvodnjom. Ako nema proizvodnje, nema ni varijabilnih troškova (npr. troškovi sirovina i materijala, troškovi električne energije, troškovi transporta i sl.).

Zavisno od toga u kom se obimu mijenjaju u vezi s promjenom stepena korištenja kapaciteta, varijabilni troškovi mogu biti:

- proporcionalni – troškovi koji se uvijek mijenjaju proporcionalno s povećanjem ili smanjenjem obima proizvodnje
- degresivni – troškovi koji u masi rastu sporije od rasta obima proizvodnje
- progresivni troškovi – troškovi koji rastu brže od rasta obima proizvodnje.

Veleprodajna cijena

Veleprodajna cijena je cijena koja se koristi u prometu robe na veliko.

Veleprodajna cijena se utvrđuje na propisanom obrascu "Veleprodajna kalkulacija", a zavisi od nabavne cijene, troškova prometa i uslova na tržištu. Tako utvrđena veleprodajna cijena je veća od nabavne, a po pravilu je manja od maloprodajne cijene.

Razlika između veleprodajne i nabavne cijene predstavlja razliku u cijeni u veleprodaji (veleprodajna marža) iz koje trgovac pokriva sve indirektno troškove i ostvaruje dobit.

Vrijednosni papiri

Vrijednosni papiri ili hartije od vrijednosti su prenosivi pisani dokumenti koji sadrže neko imovinsko pravo koje zakonski vlasnik može koristiti.

Zakonom o obligacionim odnosima, vrijednosni papir se definiše kao pisana isprava kojom se njen izdavač obavezuje da ispuni obavezu upisanu na toj ispravi njenom zakonitom imaoocu.

Bitni elementi vrijednosnog papira su: naziv (npr. obveznica, dionica, mjenica, ček, založnica, skladišnica itd.), ime/naziv i sjedište/prebivalište izdavaoca, ime/naziv korisnika ili oznaka "donosilac", mjesto i datum izdavanja, te obaveza izdavaoca koja proizilazi iz vrijednosnog papira.

Vrijednosni papiri mogu da sadrže stvarno pravo na pokretnoj imovini (založnica, skladišnica, tovarni list) i imovinsko pravo (ček, mjenica, obveznica, dionica itd.).

Vrijednosni papiri su prenosivi. Ako glase na ime, prenose se cesijom; ako glase po naredbi, prenose se indosamentom; ako su na donosioca, prenose se predajom.

Upotreba vrijednosnih papira je raznovrsna: mogu služiti kao sredstvo osiguranja plaćanja (ček, mjenica), kao sredstvo osiguranja kredita (skladišnica, mjenica, dionice), kao predmet trgovanja (dionice, obveznice).

W

Western Union

Western Union je jedna od najvećih svjetskih kompanija koje pružaju uslugu brzog transfera novca širom svijeta.

Western Union pruža svoje usluge širom svijeta. Većina banaka u BiH u svojim poslovnicama nudi Western Union uslugu elektronskog transfera novca.

Za korištenje usluga Western Uniona, ni primaocu ni pošiljaocu nije potreban račun u banci. Umjesto toga, svaki transfer se evidentira u sistemu putem jedinstvenog kontrolnog broja. Novac je u najvećem broju slučajeva moguće podići za svega nekoliko minuta nakon slanja. Naknadu za transfer novca plaća isključivo pošiljalac.

Da bi novac bio isplaćen, potrebno je da primalac prezentuje važeću ličnu ispravu i da zna sljedeće podatke: kontrolni broj transfera novca (MTCN), ime i prezime pošiljaoca, zemlju iz koje je novac poslat i iznos koji je poslat (+/- 10%).

Ukoliko primalac ne podigne transfer istog dana, on je u sistemu i narednih 45 dana. Novac se ne vraća pošiljaocu tokom devet mjeseci od dana slanja, osim ako to pošiljalac ne zatraži.

Pored prednosti transfera novca putem Western Uniona (za transfer nije potrebno imati otvoren račun, brzina transfera, sve troškove transfera snosi pošiljalac), postoji i rizik da sredstva budu isplaćena licu koje nije primalac, kao i mogućnost pranja novca velikim brojem transfera u korist različitih lica putem različitih banaka koje pružaju ovu uslugu.

Z

Zatezna kamata

Zatezna ili moratorna kamata predstavlja sankciju prema dužniku zbog toga što nije blagovremeno ispunio svoju novčanu obavezu.

Zakonima koji regulišu oblast zatezних kamata entiteta i BD je propisano da je dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze dužan da, pored glavnice, plati i zatezne kamate za period kašnjenja obračunate po kamatnoj stopi utvrđenoj zakonom.

Visina stope zatezne kamate utvrđuje se obično posebnim zakonom ili drugim propisima, i mijenja se u skladu sa ekonomskom politikom države.

Obračun zatezne kamate vrši se tako da se zakonom propisana stopa množi brojem dana zakašnjenja i tako utvrđena stopa množi sa iznosom glavnog duga.

Primjer:

Ako glavni dug iznosi 80.000 KM, vrijeme kašnjenja 120 dana, a zakonska kamatna stopa 0,03% dnevno.

Obračun zatezne kamate:

120 (broj dana kašnjenja) \times $0,03\%$ (zakonska kamatna stopa) $= 3,6\%$

80.000 (iznos glavnog duga) \times $3,6\% = 2.880$ KM (iznos zatezne kamate)

Konačna lista termina

R/B	Termin
1	Akcept
2	Akceptant
3	Akceptirana mjenica
4	Akceptni nalog
5	Akciza
6	Akreditiv
7	Aktiva
8	Aktivna vremenska razgraničenja
9	Akumulirana dobit
10	Akumulirani gubitak
11	Alokacija
12	Amortizacija
13	Analitička kartica
14	Anuitet
15	Asignacija
16	Autorsko djelo
17	Avalirana mjenica
18	Bilans stanja
19	Bilans uspjeha
20	Bilansna pozicija
21	Blagajnički dokumenti
22	Broker
23	Bruto bilans
24	Bruto plata
25	Carina
26	Carinska deklaracija
27	Carinska faktura
28	Carinsko skladište
29	Cesija
30	Cijena koštanja
31	CMR tovarni list
32	Dani vezivanja kupaca

33	Dekurzivna kamata
34	Depozitni poslovi
35	Devizni bilans
36	Dionica/akcija
37	Direktne investicije
38	Direktni porezi
39	Dividenda
40	Doprinosi iz plate i na platu
41	Dospijeće
42	Dvojno knjigovodstvo
43	Elektronske valute
44	Emisija dionica/akcija
45	Eskont
46	EURIBOR
47	Factoring
48	Finansijske institucije
49	Finansijsko tržište
50	Glavna knjiga
51	Glavni dug
52	Glavni račun
53	Goodwill
54	Gotovina / Gotov novac
55	Imovina
56	Indirektni porezi
57	Indosament
58	Instrumenti obezbjeđenja plaćanja
59	Interkalarna kamata
60	Inventura
61	Investiciona imovina
62	Investicioni fondovi
63	Ispravka vrijednosti osnovnih sredstava
64	Ispravka vrijednosti potraživanja
65	Istanjena kapitalizacija
66	Izvoz kapitala
67	Kamata
68	Kamata između povezanih lica
69	Kapital – adekvatnost i neadekvatnost

70	Kapitalni dobitak
71	Kapitalni gubitak
72	Kartica prometa
73	Katastarski prihodi
74	Klirinški poslovi
75	Knjigovodstvena isprava
76	Knjiženje na teret
77	Knjiženje u korist
78	Koeficijent obrta
79	Kompenzacija
80	Konačna poreska obaveza
81	Koncesija
82	Konsignacija
83	Konsignaciono skladište
84	Konto
85	Kontrolisane transakcije
86	Konverzija
87	Kratkoročna potraživanja
88	Kreditna sposobnost
89	Kreditni poslovi
90	Kreditno pismo
91	Lažni bilans (fiktivni dobitak ili gubitak)
92	Likvidnost
93	Lizing
94	Lombardni kredit
95	Maloprodajna cijena
96	Marža
97	Metode obračuna zaliha
98	Mjenica
99	Monopolistički položaj
100	Nabavna cijena
101	Naplata u gotovu
102	Nedopušteni fondovi
103	Nelikvidnost
104	Nenamjensko korištenje sredstava
105	Neovlašteno primanje nagrade
106	Nepokretnosti

107	Nerezident
108	Nesamostalna djelatnost
109	Neto plata
110	Neto utrživa vrijednost
111	Neuplaćeni kapital
112	Novčana obaveza
113	Obezbjedenje plaćanja
114	Obračunsko plaćanje
115	Obrtna sredstva
116	Obveznica
117	Odložene poreske obaveze
118	Oporezivanje
119	Otklanjanje/izbjegavanje dvostrukog oporezivanja
120	Pasiva
121	Pasivna vremenska razgraničenja
122	Paušalno oporezivanje
123	Porez na dodatu vrijednost (PDV)
124	Plaćanje gotovim novcem
125	Poduzetnik
126	Pomoćne knjige
127	Porez
128	Porez na dobit
129	Porez na dohodak
130	Porez na nasljeđe i poklon
131	Porez na prihod od imovine
132	Porez na promet nepokretnosti
133	Porez po odbitku
134	Poreska evazija
135	Poreska kartica
136	Poreska obaveza
137	Poreska osnovica
138	Poreska prijava
139	Poreska utaja
140	Poreska zastarjelost
141	Poreske olakšice
142	Poreski bilans
143	Poreski dužnik

144	Poreski gubitak
145	Poreski obveznik
146	Poreski period
147	Poresko konsolidovanje
148	Poresko nepriznati rashodi
149	Poslovna tajna
150	Poslovna transakcija
151	Poslovne knjige
152	Povezana lica
153	Povezane transakcije
154	Pranje novca
155	Prelevmani
156	Prenos dobiti u inostranstvo
157	Princip “van dohvata ruke”
158	Prisilna naplata
159	Privremeni izvoz
160	Privremeni uvoz
161	Profitabilnost
162	Računovodstvene politike
163	Računovodstveni propisi
164	Računovodstveni rashodi
165	Razgraničeni prihodi
166	Razgraničeni rashodi
167	Reeksport robe
168	Rentabilnost
169	Revolving kredit
170	Rezervisanje za rashode
171	Rezident
172	Roba
173	Ročnost
174	Rokovi plaćanja obaveza
175	Samostalna djelatnost
176	Slobodne zone
177	Solventnost i insolventnost
178	Sopstveni/vlastiti kapital
179	Sporazum o odgođenom plaćanju i plaćanju u ratama
180	Stalna sredstva namijenjena prodaji

181	Stalno mjesto poslovanja
182	Sumnjiva potraživanja
183	Takse
184	Tantijema
185	Transfer
186	Transferne cijene
187	Tranzit
188	Trgovačka knjiga
189	Udjeli u kapitalu
190	Ugovor o djelu
191	Unutrašnji platni promet
192	Upisani kapital
193	Usklađivanje prihoda i rashoda
194	Valutna klauzula
195	Vanbilansna evidencija
196	Varijabilni troškovi
197	Veleprodajna cijena
198	Vrijednosni papiri
199	Western Union
200	Zatezna kamata

Literatura

- Milan Aleksić, Milenko Andžić, Relja Aradinović i ostali (grupa od preko 150 autora): Leksikon računovodstva i poslovnih finansija – Savez računovodstvenih i finansijskih radnika Srbije – Beograd, 1983.
- Nenad Nikolić: Poslovni rječnik, Svjetlost Sarajevo – Sarajevo, 1987.
- Stevan M. Kukolača: Organizaciono-poslovni leksikon – Zavod za ekonomske eksperte Beograd – Beograd, 1990.
- Duško Šnjegota: Primjena MSFI kroz bilansni okvirni plan – Ekonomski fakultet i Finrar d.o.o. Banja Luka – Banja Luka, 2017.
- Fuad Balta i Zoran Kepnik: Primjena Zakona o porezu na dohodak FBiH sa praktičnim primjerima – Privredna štampa d.o.o. Sarajevo – Sarajevo, 2010.
- Fuad Balta i Jasenko Hadžiahmetović: Priručnik o platnim transakcijama u BiH – Privredna štampa d.o.o. Sarajevo – Sarajevo, 2017.

Propisi Bosne i Hercegovine

- Zakon o akcizama u BiH (“Službeni glasnik BiH“ br. 49/2009, 49/2014, 60/2014 i 91/2017)
- Zakon o autorskim i srodnim pravima (“Službeni glasnik BiH“ broj 63/10)
- Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda (“Službeni glasnik BiH“ br. 55/04, 34/07 i 49/09)
- Zakon o postupku indirektnog oporezivanja (“Službeni glasnik BiH“ br. 89/05 i 100/13)
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (“Službeni glasnik BiH“ br. 47/14 i 67/16)
- Zakon o porezu na dodatu vrijednost (“Službeni glasnik BiH”, br. 9/05, 35/05, 108/08 i 33/17)
- Zakon o postupku prinudne naplate indirektnih poreza (“Službeni glasnik BiH“ br. 89/05 i 62/11)
- Zakon o javnim nabavkama (“Službeni glasnik BiH”, br. 39/14)
- Zakon o politici direktnih stranih ulaganja (“Službeni glasnik BiH”, br. 17/98, 13/03, 48/10 i 22/15)
- Zakon o carinskoj politici BiH (“Službeni glasnik BiH”, br. 58/15)
- Zakon o slobodnim zonama (“Službeni glasnik BiH”, br. 3/02 i 13/03)
- Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost (“Službeni glasnik BiH”, br. 93/05, 60/06, 6/07, 35/08, 65/10 i 85/17)
- Pravilnik o provođenju Zakona o postupku prinudne naplate indirektnih poreza (“Službeni glasnik BiH“ br. 27/12)

Propisi Federacije Bosne i Hercegovine

- Krivični zakon FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/15 i 75/17)
- Zakon o krivičnom postupku FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 1/10, 08/13 i 59/14)
- Zakon o upravnim sporovima (“Službene novine FBiH”, br. 09/05)
- Zakon o upravnom postupku (“Službene novine FBiH”, br. 02/98 i 48/99)
- Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 71/14)
- Zakon o privrednim društvima (“Službene novine FBiH”, br. 81/15)
- Zakon o obrtu i srodnim djelatnostima (“Službene novine FBiH”, br. 35/09 i 14/11)
- Zakon o radu (“Službene novine FBiH”, broj 26/16)
- Zakon o registraciji poslovnih subjekata u FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 27/05, 68/05, 43/09 i 63/14)
- Međunarodni računovodstveni standardi primjenjivi u FBiH – web-stranica “Saveza računovođa i revizora FBiH”, www.srr-ffih.org
- Zakon o bankama FBiH (“Službene novine Federacije BiH”, broj 27/17)
- Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH (“Službene novine FBiH”, br. 83/09)
- Zakon o finansijskom poslovanju (“Službene novine FBiH”, br. 48/16)
- Zakon o unutrašnjem platnom prometu (“Službene novine FBiH”, br. 48/15 i 79/15)
- Zakon o unutrašnjoj trgovini (“Službene novine FBiH”, br. 40/10 i 79/17)
- Zakon o vanjskotrgovinskom poslovanju (“Službene novine FBiH”, br. 02/95)
- Zakon o deviznom poslovanju (“Službene novine FBiH”, br. 47/10)
- Zakon o faktoringu (“Službene novine FBiH”, br. 14/16)
- Zakon o mjenici (“Službene novine FBiH”, br. 32/00 i 28/03)
- Zakon o čeku (“Službene novine FBiH”, br. 32/00)
- Zakon o pripadnosti javnih prihoda FBiH (“Službene novine FBiH”, br. 22/06, 43/08, 22/09, 35/14 i 94/15)
- Zakon o poreznoj upravi Federacije BiH (“Službene novine FBiH”, br. 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15)
- Zakon o porezu na dobit (“Službene novine FBiH”, br. 15/16)
- Zakon o doprinosima (“Službene novine FBiH”, br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02, 17/06, 14/08, 91/15, 104/16 i 34/18)
- Zakon o jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i naplate doprinosa (“Službene novine FBiH”, br. 42/09, 109/12, 86/15 i 30/16)
- Zakon o porezu na dohodak (“Službene novine FBiH”, broj: 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)

- Zakon o fiskalnim sistemima (“Službene novine FBiH”, br. 81/09)
- Zakon o slobodnim zonama (“Službene novine FBiH“ br. 2/95, 37/04 i 43/04)
- Zakon o visini stope zatezne kamate na neizmirena dugovanja (“Službene novine FBiH“ broj 56/04)
- Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dobit (“Službene novine FBiH”, br. 88/16, 11/17 i 96/17)
- Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak (“Službene novine FBiH”, br. 67/08, 4/10, 86/10, 10/11, 53/11, 20/12, 27/13, 71/13, 90/13, 45/14, 52/16, 59/16, 38/17, 03/18 i 30/18)
- Pravilnik o načinu obračunavanja i uplate doprinosa (“Službene novine FBiH”, br. 64/08, 81/08, 98/15, 6/17, 38/17 i 39/18)
- Uredba o uslovima i načinu plaćanja gotovim novcem (“Službene novine FBiH”, br. 72/15 i 82/15)
- Relevantni kantonalni zakoni o: porezu na promet nepokretnosti i prava, porezu na imovinu, kantonalnim i opštinskim taksama

Propisi Republike Srpske

- Krivični zakonik RS (“Službeni glasnik RS”, br. 64/17)
- Zakon o krivičnom postupku RS (“Službeni glasnik RS”, br. 53/12, 91/17 i 66/18)
- Zakon o opštem upravnom postupku (“Službeni glasnik RS”, br. 13/02, 87/07, 50/10 i 66/18)
- Zakon o privrednim društvima (“Službeni glasnik RS”, br. 127/08, 58/09, 100/11, 67/13, 15/16 i 100/17)
- Zakon o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti (“Službeni glasnik RS”, br. 117/11, 121/12, 67/13 i 44/16)
- Zakon o radu (“Službeni glasnik RS”, br. 1/16 i 66/18)
- Međunarodni računovodstveni standardi primjenjivi u RS – web-stranica Saveza računovođa i revizora RS, www.srrrs.org
- Zakon o računovodstvu i reviziji RS (“Službeni glasnik RS”, broj 94/15)
- Zakon o bankama RS (“Službeni glasnik RS“, broj: 3/16)
- Zakon o unutrašnjem platnom prometu (“Službeni glasnik RS”, br. 52/12 i 92/12)
- Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u poslovnim transakcijama (“Službeni glasnik RS”, br. 31/18)
- Zakon o zateznim kamatama (“Službeni glasnik RS”, br. 61/18)
- Zakon o trgovini (“Službeni glasnik RS”, br. 6/07, 52/11, 67/13 i 106/15)
- Zakon o deviznom poslovanju (“Službeni glasnik RS”, br. 96/2003, 123/2006, 92/2009, 20/2014 i 20/2018)
- Zakon o lizingu (“Službeni glasnik RS”, br. 70/07 i 116/11)

- Zakon o faktoringu (“Službeni glasnik RS“ br. 62/13 i 30/2018) Zakon o mjenici (“Službeni glasnik RS”, br. 32/01)
- Zakon o čeku (“Službeni glasnik RS”, br. 32/01)
- Zakon o poreskom sistemu RS (“Službeni glasnik RS”, br. 62/17)
- Zakon o poreskom postupku RS (“Službeni glasnik RS”, br. 102/11, 108/11, 67/13, 31/14, 44/16 i 94/15)
- Zakon o porezu na dohodak (“Službeni glasnik RS”, br. 60/15, 5/16 i 66/18)
- Zakon o porezu na dobit (“Službeni glasnik RS”, br. 94/15 i 1/17)
- Zakon o doprinosima (“Službeni glasnik RS”, br. 114/17)
- Zakon o porezu na nepokretnosti (“Službeni glasnik RS”, br. 91/15)
- Zakon o fiskalnoj odgovornosti (“Službeni glasnik RS”, br. 94/15 i 62/18)
- Zakon o fiskalnim kasama (“Službeni glasnik RS”, br. 96/07, 1/11, 65/14 i 21/15)
- Pravilnik o uslovima i načinu oporezivanja porezom po odbitku (“Službeni glasnik RS”, br. 115/17)
- Zakon o slobodnim zonama (“Službeni glasnik RS“ broj 62/06)
- Zakon o odgođenom plaćanju poreskog duga (“Službeni glasnik RS“ broj 94/15)
- Pravilnik o amortizaciji stalnih sredstava u poreske svrhe (“Službeni glasnik RS”, br. 96/17)
- Pravilnik o transfernim cijenama i metodama za njihovo izračunavanje (“Službeni glasnik RS”, br. 47/16)
- Pravilnik o načinu utvrđivanja tržišne vrijednosti transakcija između povezanih lica (“Službeni glasnik RS”, br. 98/15)
- Pravilnik o obliku i sadržaju obrazaca poreskih prijava poreza na dobit (“Službeni glasnik RS”, br. 11/17)
- Pravilnik o postupku, načinu obračuna i ostvarivanja prava na oslobađanje i prava na odbitak od poreske osnovice poreza na dohodak (“Službeni glasnik RS”, br. 68/18)
- Pravilnik o obliku i sadržaju poreskih prijava i poreske kartice (“Službeni glasnik RS”, br. 26/16 i 77/18)
- Pravilnik o uslovima, načinu obračunavanja, prijavljivanja i uplate doprinosa (“Službeni glasnik RS”, br. 68/18)
- Uredba o uslovima i načinu plaćanja gotovim novcem (“Službeni glasnik RS”, br. 86/12 i 10/14)
- Pravilnik o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog sa stvarnim stanjem imovine i obaveza (“Službeni glasnik RS”, br. 45/16)

Propisi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine

- Zakon o računovodstvu i reviziji (“Službeni glasnik BD”, br. 22/16 i 50/18) Zakon o porezu na dobit (“Službeni glasnik BD”, br. 60/10, 57/11 i 33/12)
- Zakon o porezu na dohodak (“Službeni glasnik BD”, br. 60/10 i 14/17)
- Zakon o porezu na nekretnine (“Službeni glasnik BD”, br. 41/07 i 27/07)
- Zakon o preduzećima Brčko distrikta BiH, prečišćen tekst, “Službeni glasnik BD“ broj 49/11
- Zakon o deviznom poslovanju u Brčko distriktu BiH (“Službeni glasnik BD“ broj 23/16)